

NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE

in
RELIKVIARJI
RELIKVIJE

RELIKVIARJI

IZ ZBIRKE NARODNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

DARKO KNEZ

NARODNI
MUZEJ
SLOVENIJE

Ljubljana 2014

● KAZALO

DARKO KNEZ

6 Relikvije in relikviariji iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije

- 8 Relikvije
- 14 Čaščenje relikvij
- 28 Čaščenje relikvij danes
- 30 Relikviariji
- 34 Križi relikviariji
- 36 Ampule
- 38 Brevlerli
- 46 Avtentike
- 50 Izdelovanje relikviarijev
- 56 Samostansko delo
- 62 Sklep
- 64 Viri in literatura

NATAŠA NEMEČEK, MARIJAN NEČEMER, PETER KUMP

66 Naravoslovne raziskave ter konserviranje in restavriranje kovinskih relikviarijev

DARKO KNEZ

82 Katalog

- 160 Kratice
- 161 Slovar najpogosteje uporabljenih latinskih besed
- 163 Literatura in viri
- 168 Indeks mučencev, svetnikov in drugih imen

● CONTENTS

DARKO KNEZ

7 Relics and Reliquaries from the Collection of the National Museum of Slovenia

- 9 Relics
- 15 Veneration of Relics
- 29 The Veneration of Relics Today
- 31 Reliquaries
- 35 Reliquary Crosses
- 37 Ampoules
- 39 Brevlerli
- 49 Authentics
- 51 The Making of Reliquaries
- 57 Monastic Work
- 63 Conclusion
- 65 Resources and Bibliography

NATAŠA NEMEČEK, MARIJAN NEČEMER, PETER KUMP

67 Scientific Analyses, Conservation and Restoration of Metal Reliquaries

DARKO KNEZ

83 Catalogue

- 160 Abbreviations
- 161 Glossary of the Most Commonly Used Latin Words
- 163 Literature
- 168 Index of Martyrs, Saints and Other Names

Darko Knez

RĚLIKVIJE IN RĚLIKVIARIJI

IZ ZBIRKE NARODNEGA MUZEJA SLOVENIJE

Pričujoča publikacija je nastala kot nadaljevanje razstave *Dotik svetnikov*, ki jo je pripravil Muzej krščanstva na Slovenskem iz Stične s sodelovanjem Narodnega muzeja Slovenije. Razstava je bila v stiškem samostanu na ogled od jeseni 2008 do pomladi 2009. Na razstavi in v spremljajočem katalogu je bilo predstavljenih 654 relikvij in 69 relikviarijev, ki so bili kronološko razvrščeni od 17. do 20. stoletja.

V tej publikaciji predstavljamo 204 relikvije in 65 relikviarijev, ki jih hrani Narodni muzej Slovenije v Zbirki cerkvenih predmetov. Nadaljnje sodelovanje Narodnega muzeja Slovenije z Muzejem krščanstva na Slovenskem bo rezultiralo še v skupni razstavi. Muzeja, ki hranita največji zbirki relikviarijev in relikvij v Sloveniji, nameravata pripraviti skupno razstavo v Narodnem muzeju Slovenije – Metelkova.

Sl. 1 / Picture 1
Pogled na razstavo
Dotik svetnikov
v Muzeju
krščanstva na
Slovenskem,
2008 / A view of
the exhibition
*In Touch with
the Saints* at the
Slovene Museum
of Christianity,
2008
Foto/ Photography:
Tadej Trnovšek

Darko Knez

RĚLICS AND RĚLIQUARIES

FROM THE COLLECTION OF THE NATIONAL
MUSEUM OF SLOVENIA

Sl. 2 / Picture 2
Konservatorka-
restavratorka NMS
Irma Langus Hribar
pri restavriranju
relikviarija /
Conservator-restorer
at the National
Museum of Slovenia
Irma Langus Hribar
at work restoring a
reliquary
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

This collection was compiled as a continuation of the exhibition *In Touch with the Saints*, which was prepared by the Slovene Museum of Christianity in Stična in collaboration with the National Museum of Slovenia. The exhibition was on display in the Stična monastery from autumn 2008 until spring 2009. It exhibited 654 relics and 69 reliquaries, presented chronologically from the 17th to the 20th century. These were also all included in the accompanying catalogue.

This publication presents 204 relics and 65 reliquaries, which are in the custody of the National museum of Slovenia as part of its collection of devotional artefacts. As a result of further collaboration

between the National Museum of Slovenia and the Slovene Museum of Christianity there is to be another joint exhibition. The museums, which house the two largest collections of reliquaries and relics in Slovenia, are to prepare a joint exhibition, which will be on display in the National Museum on Metelkova Street.

Before being superbly photographed by Tomaž Lauko, all reliquaries were disassembled, cleaned and restored by excellent restorers from the Department of Conservation and Restoration – Irma Langus Hribar and Nataša Nemček, MA. Previously, two of the Museum's former restorers, Aleš Lah and Zdenka Kramar, were responsible for the protection of

Vse relikviarije sta pred fotografiranjem za objavo, kar je vrhunsko opravil mojster fotograf Tomaž Lauko, razstavili, očistili, konservirali in restavrirali izjemni restavratorki z Oddelka za konserviranje in restavriranje Narodnega muzeja Slovenije Irma Langus Hribar in mag. Nataša Nemeček, že prej pa sta za zaščito relikviarijev skrbela zdaj že nekdanja muzejska restavratorka Aleš Lah in Zdenka Kramar. Relikvijam brez ohišja so izdelali sekundarno ohišje. Vsi smo ob tem imeli čas za pregled in potrebno preučitev odprtih relikviarijev in relikvij.

Na zadnjih straneh relikviarijev oziroma na njihovih spojih so restavradorji Narodnega muzeja Slovenije našli številne praske, kar pomeni, da so jih večkrat odpirali in znova zapirali. To nakazuje na močno željo tistega, ki je relikvijo posedoval, da bi jo videli zunaj relikviarija oziroma platna, v katerega je bila zavita, in se je celo dotaknil.

● RELIKVIJE

Relikvije (latinsko: *reliquiae* = posmrtni *ostanki*) so posmrtni ostanki svetnikov ali njihovi osebni predmeti. Med relikvijami v pravem pomenu ločimo večje in manjše (*reliquiae maiores seu insignes et reliquiae exiguae*).¹ Med večje relikvije prištevamo celo svetnikovo telo² ali del telesa (svetnikova glava³, roka, noga), lahko pa tudi kost (nadlahtnica, podlahtnica, stegnenica⁴) ali del telesa, ki je bil trpinčen (srce, jezik, če je čudežno ohranjen). Manjša relikvija je lahko samo delček nekega svetnika ali blaženega, čigar kult je Cerkev odobrila.⁵ Včasih gre za predmet, ki se ga je svetnik le dotaknil, na primer za oblačilo. Takšne predmete so častili z odobravanjem Cerkve, saj so od apostolskih časov do danes svetniki tisti člani cerkve, ki so izkazovali herojski pogum in krepost oziroma so umrli za vero (cerkev, krščanstvo). Zato jih cerkev časti kot

1 Franc Ušeničnik, *Katoliška liturgika*, Ljubljana 1945, str. 432.

2 Takšnih primerov je veliko, enega najdemo tudi v cerkvi Žalostne Matere božje na Žalostni gori nad Preserjem. Na desni strani cerkvene ladje je oltar sv. Križa s stekleno krsto, v kateri leži sv. Jukund, desno ob njegovih nogah pa je čaša »s krvjo«. Ob kronani glavi je njegova roka z upognjenimi prsti, na prsih so izvezene črke PAX, zraven pa je meč. Na sebi ima drago svilen, z zlatom in srebrom pretkano obleko. Mučenčevo telo so kartuzijani v cerkev prenesli leta 1737 iz samostana Bistra, tamkajšnji menihi pa so ga dobili iz Rima, iz katakomb sv. Kalista.

3 Na desnem stranskem oltarju v samostanski cerkvi dominikank v Studenicah pri Poljčanah je steklena krsta z lobanjo. Šlo naj bi za lobanjo mučenca Fidelisa iz katakomb sv. Priscile v Rimu, ki je bila sem prenesena v 18. stoletju.

4 Glej kat. št. 15 in 16.

5 *Zakonik cerkvenega prava*, Ljubljana 1944; Kanon 1281, § 2, str. 476.

the reliquaries. Substitute casings were built for those reliquaries without their own. Everyone involved also had time available to examine and study the open reliquaries and relics.

The museum's restorers found numerous scratches on the backs or on the hinges of the reliquaries. This tells us that the objects had been opened and closed frequently, which points to a strong desire on the part of the relic's owner to see, or even touch, the relic outside of its reliquary, or even out of the cloth it was wrapped in.

● RELICS

Relics (Latin: *reliquiae* = mortal remains) are mortal remains or personal belongings of saints. True relics are divided into major relics and minor relics (*reliquiae maiores seu insignes et reliquiae exiguae*).¹ A Major relic might be the complete body of a saint,² or else individual body parts such as a head³, arm, leg, bone (humerus, ulna or femur⁴) or other body part that was affected during the saint's martyrdom (a heart or a tongue if they have been miraculously preserved). A reliquary can be only a part of a saint or a blessed whose cult is approved by the Church.⁵ Sometimes a relic is an object a saint touched, such as a garment. These objects were venerated with the approbation of the Church as, since the time of the Apostles, saints were members of the Church who showed heroic courage and virtue, and who died for the Faith (i.e. for the Church or for Christianity). Consequently, the Church worships them as exceptionally holy. The saints' remains were shown particular reverence through imitation of the saints' virtues.⁶ Larger relics are usually enshrined in churches

1 Franc Ušeničnik, *Katoliška liturgika*, Ljubljana 1945, p. 432.

2 There are many such cases. One can be found in the church of Žalostna Marija božja on Žalostna gora above Preserje. To the left of the aisle is the altar of the Holy Cross and a glass coffin containing the body of saint Iucundus. To the left of his feet there is a chalice containing "blood". Next to the crowned head is his hand, its fingers bent. He is dressed in rich silk with gold and silver thread woven into it. The letters 'PAX' are embroidered on his chest and a sword lies next to his body. This martyr's body was transferred in 1737 from the Bistra monastery by the Carthusian monks, who had acquired the remains from the catacombs of St. Callisto in Rome.

3 The right-hand altar in the church of the Dominican nunnery in Studenci near Poljčane holds a glass coffin with a skull inside. It is supposedly the skull of the martyr Fidelis from the catacombs of St. Priscilla in Rome, which was transferred to Studenci in the 18th century.

4 Cf. Cat. Nos. 15 and 16.

5 *Zakonik cerkvenega prava*, Ljubljana 1944; Kanon 1281, § 2, p. 476.

6 Obtained from: <http://www.catholic-forum.com/saints/ncd07032.htm> (visited: 21st October 2014)

izjemno svete. Ostankom svetnikov so izkazovali posebno spoštovanje, tudi s posnemanjem njihovih vrlin.⁶ Večje relikvije praviloma hranijo v cerkvi; v javnem ali poljavnem oratoriju, zasebnem oratoriju ali zasebni hiši pa le z izrecnim škofovim dovoljenjem. Manjše relikvije smejo verniki imeti doma in jih podobno častiti, lahko jih tudi pobožno nosijo s seboj.⁷

V širšem pomenu so relikvije tudi predmeti, ki so bili z dotično osebo neposredno povezani (obleka, mučilno orodje). Tem ostankom se pripisuje čudodelna moč. Hranjenje »ostankov« mučencev zasledimo že v obdobju katakomb, ko so mučeniška telesa polagali v arkosolije ali sarkofage.⁸ Ta praksa se je razširila tudi zunaj Rima. Ko se je preganjanje kristjanov končalo, so zaradi pomanjkanja celih teles spravljali v posebne posodice (relikviarije) samo njihove dele in jih

častili, kakor da je telo celo. Ko je bil zaradi vpadov barbarov dostop do teles mučencev, pokopanih v sarkofagih zunaj mestnega obzidja (kjer so navadno bila pokopališča), otežen, so začeli – najprej v Rimu, potem pa tudi drugod – telesa mučencev, pokopana *exstra muros* (zunaj obzidja), prenašati *intra muros* (znotraj obzidja), torej v mesto. In v njihovo čast so začeli graditi posebne cerkve. Tak prenos se imenuje *translacija*. Ta navada se je kmalu razširila po vsej Evropi. Z območij, kjer ni bilo mest, so relikvije prenašali v Rim.

Kršćanstvo loči relikvije po pomembnosti.⁹

Sl. 3 / Picture 3
Sv. Jukund v cerkvi
Žalostne Matere
božje na Žalostni
gori nad Preserjem
/ St. Jukundus in the
church of Žalostna
Mati božja (Our
Lady of Sorrows) on
Žalostna gora above
Preserje.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

6 Pridobljeno s spletne strani: <http://www.catholic-forum.com/saints/ncd07032.htm>. (obiskano: 21. 10. 2014)

7 Ušeničnik 1945, str. 432.

8 Andrea Polonyi, Reliquien aus den römischen Katakomben, v razstavnem katalogu *Gold, Perlen und Edel-gestein Reliquienkult und Klosterarbeiten im Deutschen Südwesten*, Freiburg 1995, str. 9–10.

9 Manfred Brauneck, *Religiöse Volkskunst: Votivgaben, Andachtsbilder, Hinterglas, Rosenkranz, Amulette*, Köln 1978, str. 69–71.

but can also, with a Bishop's specific consent, be kept in a public or semi-public oratory, in a private oratory or in a private house only.⁷ Some devout individuals can even have the honour of keeping smaller relics at home, and can also carry them on their persons.

In a broader sense relics are objects directly connected to a particular person (e.g. clothes or instruments of torture). These can be attributed miraculous powers. Enshrining the "remains" of martyrs can be traced back to the times of catacombs, when the bodies of martyrs were laid into arcosolia or sarcophagi.⁸ This practice later spread beyond Rome. When the persecution of Christians ended, people started to store parts of remains in special small containers (reliquaries) and worshiped them as if they were entire bodies. The invasions of barbarian tribes made access to the bodies of martyrs, buried in sarcophagi outside the city walls (where cemeteries would be located), more difficult. Consequently, people would transfer martyrs' bodies buried *extra muros* (outside the walls) to *intra muros* (within the walls), i.e. inside cities, and built special churches to honour individual martyrs. Such transfer is called *translation*. The habit soon spread across Europe. The relics from areas where there were no cities were brought to Rome.

Christianity distinguishes relics according to their importance.⁹

First class relics are bodily remains of Jesus Christ himself (e.g. the Holy Prepuce¹⁰, Christ's fingernail¹¹, Holy Blood¹²), objects closely connected to the events from the life of Jesus Christ (e.g. the Holy Crib, the True cross¹³, the Shroud of Turin¹⁴) and the physical remains

7 Ušeničnik 1945, p. 432.

8 Andrea Polonyi, Reliquien aus den römischen Katakomben, exhibition catalogue *Gold, Perlen und Edel-gestein Reliquienkult und Klosterarbeiten im Deutschen Südwesten*, Freiburg 1995, p. 9–10.

9 Manfred Brauneck, *Religiöse Volkskunst: Votivgaben, Andachtsbilder, Hinterglas, Rosenkranz, Amulette*, Köln 1978, p. 69–71.

10 The foreskin left after the circumcision performed in Jesus' youth.

11 Wilhelm Hengstler, Karl Stocker, *Wallfahrt, Wege zur Kraft*, exhibition catalogue, Graz 1994, p. 144.

12 Avinoam Shalem, Reliquien der Kreuzfahrzeit: Verehrung, Raub und Hendel, from the exhibition catalogue *Kein Krieg ist heilig: Die Kreuz Züge*, Mainz am Rhein 2004, p. 405.

13 The True Cross or its pieces donated to the Christian Church by Constantine the Great (307–337) are among the first and also the most commonly found relics.

14 Gaetano Intrigillo, *Turinski prt: preiskava stoletja*, Ljubljana 1999. This piece of linen, over four metres long and a metre wide, is regarded as the oldest Christian relic and is kept in the cathedral of St. John the Baptist in Turin. It bears a clear imprint of the front and back of a bearded man with long hair. The outline is visible only from a distance of two metres. Several brownish stains

12 **Relikvije prvega reda** so Jezusovi telesni ostanki (sveti prepucij¹⁰, Jezusov noht,¹¹ sveta kri¹² ipd.), predmeti, ki so bili tesno povezani z dogodki iz Jezusovega življenja (jasli, sveti križ,¹³ torinski prt¹⁴ ipd.) ter telesni ostanki svetnikov, zlasti mučencev (kosti, lasje, udi idr.). Tradicionalno so bolj cenjeni ostanki mučencev kot ostanki drugih svetnikov. Nekateri ostanki svetnikov so poznani po izjemni ohranjenosti, zato so še posebno spoštovani. Zlasti cenjeni so deli svetnikov, ki so bili v njihovem življenju pomembni, npr. desna podlaket kralja Štefana iz Madžarske. Pomembna relikvija je lahko tudi glava¹⁵ (lobanja). Če je svetnik veliko potoval, so cenjena relikvija kosti njegovih nog (stopal). Sodobna Katoliška cerkev prepoveduje razdelitev relikvij na majhne, neprepoznave dele, v liturgične namene.

Relikvije drugega reda so osebni predmeti svetnikov (oblačila, obutev, pisma, molitvenik, križ, rožni venec, orodje, ki ga je svetnik uporabljal oziroma s katerim so ga mučili, ipd.). Gre torej za predmete, ki jih je svetnik nosil, oziroma predmete, ki jih je svetnik posedoval ali pogosto uporabljal.¹⁶ Bolj kot je bil predmet pomemben v svetnikovem življenju, bolj je bil cenjen.

Relikvije tretjega reda so predmeti (zlasti kosi blaga), ki so se dotaknili svetnikovega telesa (ali tudi njegovega relikviarija) po njegovi smrti. Med te relikvije spada vse, s čimer so se dotaknili relikvije prvega ali drugega reda.

10 Koža, ki obdaja zunanji del moškega spolnega uda in je ostanek Jezusovega obrezovanja v mladosti

11 Wilhelm Hengstler, Karl Stocker, *Wallfahrt, Wege zur Kraft*, razstavni katalog, Graz 1994, str. 144.

12 Avinoam Shalem, *Reliquien der Kreuzfahrzeit: Verehrung, Raub und Hendel*, v razstavnem katalogu *Kein Krieg ist heilig: Die Kreuz Züge*, Mainz am Rhein 2004, str. 405.

13 Sveti križ ali kosi Jezusovega križa, ki jih je Konstantin Veliki (307–337) podaril krščanski cerkvi, sodijo med prve in hkrati najpogostejše relikvije.

14 Gaetano Intrigillo, *Turinski prt: preiskava stoletja*, Ljubljana 1999. Na malo več kot štiri metre dolgem in en meter širokem kosu lanenega platna, ki velja za najstarejšo relikvijo iz krščanskih časov in je shranjen v katedrali sv. Janeza Krstnika v Torinu, je lepo viden prsni in hrbtni odtis bradatega moža z dolgimi lasmi. Silhueta je vidna, le če jo opazujemo z oddaljenosti dobrih dveh metrov. Na platnu so vidni številni rjavkasti madeži, ki nakazujejo rane križanega. Na levi strani odtisa je vidna rana v predelu prsnega koša. Po prepričanju številnih vernikov je to prt, v katerega so zavili umrlega Jezusa. S tem mnenjem se strinja večina znanstvenikov, ki so prt analizirali, obstajajo pa tudi nekateri razlogi za nasprotno prepričanje.

15 Glavo sv. Tomaža Akvinskega so odstranili menihi iz cistercijanskega samostana Fossanova.

16 Brauneck 1978, str. 70.

of saints, particularly martyrs (e.g. bones, hair, limbs). Traditionally, the remains of martyrs are more venerated than those of other saints. Some remains of saints are known for their extraordinary preservation and are especially respected. Body parts of saints who were particularly important during their lifetime are treated with special respect. For example, the right forearm of St. Stephen, King of Hungary is important. A head (skull) can also be an important relic.¹⁵ If a saint used to travel extensively, the bones from his legs (feet) are highly venerated. The present day Catholic Church prohibits division of relics into small, unrecognisable parts for liturgical purposes.

Second Class Relics are the personal items of a saint (e.g. a garment, shoes, a prayer book, a cross, prayer beads, tools used by a saint or devices a saint was tortured with). These are items a saint wore (e.g. a sock, shirt or a glove), owned or frequently used.¹⁶ The more important an item was in a saint's life, the more it was venerated.

Third Class Relics are items (in particular, pieces of cloth) which were in contact with a saint's body (or a saint's reliquary) after their death. These relics include all items which came in contact with a first or second class relic.

There are other criteria which determine the importance of relics. As a rule the relics of martyrs are more esteemed than those of other saints. Relics which seem to be well preserved are also more respected. Occasionally, the veneration of these relics bordered on the absurd, such as the veneration of two skulls of John the Baptist.¹⁷ The story

indicate the wounds of the crucified. An imprint of a wound can be seen on the left side of the chest. Many believe that this is the cloth Jesus was wrapped in after the crucifixion. This has been confirmed by most of the scientists who have analysed the cloth. However, there are reasons for scepticism as well.

15 The head of Thomas Aquinas was removed by the monks of the Cistercian monastery in Fossanova.

16 Brauneck 1978, p. 70.

17 Herod (39–4 BC) married Herodias, who had already been married to Herod's brother Philip. John strongly condemned the marriage, and consequently Herod jailed him. Some time later, Herod celebrated his birthday with a big feast. He was so captivated by Herodias's daughter Salome's dance that he took an oath to give her anything she wanted. Herodias instructed Salome to ask for John the Baptist's head on a platter. Herod did not wish to kill John, but did keep his promise and ordered John the Baptist to be beheaded. The headless body was given to his disciples, who buried it. Emperor Julian the Apostate had the rest of his remains burned. However, John's religious community remained active after his death. According to some sources, his disciples eventually joined those of Jesus Christ, the first Christians. Conversely, some sources claim these two groups remained separate, perhaps even competitive in a sense, for quite some time. John the Baptist is revered by all major Christian Churches. Most

14 Pomembnost relikvij določajo še druga merila. Relikvije mučencev, denimo, so praviloma bolj cenjene kot relikvije drugih svetnikov, bolj so čislane tudi takšne, za katere ni videti, da jih je načel zob časa. Občasno je njihovo čaščenje doseglo absurdne razsežnosti, kot na primer takrat, ko so verniki častili dve lobanji Janeza Krstnika.¹⁷ Zanimiva je tudi zgodba svetnika, ki se ga časti, čeprav ni bilo njegovih relikvij. Gre namreč za sv. Janeza Evangelista,¹⁸ ki naj bi bil med apostoli Jezusu najljubši in je vse svoje življenje oznanjal ljubezen, ki naj družijo vernike. Ljudem ni bil blizu samo zavoljo ljubezni, ki jo je oznanjal, ampak tudi zavoljo skrivnosti, ki ga obdaja, kajti ko so odprli njegov grob, da bi dobili relikvije za cerkev, ki so mu jo hoteli posvetiti v Carigradu, ni bilo ostankov trupla, ampak samo bel prah.¹⁹

● Čaščenje relikvij

Čaščenje relikvij je ena od oblik ljudske pobožnosti, ki se opira na verovanje, da imajo ostanki telesa ali predmetov svetega človeka čudežno moč (od tod v nekaterih slovanskih jezikih izraz »svete moči«). Čaščenje relikvij (pri procesijah z dotikanjem ali poljubljanjem) pomeni svetnikovo navzočnost in prenos čudodelne moči.

17 Herod (39–4 pr. n. št.) se je poročil s Herodiado, ki pa je bila že poročena s Herodovim bratom Filipom. Janez je to ostro obsojal, zaradi česar ga je Herod zaprl. Malo pozneje je Herod praznoval rojstni dan in priredil veliko gostijo. Herodiadina hčerka Saloma je s svojim plesom Heroda tako navdušila, da ji je bil pripravljen dati za nagrado kar koli. Herodiada jo je pregovorila, naj zahteva glavo Janeza Krstnika na pladnju. Herod sicer Janeza ni mislil usmrtiti, a je ustregel tej čudaški želji in ukazal Janezu odsekati glavo. Truplo brez glave so izročili Janezovim učencem, da so ga pokopali. Posmrtno ostanke Janeza Krstnika je cesar Julijan Apostata dal sežgati. Janezova verska skupnost je ostala aktivna tudi po njegovi smrti. Po nekaterih virih so se njegovi učenci sčasoma pridružili Jezusovim, prvim kristjanom; po drugih virih pa se da sklepati, da sta bili to še dolgo ločeni skupini, v nekem smislu celo konkurenčni. Janeza Krstnika zelo častijo vse glavne krščanske cerkve. Za večino kristjanov pomeni Janez Krstnik stično točko med Staro in Novo zavezo. Pogosto ga štejejo za zadnjega velikega preroka Stare zaveze, po drugi strani pa je Janez tisti, ki je pripravil pot Jezusu.

Janez Krstnik po katoliškem in po pravoslavnem koledarju goduje 24. junija. Godovni dan zaznamuje obletnico njegovega rojstva. Slovenci ga imenujemo kres ali kresni dan, saj je marsikje v navadi, da na ta dan kurijo kresove. Pregovor *Ob kresi se dan obesi* nas spominja na dejstvo, da se po poletnem Sončevem obratu dnevi začnejo krajšati.

Spomin na smrt Janeza Krstnika se po katoliškem in po pravoslavnem koledarju praznuje 29. avgusta. Praznik se uradno imenuje »mučeništvo Janeza Krstnika«, ljudsko ime zanj pa je tudi »Janez brez glave«.

18 Sv. Janez (27. december, šentjanževo). Na Slovenskem mu je posvečenih blizu 40 cerkva.

19 Notker Curti, *Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katolischen Kirchenjahr*, Basel 1947, str. 25.

of St. John the Evangelist, a saint who is worshipped because there are no relics of him to be found, is especially compelling.¹⁸ He was supposedly Jesus' favourite among the apostles. Throughout his life he preached love, love which was to unite the faithful. People feel close to him not only because of the love he preached, but also for the mystery surrounding his myth. Upon opening his grave to harvest relics for the church that was to be dedicated to him, no body was found. Only white dust.¹⁹

● Veneration of Relics

The veneration of relics is one of the manifestations of folk piety, which is based on the belief that the remains or items of saintly people possess miraculous powers (hence the phrase "holy powers" found in some Slavic languages). Veneration of relics (by touching or kissing them during processions) implies the saint's presence and the transfer of miraculous powers. This form of folk piety is especially common in the Roman Catholic and Orthodox churches, as well as in some other religions (e.g. in Buddhism). It is the heritage of the Christian old ages, which developed through the veneration of saints. Major pilgrimage destinations are also centres of relics veneration. Pilgrimages to the sacred objects of saints have mostly been an expression of the wish to ask for health and for help in an hour of need.

The oldest historical report regarding the veneration of martyrs and their relics goes back to the middle of the 2nd century and the description of the funeral of Polycarp of Smyrna. It says: "The centurion then placed the body in the midst of the fire, and consumed it. Accordingly, we afterwards took up his bones, as being more precious than the most exquisite jewels, and more purified than

Christians see John the Baptist as the connecting point between the Old and New Testaments. He is often seen as the last great prophet of the Old Testament. On the other hand, John the Baptist paved the way for Jesus Christ.

According to the Catholic and Orthodox calendar, St. John the Baptist's day is on 24 June. The day celebrates his birthday. Slovenians call it "*kres*" or "*kresni dan*" ("bonfire" or "bonfire day") as it is quite common to light bonfires on this day. The saying "*Ob kresi se dan obesi*" (roughly translated as "On Midsummer night, the day makes a turn") reminds us that on Midsummer day the days start getting shorter.

In the Catholic and Orthodox calendars the death of John the Baptist is commemorated on 29 August. The holiday is officially called "the Martyrdom of John the Baptist", while its folk name is also "John without the head".

18 St. John (27th December, St. John's Feast) In Slovenia there are close to 40 churches dedicated to St. John.

19 Notker Curti, *Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katolischen Kirchenjahr*, Basel 1947, p. 25.

16 Ta oblika ljudske pobožnosti je razširjena zlasti v rimskokatoliški in pravoslavni cerkvi pa tudi v nekaterih drugih verstvih (npr. v budizmu). Je dediščina krščanskega starega veka, ki je rasla s čaščenjem svetnikov. Osrednji romarski kraji so tudi glavna središča čaščenja relikvij. Romanje k svetinjam svetnikov je bilo za večino božjepotnikov povezano z željo, da bi si izprosili zdravje in pomoč v raznih stiskah in težavah.

Najstarejše zgodovinsko poročilo o čaščenju mučencev in njihovih relikvij sega v sredo 2. stoletja, ko je bil opisan pogreb sv. Polikarpa iz Smirne. V opisu beremo: »Stotnik ga je dal položiti na sredo grmade in sežgati, kakor je pri njih navada. Tako smo kasneje pobrali njegove kosti, dragocenejše od draguljev in imenitnejše od zlata, in jih na primernem kraju shranili. Tu se bomo, kakor bo šlo, z radostjo in veseljem zbirali ter z Gospodovo pomočjo obhajali rojstni dan njihovega mučeništva v spomin njim, ki so boj že končali, in za vajo in pripravo njim, ki jih še čaka.«²⁰ Od 5. stoletja so bila pogosta romanja v Jeruzalem na Jezusov grob,²¹ k sv. Petru v Rim in na grobove apostolov in mučencev (Lavrencija, Pankracija in drugih), v Carigrad pa k relikvijam Svetih treh kraljev, ki so bile v času križarskih vojn prenesene v Köln.²² Ta božja pot v Porenju je bila od 13. stoletja zelo priljubljeno romarsko središče naših prednikov. Tam so ob svetinjah Svetih treh kraljev častili še Jezusov suknjič in čudodelni križ v samostanu belih gospa (avguštink sv. Marije Magdalene).²³ Ko so romarji prispeli na cilj, so najprej odložili prtljago, nato pa so šli v slovesni procesiji v stolnico, kjer so Svete tri kralje pozdravili »z usti in srcem«. Na praznik sv. Petra in Pavla so meščani Kölna na dvorišču stolnice čez »modri kamen« postavili oder, kjer so si slovenski romarji lahko ogledali zaklade iz cerkvene zakladnice. Zlasti jih je zanimal relikviarij s svetinjami Svetih treh kraljev, ki jih je po legendi zakopala sv. Helena, mati rimskega cesarja Konstantina I.²⁴ Iz Carigrada so jih prenesli v Milano. Potem ko je cesar Friderik

20 Franc Ksaver Lukman, *Martyres Christi: izbor zgodovinskih poročil o krščanskih mučencih prvih treh stoletij*, Celje 1934, str. 59; Marijan Smolik, *Liturgika*, Celje 1995, str. 205; Krajnc 2008, str. 10.

21 Hengstler in Stocker 1994, str. 75–78.

22 Shalem 2004, str. 395–397.

23 Darko Knez, *Romanje Slovencev v času gotike*, Ljubljana 1995, str. 165.

24 Konstantin I. Veliki (Flavius Valerius Aurelius Constantinus; vladal kot rimski cesar v letih 306–337). V bitki pri Milvijskem mostu (Pons Milvius) se je zgodil, kot pravi legenda, čudež: na nebu se je med bitko pokazal križ, tako so začeli verjeti, da je krščanski Bog Konstantinu podaril zmago. Leta 313 sta Konstantin in Licinij, ki sta se obdržala na oblasti, v Milanu izdala edikt, s katerim sta spremenila politiko do kristjanov in krščansko vero razglasila za

gold, and deposited them in a fitting place, whither, being gathered together, as opportunity is allowed us, with joy and rejoicing, the Lord shall grant us to celebrate the anniversary of his martyrdom, both in memory of those who have already finished their course, and for the exercise and preparation of those yet to walk in their steps.”²⁰ From the 5th century on pilgrimages to Jerusalem and the Holy Sepulchre,²¹ as well as to St. Peter’s in Rome and to the graves of apostles and martyrs (Laurentius, Pancratius and others), to Constantinople to the relics of the Three Magi, which were transferred to Cologne during the Crusades.²² Consequently, in the 13th century this city in the Rhine Valley became a very popular pilgrimage site among our Slovenian ancestors. In addition to the relics of the Three Magi, they venerated the Holy Coat of Jesus Christ and the miraculous cross at the convent of white ladies (the Augustinian convent of Mary Magdalene).²³ When the pilgrims reached their destination they first put away their luggage before joining the procession to the cathedral where they greeted the Three Magi “with their mouths and their hearts”. On St. Peter and Paul’s day the citizens of Cologne placed a stage across the “blue stone” in the yard on which the treasures could be viewed from the church treasury by Slovenian pilgrims. They were especially interested in the reliquary with the relics of the Three Magi which, according to legend, were buried by St. Helen, mother of the Roman emperor Constantine I.²⁴ These were taken from Constantinople to Milan after Emperor Frederick I. Barbarossa²⁵ invaded and razed the city, and the relics came into the possession

20 Franc Ksaver Lukman, *Martyres Christi. Izbor zgodovinskih poročil o krščanskih mučencih prvih treh stoletij*, Celje 1934, p. 59; Marijan Smolik, *Liturgika*, Celje 1995, p. 205; Krajnc 2008, p. 10.

21 Hengstler and Stocker 1994, p. 75–78.

22 Shalem 2004, p. 395–397.

23 Darko Knez, *Romanje Slovencev v času gotike*, Ljubljana 1995, p. 165.

24 Constantine the Great (lat. Flavius Valerius Aurelius Constantinus, Emperor of Rome from 306 to 337). According to legend a miracle happened during the battle at Mulvius bridge (Pons Mulvius). A cross appeared in the sky, leading people to believe that the Christian God granted Constantine victory. In 313 Constantine and Licinius, who had retained power, issued an edict in Milan changing policy concerning Christians and decreeing the Christian religion equal to the old Roman religion. When Licinius began persecuting the Christians again, Constantine I. defeated him on the battlefield in 324, and later executed him. Constantine became the sole emperor of the Roman Empire and Christianity became the privileged religion therein. His deeds earned him the title “the Great”. His entire reign was driven by one desire: to build the political dogma of an emperor who is a representative of Jesus Christ and the ruler of state and church.

25 Frederic I. Barbarossa (cca. 1123–1190), German king 1152, emperor 1155, founder of the House of Hohenstaufen. He drowned in Syria during the Third Crusade, which he led.

18 I. Barbarosa²⁵ mesto zavzel in porušil, jih je dobilo v svojo last mesto Köln.²⁶ Prenosi relikvij so bili na Zahodu pogosti od 7. stoletja, zaradi tega so gradili številne romarske cerkve. Ta tip romanja se je razvijal in spreminjal skozi ves srednji vek: od srede 13. stoletja so jih obiskovali romarji, ki so iskali ozdravljenja z dotikom relikvij. Pozneje so se verniki bolj nagibali k zahvalnim romanjem, potem ko so se že doma priporočili svetnikom.²⁷ Vsi so prinašali votivne darove in zaobljube (*ex voto*), včasih tudi predmete velike vrednosti, in tako bogatili nekatere božjepotne cerkve. Domov so nosili devocionalije²⁸, ki so označevale posebnosti obiskane božje poti. Dolga stoletja so naši predniki v Porenju radi obiskovali tudi štiri aachenske svetinje; tja so se napotili vsakih sedem let.²⁹ Pot v Porenje ni bila varna in udobna, zato so si popotniki in romarji Svete tri kralje izbrali za svoje priprošnjike in varuhe pred škodo in čarovnijo. Kot varovalno in hkrati vražno sredstvo so prinašali domov t. i. trikraljevske listke, ki so jih na kraljevo (6. januar) lepili poleg napisanih črk G + M + B in letnice na hišna vrata.³⁰ Čaščenje relikvij je bilo v starih časih del kulture, saj so jih romarji hodili gledat, kot danes hodimo na razstave in prireditve. Z romanj so poleg različnih spominkov in devocionalij prinašali tudi relikvije. Za molitve pred relikvijami so dobili odpustke. Na Šmarni gori so v 19. stoletju ob godu najdenja sv. Križa (3. maj) zaradi množičnega obiska najeli tudi duhovnika iz kake druge župnije (kar ni bil redek pojav), da je maševal že ob šesti uri, in za to je dobil 5 grošev. Na ta dan je bila izpostavljena relikvija

enakopravno stari rimski veri. Ko je Licinij spet začel preganjati kristjane, se je Konstantin bojeval proti njemu in ga leta 324 premagal in ubil. Konstantin je postal samovladar, krščanstvo pa privilegirana vera v rimskem imperiju. Zaradi njegovih zaslug za krščanstvo so mu krščanski krogi dali vzdevek Veliki. Vse njegovo vladanje je zaznamovano z osnovno tendenco: zgraditi politično dogmo, da je cesar kot Jezusov namestnik državni in cerkveni poglavar.

25 Friderik I. Barbarosa (Rdečebralec) (ok. 1123–1190), nemški kralj 1152, cesar 1155, ustanovitelj dinastije Staufovcev. Kot voditelj v 3. križarski vojni je v Siriji utonil.

26 Rudolf Dostal, Romanja naših prednikov, *Vodnikova pratika*, XXI–XXII, 1943, str. 92–93.

27 Jože Dolenc, *Slovenski romar*, Celje 1987, str. 16.

28 Devocionalije so nabožni predmeti za katoliško liturgijo in vernike. Razširjajo in poglobljajo pobožnost oziroma so opozorilo na verske skrivnosti. To so *svetinjice*, *križi*, *rožni venci*, *romarska znamenja*, *podobice*, *relikviariji*, *relikvije*, *votivni predmeti*, *škapulirji*, *amuleti*, *talismani*, *školjke*, *ampule*, *enkulpioni*, *prenosni oltarčki*, *hišni oltarčki*, *molitveniki*, *romarski spominki*, *molitveniki*, *voščene figure* in podobno. Verni ljudje so verovali, da so devocionalije čudodelne, prav tako kot svetnik, ki je upodobljen na njih. Kupovali pa so jih v romarskih krajih, na stojnicah ob cerkvenih žegnanjih in ob podobnih priložnostih.

29 Dolenc 1987, str. 11.

30 Dostal 1943, str. 93.

of the city of Cologne.²⁶ In the west, the transfer of relics was on the increase from the 7th century onwards, and consequently numerous pilgrimage churches were built. This type of pilgrimage developed and evolved throughout the Middle Ages. From the mid 13th century on, pilgrims came to seek healing by the touching of relics. Later, the faithful tended to go on pilgrimage as an expression of gratitude after praying to the saints at home.²⁷ Both types of pilgrims brought votive gifts and vows *ex voto*. Sometimes they would bring objects of great material worth, thus enriching some pilgrimage churches. They took home devotional items,²⁸ which denoted the characteristics of the pilgrimage. For centuries our ancestors liked to go on a pilgrimage to Aachen in the Rhine region every seven years to see the four Great Relics of Aachen.²⁹ The way to Rhine was not safe, nor comfortable, therefore the pilgrims chose the Three Magi as their guardians to keep them safe from injury and magic. The pilgrims brought home the so-called three royal notes, which they would put on their door next to the letters G + M+ and B (tn: the initials of the names of the Three Magi in Slovenian: Gašper, Miha, Boltežar) on 6. January, Epiphany.³⁰ Veneration of relics used to be part of the culture. Pilgrims would go to see them as we might go to see an exhibition or a cultural event today. They would return home with various souvenirs and devotional items, as well as relics. They would also be awarded indulgences for praying in front of a relic. The masses that used to gather on Šmarna Gora on the feast of the Finding Of The Holy Cross (3 May) in the 19th century were so great that priests from other parishes were hired (which was not uncommon) to help deal with them. The first mass was said at six in the morning and the priest would get 5 groschen. The relic of the Holy Cross was shown on that day and whoever kissed it and said three Lord's Prayers was granted an indulgence of 40 days.³¹

26 Rudolf Dostal, Romanja naših prednikov, *Vodnikova pratika*, XXI–XXII, 1943, p. 92–93.

27 Jože Dolenc, *Slovenski romar*, Celje 1987, p. 16.

28 Devotional items are items of piety in Catholic liturgy and for the faithful. They spread and deepen people's piety or serve as a reminder of the mystery of religion. The items can be: *medals*, *crosses*, *rosaries*, *pilgrim's signs*, *holy cards*, *reliquaries*, *relics*, *votive objects*, *scapular*, *amulets*, *talismans*, *shells*, *ampoules*, *enculpions*, *portable altars*, *home altars*, *prayer books*, *pilgrimage souvenirs*, *wax figurines* and *suchlike*. Religious people believed that devotionals had miraculous powers, like those of the saint represented by the devotional. The items were bought at pilgrimage sites, on stands set up on the occasions of blessings and other such similar events.

29 Dolenc 1987, p. 11.

30 Dostal 1943, p. 93.

31 Josip Novak, *Šmarna gora*, Ljubljana 1928, p. 96–97.

sv. Križa. Kdor jo je poljubil ter zmolil tri očenaše in tri zdravamarije, je dobil 40 dni odpustka.³¹

Cerkev je priporočala, naj se relikvije ne postavljajo na oltar, na katerem je izpostavljeno Najsvetejše³², lahko pa so se na kak drug oltar dajale relikvije svetnikov, katerih god so tisti dan praznovali. Poljubovanje ali blagoslov z njimi ni bil dovoljen, dokler je bilo na glavnem oltarju izpostavljeno sveto Rešnje telo. Relikvije je bilo prepovedano postavljati na ali pod tabernakelj ali celo vanj. Ko so bile relikvije izpostavljene čaščenju, sta morali na oltarju goreti dve sveči. Relikvije so lahko nosili v procesiji in z njimi blagoslavljali vernike. Mašnik, ki je dajal blagoslov, se je pred svetinjami priklonil in je lahko svetinje dvakrat pokadil. Nato je molče in brez veluma podelil blagoslov, nakar je dal vernikom možnost, da poljubijo svetinje. Verniki so poljubljali steklo posode, v kateri so relikvije shranjene, ali svilnati ovoj, ki je pokrival relikvije.³³

Javno so se smele izpostavljati samo relikvije tistih svetnikov in mučencev, ki jih je Cerkev že razglasila za svetnike oziroma so njihova imena že v martirologiju. Do konca 19. stoletja, ko je Cerkev to izrecno prepovedala, je bila navada in celo zapoved, da so relikvije, ki so jih hranili v posebnih posodah, postavljali na oltar in jih dajali vernikom poljubljati.³⁴

Poleg tega, da so bile skrinje z relikvijami na oltarjih in da so jih prenašali v procesijah, so jih uporabljali tudi za zdravljenje in pridobivanje drugih milosti.

Kristjani so že od začetka posebno častili ostanke mučencev, pozneje pa tudi drugih svetnikov. Že sv. Janez Krizostom si je želel iti v Rim, da bi videl ječe in verige sv. Pavla. V zgodnjem krščanstvu je bila ustaljena praksa, da se maša opravlja nad grobom mučenikov. Ko novih mučencev ni bilo več, cerkve pa so se gradile pogosteje, so iz Rima pošiljali v vsako novo cerkev sprva telesa, nato dele teles, končno pa samo še delčke mučencev, ki naj bi jih po običaju med posvečevanjem cerkva vgradili pod oltar ali vanj. Ker je bilo povpraševanje zelo veliko, so relikvije drobili na manjše dele, zato jih je bilo vedno več.³⁵

31 Josip Novak, *Šmarna gora*, Ljubljana 1928, str. 96–97.

32 Najsvetejši zakrament krščanstva (kratko tudi Najsvetejše) je hostija, posvečena v evharističnem obredu. Na začetku obreda čaščenja Najsvetejšega duhovnik položi posvečeno hostijo v monštranco, ki jo potem slovesno pokaže vernikom.

33 Ušeničnik 1945, str. 434–435.

34 Janez Flis, *Umetnost v bogočastni službi*, Ljubljana 1908, str. 88.

35 Karl Amon, *Bogoslužje, dušno pastirstvo in pobožnost: Čaščenje svetnikov in njihovih relikvij*, v: *Zgodovina Katoliške cerkve*, Ljubljana 1999, str. 296.

The Church recommended that relics should not be placed on the same altar on which the Holiest was displayed.³² However, relics of saints could be placed on other altars on the day of the saint's feast. Kissing relics or administering blessings was not allowed as long as the Holy Eucharist was displayed on the main altar. It was also not allowed to place relics on, under or even in the tabernacle. When relics were displayed for veneration two candles had to be lit on the altar. Relics could be carried in processions and used to bless the faithful. The priest administering the blessing bowed his head in front of the relic and censed it twice with incense. Then he administered the blessing in silence and without the humeral veil and allowed people to kiss the relic. The faithful would either kiss the glass of the container in which the relic was kept, or the silk wrapping covering the relic.³³

Only the relics of saints and martyrs already proclaimed as such by the Church, and whose names were listed in the martyrology could be publicly displayed. The habit of placing relics (sometimes by command), which were carefully kept in special containers, on altars (sometimes to be kissed) lasted until the end of the 19th century, at which point the Church began strictly prohibiting it.³⁴

Chests containing relics were usually kept on altars, they could also be carried in processions and were used for healing or for granting other graces.

Christians venerated the remains of martyrs from the very beginning of Christianity, then later started venerating other saints as well. John Chrysostom wanted to go to Rome to see the prison and the chains of St. Peter. Saying mass on the graves of martyrs was a habitual practice in early Christianity. With the end of the Great Persecution no further martyrs were being made but more churches were being built. Therefore while Rome would at first send whole bodies to new churches, later only parts of bodies were sent, and eventually mere fragments of martyrs' body parts. As demand was high, and as it was customary to encase relics into the altars of newly built churches, relics were being fragmented and therefore their numbers increased.³⁵

32 The holiest sacrament of Christianity (in short the Holiest) is the Host consecrated in Eucharist. At the beginning of the veneration of the Holiest the priest places the consecrated host in the monstrance and then presents it to the congregation.

33 Ušeničnik 1945, p. 434–435.

34 Janez Flis, *Umetnost v bogočastni službi*, Ljubljana 1908, p. 88.

35 Karl Amon, *Bogoslužje, dušno pastirstvo in pobožnost: Čaščenje svetnikov in njihovih relikvij*, *Zgodovina Katoliške cerkve*, Ljubljana 1999, p. 296.

Začel se je uveljavljati sistem *patrocinijev*, kar pomeni, da je vsaka fara dobila svojega svetnika, mu posvetila glavni oltar in pogosto vanj vzdala relikvije ali pa jih izpostavila v posebnem relikviariju. V 6. stoletju na Zahodu ni bilo več oltarja brez relikvij. Grob z relikvijami se je v zgodnjem srednjem veku praviloma nahajal pod vznožjem oltarja. Iz tega je nastala *konfesija*, pozneje pa *kripta*. Ob koncu 11. stoletja so krste z relikvijami začeli polagati za oltar, v prostor med oltarjem in steno apside, ki se imenuje *martyrium*. Nekoliko pozneje so relikvije polagali v sklop stolpičev, ki nosijo menzo, od 15. stoletja pa v oltar pod supedanej ali v stipes. Ker je reformacija zavrnila čaščenje relikvij, se je tridentinski koncil³⁶ izrecno zavzel za to prakso, zato so po tridentinskem koncilu, ob koncu 16. stoletja, relikvije dajali v majhno kamnito ploščo v sredini menze (*perta sacra*). Še danes Cerkev priporoča, da se ob vsaki posvetitvi novega oltarja vzdajo relikvije mučencev ali svetnikov samo še pod oltar, se pravi pod oltarno menzo in ne več vanjo.³⁷ Temu rečemo grobek. Kristjani so relikvijam svetnikov pogosto pripisovali čudodelno moč in jih s tem povzdigovali v nekakšne magične predmete. Tak odnos do relikvij je mejil na idolatrijo,³⁸ proti čemur so nastopili številni protestanti,³⁹ zato v protestantskih skupnostih navadno ne častijo relikvij, saj so proti pretiranim materialnim vidikom vere, predvsem proti odpustkom in relikvijam.⁴⁰ Luter je zahteval, naj bo cerkev preprosta, da se mora bogoslužje približati človeku in zato opravljati v domačem jeziku. Menil je tudi, da cerkev ne potrebuje papeža, da bi se približala Bogu, prav tako ni potrebe po čaščenju svetnikov in relikvij. V tem duhu je med slovenskimi protestanti proti relikvijam in božjepotništvu nastopil tudi Primož Trubar (1508–1586) in »močnu zuper pridigal inu govoril«. V sporočilu kralju Maksimilijanu

36 Tridentinski koncil je z dolgimi vmesnimi premori potekal osemnajst let (1545–1563) in je bil odgovor na reformacijo, ki je v tistem času preplavila pol Evrope. Njegov namen je bil ljudem, zlasti pa kleru, zapovedati stare dogme in presoditi, kakšni ukrepi so še potrebni. Ta veliki cerkveni zbor je potekal v Tridentu (danes Trento, Italija) in Bologni. Na koncilu so vpeljali Katekizem rimskokatoliške Cerkve, določili standarde obredov v Cerkvi in dokončno potrdili svetopisemski kánon.

37 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1237; Splošna ureditev rimskega misala št. 266.

38 Idolatrija (grško εἶδωλον [eidolon, idolon] = idol, malik; grško λατρεία [latria, latrija] = molitev, čaščenje, enačenje z bogom) ali malikovanje je versko dejanje, pri katerem verniki častijo predmet, osebo ali tudi pojem kot Boga. Tak predmet imenujemo idol ali malik. Idolatrija je za sodobne jude, kristjane in muslimane greh proti Božjim zapovedim. Sveto pismo idolatrijo izrecno prepoveduje in kot svarilni zgled navaja jude, ki so molili k zlatemu teletu.

39 Polonyi 1995, str. 14.

40 Protestanti so v 16. stoletju uničili veliko relikvij in relikviarijev.

A system of *patrocinio* was also established, which meant that every parish was designated a saint, to whom the main altar was dedicated. A relic would often be encased in the altar or else displayed in a special reliquary. In the 6th century, every altar in the west contained a relic. In the early Middle Ages graves containing relics would be placed beneath the foot of the altar. They eventually became *confessionals* and later *crypts*. At the end of the 11th century, coffins containing relics were being placed behind church altars, specifically between the altar and the wall of the apse, i.e. the *martyrium*. Later, relics were placed in a set of little stands which bore the altar mensa. However, from the 15th century on, they were placed in the altar footrest (*supedaneum*) or in *stipes*. The Reformation movement repudiated veneration of relics, therefore the Council of Trident³⁶ specifically endorsed it. Consequently, at the end of the 16th century, relics were placed in a small stone plate in the middle of the altar mensa (*perta sacra*).³⁷ This is a so called "little grave". Christians often ascribed magical powers to the relics of saints, which therefore became magical items of a sort. This attitude towards relics bordered on idolatry,³⁸ and many Protestants opposed it.³⁹ As a result, protestant communities do not venerate relics and are opposed to exaggerated material aspects of religion, such as indulgences and relics.⁴⁰ Luther wanted the church to be simple and for services to be more relatable for people, and therefore believed they should be delivered in local languages. He also believed that there was no need for a pope to bring the church closer to God. Moreover, there was also no need to venerate saints or relics. Primož Trubar (1508–1586), a Slovenian protestant, took a similar position, standing against relics and pilgrimages. He '*močnu zuper pridigal inu govoril*' (*preached and spoke passionately against it*). In

36 The Council of Trident was held intermittently throughout the period of eighteen years (1545–1563) as an answer to the reformation movement, which swept through half of Europe during that period. Its purpose was to instruct the public and the clergy to keep to the old dogmas and to assess what further steps they should take. This large church assembly was held in Trident (Trento, Italy) and in Bologna. Ultimately, they introduced Roman Catholic Catechism, set standards for Roman Catholic liturgy and approved the biblical canon.

37 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1237, General Regulation of Roman Missal no. 266.

38 Idolatry (Greek εἶδωλον [eidolon, idolon] = idol, λατρία, λατρεία [latria, latrija] prayer, veneration= identifying with God) or adoration is a religious act where the faithful venerate an item, a person or even a notion as God. Such an object is called an idol. Jews, Christians and Muslims believe idolatry is a sin against God's Commandments. The Bible specifically prohibits idolatry and cites the worship of the golden calf as a warning.

39 Polonyi 1995, p. 14.

40 In the 16th century, Protestants destroyed many relics and reliquaries.

24 z dne 12. januarja 1562 je zapisal, da so Slovenci preveč in premočno praznovorni, »*kajti kranjsko in slovensko dobrosrčno ljudstvo hoče vse svoje zadeve pri Bogu, pri Devic Mariji in pri svetnikih urediti samo z daljnjim romanjem in z zidanjem novih cerkva ... Zato romajo prečesto v Rim, Loreto, Ötting na Bavarsko preko Sankt Wolfganga, a redno vsakih sedem let v Aachen ob spodnjem Renu.*« V Trubarjevih delih je še več mest, ki kažejo njegovo nasprotovanje vsakršnemu romanju. Božjepotništvo, ki se je z reformacijo pri nas nekoliko nehalo, je med protireformacijo oživil ljubljanski škof Tomaž Hren (1560–1630). Tako svetna kakor cerkvena oblast sta prepovedali tiste božje poti, na katerih je prišlo do zlorab, kjer je bilo božjepotništvo povezano s praznoverjem, z vero v magično moč svetih podob, kjer se je izrodilo v veseljačenje, popivanje in naravne pregreške, v brezdelje, kramarski sejem, pohujšanje, namesto da bi ohranilo značaj pobožnosti, zbranosti, molitve, spokornosti in verske spodobnosti.⁴¹ Tudi v katolištvu se je odnos do relikvij pozneje nekoliko umiril in danes le redki katoliki pripisujejo relikvijam magično moč – ob relikvijah se sedaj spominjajo svetnikov in njihovih slavnih del.

Praznik Jezusovega obrezovanja so tradicionalno proslavljali vsi katoliki in pravoslavni kristjani pa tudi številni protestanti. Po drugem vatikanskem koncilu⁴² je začela Rimskokatoliška cerkev 1. januarja postavljati v ospredje drug praznik – praznik Marije Božje matere. Jezusovo obrezovanje je povezano tudi z eno najzanimivejših krščanskih relikvij, s *svetim prepucijem* (kožica, ki je bila odrezana z Jezusovega telesa). Ker je Jezus po prepričanju kristjanov vstal od mrtvih in odšel v nebesa s telesom, je na Zemlji ostalo zelo malo delov njegovega telesa, ki bi jih lahko shranili kot njegove osebne relikvije. Poleg prepucija bi prišli v poštev še popkovina in posteljica (placenta), mlečni zobje, deli nohtov, lasje, dlake in kri. Dejansko so kristjani pokazali precej zanimanja ravno za prepucij. Znanih je več cerkva, ki trdijo (ali so trdile), da hranijo to relikvijo.⁴³

41 Dolenc 1987, str. 25–26.

42 Drugi vatikanski koncil je bil ekumenski koncil Rimskokatoliške cerkve. Leta 1962 ga je sklical papež Janez XXIII. Vodila ga je močna želja, da bi temeljito moderniziral Cerkev. Po njegovi smrti je koncil vodil papež Pavel VI., ki je nadaljeval z usmeritvijo svojega predhodnika in že takoj izjavil, da je treba *odpreti okna in Cerkev temeljito prezračiti*. Številni verniki menijo, da je ta koncil prelomni dogodek v zgodovini Rimskokatoliške cerkve in krščanstva sploh. Končal se je leta 1965.

43 Opatija Charroux (Francija), od koder naj bi sveti prepucij odnesli v lateransko baziliko v Rimu, cerkev v Coulombsu (blizu Chartresa, Francija), cerkev v kraju Le Puy-en-Velay (Francija), cerkev v Besançonu (Francija), cerkev v Metzju (Francija), cerkev v Santiagu de Compostela (Španija), mesto Antwerpen

his message to King Maximilian, dated 12 January 1562, he wrote that Slovenians were too superstitious "*kajti kranjsko in slovensko dobrosrčno ljudstvo hoče vse svoje zadeve pri Bogu, pri Devic Mariji in pri svetnikih urediti samo z daljnjim romanjem in z zidanjem novih cerkva. Zato romajo prečesto v Rim, Loreto, Ötting na Bavarsko preko Sankt Wolfganga, a redno vsakih sedem let v Aachen ob spodnjem Renu.*" (*for the good people of Carniola and Slovenia want to sort all their concerns with God, Virgin Mary and the saints only by going on pilgrimages to distant places and by building new churches. So they set off on pilgrimages to Rome, Loreta, and Bavarian Ötting through Saint Wolfgang much too often and too regularly and to Aachen in lower Rhine every seven years'.*)

In Trubar's work there is more evidence showing his disapproval of pilgrimages. These did decline during the reformation movement in Slovenia, but were revived during the Counter Reformation by the Bishop of Ljubljana, Tomaž Hren (1560–1630). Both the religious and the secular authorities prohibited pilgrimages where people were abused, those connected with superstitions or belief in the magical powers of holy images, and those which turned into festivities, drinking and sinful behaviour, laziness, a market fair or general debauchery instead of retaining the character of piety, concentration, prayer, penitence and religious decency.⁴¹ Later the attitude to relics in Catholicism calmed down and today relics are rarely ascribed magical powers. They serve as a memory of saints and their legendary deeds.

The feast of the Circumcision of Christ was traditionally observed by all the Catholic and Orthodox Christians. After the Second Vatican Council⁴², the Roman Catholic Church began to promote the feast of Mary Mother of God. The circumcision of Christ is also connected to one of the most interesting Christian relics, the *Holy Prepuce* (the foreskin cut from the body of Christ). Christians believe Jesus ascended to Heaven in his bodily form. Therefore very few parts of his body remained on earth which could be kept as his personal

41 Dolenc 1987, p. 25–26.

42 The Second Vatican Council was the twenty-first ecumenical council of the Roman Catholic Church and was both called and opened by Pope John XXIII in 1962, who was driven by a strong wish to thoroughly modernise the church. After his death, the Council was headed by Pope Paul VI, who continued on the course set by his predecessor. From the start, Pope Paul VI said that *the windows should be opened and the church should be well aired*. Many believe that the Council was a milestone in the history of the Roman Catholic Church and Christianity in general. The Second Vatican Council closed in 1965.

Čaščenje Marije se je uveljavilo razmeroma pozno, okoli 16. stoletja. Njene relikvije so romarji v Sveti deželi iskali že prej, vendar so vedno naleteli na prazen grob. Leta 1950 je papež Pij XII. razglasil njeno vnebovzetje za dogmo⁴⁴ in iskanje Marijinih kosti je bilo za vselej končano.

Čaščenje relikvij se izkazuje na različne načine. Ob prazniku čaščenja svetnika je bila navada, sploh v pravoslavnem svetu, da jih verniki poljubljajo ali se z roko dotaknejo relikvije oziroma relikviarija, v katerem je relikvija spravljena. Najbolj razširjeno je bilo, da so relikvijo nosili v procesiji in tako tistemu svetniku izkazovali spoštovanje oziroma se mu priporočali. Manjše relikviarije je imel posameznik pri sebi za svojo osebno pobožnost.

Čaščenje sv. Kozme in Damjana⁴⁵ se je na zahodu Evrope razvilo, potem ko so njune relikvije leta 965 prenesli v Bremen. Pospeševalci njunega čaščenja so bili redovi, zlasti cistercijani in kartuzijani. Nov val čaščenja pa je nastal v baroku. Pri nas je zdravnik in zdravstveni pisatelj Marko Gerbec (1658–1718) iz Šentvida pri Stični konec 17. stoletja v Ljubljani ustanovil *Bratovščino sv. Kozma in Damjana*. Sedež je imela v uršulinski cerkvi. Tam so zdravniki, lekarnarji in drugi zdravstveni delavci god svetih bratov obhajali s slovesno mašo. Molili so tudi posebne litanije sv. Kozma in Damjana za zdravje in pomoč pri zdravljenju. Stiški opat je v začetku 18. stoletja ustanovil enako bratovščino na Krki.⁴⁶

Čaščenje relikvij je tesno povezano z romanji. Od začetkov je to živ proces, njegove vsebine pa so se skozi čas spreminjale. Romanje ni bilo nikoli samo versko dejanje, v ozadju so bili največkrat tudi

(Belgija), cerkev v Hildesheimu (Nemčija), samostan Andechs (Nemčija), cerkev v Calcati (blizu Viterba, Italija).

44 V rimskokatoliški cerkvi velja dogma o Marijinem vnebovzetju. V encikliki *Munificentissimus Deus* jo je 1. novembra 1950 razglasil papež Pij XII. Pri razglasitvi te dogme je papež uporabil načelo papeške nezmotljivosti. To je tudi zadnja razglasitev verske dogme v rimskokatoliški cerkvi.

Dogma govori o tem, da je bila Marija s telesom vzeta v nebesa. Ne razloži, ali je Marija umrla in bila potem obujena in v nebesa vzeta s svojim poveljanim telesom ali pa ji je bilo prihranjeno trpljenje smrti in je bila v nebesa vzeta za življenje. Razglasitev te dogme ni preobrat v krščanskem verovanju, saj je praznik Marijinega vnebovzetja (15. avgust, veliki šmaren) razglasil že papež Sergij I. (687–701), zato v Marijino vnebovzetje verujejo tudi številni pravoslavni kristjani, le da o dogodku navadno govorijo kot o *zaspanju* Device Marije.

45 Bila sta brata, menda dvojčka, rojena v Arabiji. Delovala sta v Siriji, kjer sta pod Dioklecijanom umrla mučeniške smrti. Bila sta zdravnika, a nista zdravila za denar, bolnike sta poskušala navdušiti za krščansko vero.

46 Niko Kuret, *Praznično leto Slovencev, Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*, druga knjiga, Ljubljana 1989, str. 11.

relics. As well as the prepuce, these could include the umbilical cord and placenta, baby teeth, parts of nails, hair and blood. Interestingly Christians have displayed particular fascination with the Prepuce and several churches claim (or claimed) to be in possession of this relic.⁴³

Veneration of Virgin Mary became widespread fairly late, around the 16th century. The pilgrims to the Holy Land had searched for her relics earlier, but they would always find an empty grave. In 1950 Pope Pius XII declared Mary's Assumption a dogma⁴⁴ and the search for her bones finally ended.

The veneration of relics comes in many different forms. On feast days the faithful, particularly Orthodox Christians, would kiss or touch either relics or reliquaries holding relics. Processions where relics were carried as a way for people to express their respect for or to recommend themselves to saints were most common. Individuals could keep smaller reliquaries for their personal expressions of piety.

The veneration of the saints Cosmas and Damien⁴⁵ spread in the Western Europe after their relics were transferred to Bremen in 965. Cistercian and Carthusian Orders in particular endorsed and fostered the veneration of the two saints. The Baroque saw a renewed interest in them. In Slovenia a doctor and scientific writer Marko Grbec (1658–1718) from Šentvid pri Stični founded *a brotherhood of St. Cosmas and St. Damian* at the end of the 17th century, with its seat in the Ursuline church in Ljubljana. There doctors, pharmacists

43 The Charroux Abbey in France, from where the Holy Prepuce was supposedly taken to The Lateran Basilica in Rome, a church in Coulombs (near Chartres, France), a church in Le Puy-en-Velay (France), a church in Besançon (France), a church in Metz (France), a church in Santiago de Compostela (Spain), the city of Antwerp (Belgium), a church in Hildesheim (Germany), Andechs Abbey (Germany), and a church in Calcata (near Viterbo in Italy).

44 The Assumption of Mary is an established dogma of the Roman Catholic Church. On 1 November 1950 it was defined as such by Pope Pius XII in the Apostolic Constitution *Munificentissimus Deus* by invoking the principle of Papal Infallibility. This was also the last dogma of the Roman Catholic Church.

The dogma stipulates that Mary was assumed to Heaven in her bodily form. It does not explain whether Mary died and was later awoken and taken to Heaven with her blessed body, or whether she was spared the suffering of death and assumed directly to Heaven. The announcement of this dogma does not represent a change in Christian beliefs, as the feast of the Assumption of Mary (15 August, in Slovenian called "veliki šmaren") was first celebrated already under Pope Sergius I (687–701). Consequently many Orthodox Christians also observe the Assumption of Mary, although they describe it as the dormition of Virgin Mary.

45 St. Cosmas and St. Damian were brothers, believed to be twins, who were born in Arabia. They worked in Syria, where they also died as martyrs under the Emperor Diocletian. They were doctors who tried to spread Christianity among their patients, instead of asking for payment for their treatment.

turistično-trgovski motivi. Eden teh motivov so bile tudi privlačne relikvije v krajevni cerkvi, kar je posredno polnilo obrtniške in mestne blagajne. Ne samo telesne relikvije, tudi spominski predmeti, predvsem mučeniško orodje, so priklicali v življenje marsikatero božjo pot. To velja zlasti za Jezusov križ, ki so ga od leta 350 kazali v Jeruzalemu in romarji so njegove drobce kot dragocen spomin raznesli po vsem krščanskem svetu.⁴⁷

Vse to je pospeševalo potvarjanje svetega, vodilo je do goljufij, kraj in ropanj relikvij ter prinašalo nevarnost napeljevanja v vraževerje. Omejitveni ukrepi oblasti, grobe šale in končno kritika humanistov kažejo na te senčne strani čaščenja relikvij.

● Čaščenje relikvij danes

S širjenjem krščanstva in gradnjo novih cerkva ter za potrebe osebne pobožnosti je raslo tudi število relikvij. Vendar v sodobnem času kanonsko pravo strogo prepoveduje prodajo relikvij,⁴⁸ ne prepoveduje pa prometa z njimi. Npr. bivši mariborski nadškof dr. Franc Kramberger je občasno komu podaril relikvije blaženega Antona Martina Slomška, to so predvsem koščki kosti.⁴⁹

Tudi v današnjem času je čaščenje relikvij prisotno v katoliškem svetu. Tako so na primer meseca maja 2013 v Slovenijo pripeljali urno z relikvijami Janeza Boska, ustanovitelja oratorija in dveh redovnih družb (salezijancev in hčera Marije Pomočnice). Žara z desno roko Janeza Boska, s katero je Don Bosko sprejemal in tolažil množice mladih, za katere je skrbel, potuje po svetu že od leta 2009, to potovanje pa bo trajalo vse do praznovanja 200. obletnice svetnikovega rojstva leta 2015. V tem času bo urna z relikvijami prepotovala pet celin in 130 držav.

Tržaški frančiškani so leta 2013 koprskim frančiškanom za tri dni posodili relikvije minorita, teologa in pravnika blaženega Monalda Koprskega. Monaldo je bil v 13. stoletju pokopan v minoritski cerkvi sv. Frančiška v Kopru v kamnitem sarkofagu. Ker so se tam začeli dogajati čudeži, so njegove posmrtno ostanke leta 1617 preložili v skrinjo in postavili na oltar za javno čaščenje. Od leta 1910 so bile njegove relikvije na oltarju koprške cerkve sv. Ane. Leta 1949 so jih frančiškani beneške province iz Kopra odpeljali v Benetke zaradi strahu pred »protiverskimi komunisti«. V zadnjih letih je zapečaten

47 Dolenc 1987, str. 11.

48 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1190.

49 Maša Gerdih, Posmrtno življenje svetnikov, *Dnevnik*, 22. marec 2008, str. 24.

and others from similar professions observed the feast day of the two saints by attending Holy Mass. They recited special litanies to St. Cosmas and St. Damian for health and assistance in healing the sick. At the beginning of the 18th century, the Abbot of the Cistercian Abbey in Stična founded a similar brotherhood in Krka.⁴⁶

The veneration of relics is closely connected with pilgrimages. From the very beginning, this has been a living process, although the content has changed with time. Pilgrimage has never been just an act of piety, it was often underscored by strong marketing motives. One of these was to bring attractive relics to local churches, which indirectly filled the treasuries of craftsmen and cities. Not just bodily relics, but also souvenirs, especially the objects of torture brought to life at many a pilgrimage destination. This is especially true for the True Cross, which has been on display since the year 350. Its fragments were scattered all around the Christian world by visiting pilgrims, who regarded them as precious mementos.⁴⁷

All this contributed to the falsification of Holy objects, led to fraud, theft and the burglary of relics and gave rise to the dangers of superstitious misconceptions. Restrictive measures taken by the authorities, as well as rude jokes and criticism from scholars all point to the darker sides of relic veneration.

● The Veneration of Relics Today

As Christianity spread and new churches were built to meet the needs of people who wanted to express their religion, so grew the number of relics. However, nowadays canon law strictly prohibits the sale of relics,⁴⁸ although it does not specifically prohibit their trade. So for example, the former Bishop of Maribor, Franc Kramberger, would occasionally give relics, mostly the bone fragments of Blessed Anton Martin Slomšek, as gifts.⁴⁹

Nowadays, relic veneration is still present in the Catholic Church. In May 2013, an urn holding relics of John Bosco, founder of an oratory and two orders (Salesians of Don Bosco and the Institute of the Daughters of Mary Help of Christians), [something's missing here]. The urn containing Don Bosco's right hand, with which he welcomed

46 Niko Kuret, *Praznično leto Slovencev*, Starosvetne šege in navade od pomladi do zime, druga knjiga, Ljubljana 1989, p. 11.

47 Dolenc 1987, p. 11.

48 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1190.

49 Maša Gerdih, Posmrtno življenje svetnikov, *Dnevnik*, 22. March 2008, p. 24.

skrinjica z relikvijami Monalda Koprškega na stranskem oltarju cerkve sv. Marije Velike v Trstu. Od tam so jih tržaški frančiškani posodili koprskim bratom, da so lahko s tem počastili Monaldove dneve, ki so v Kopru potekali leta 2013 v počastitev 800. obletnice njegovega rojstva. Relikvije so iz Trsta peljali med obalnimi cerkvami do Kopra.

Takšnim oblikam razstavljanja in čaščenja relikvij v današnjem času lahko sledimo dokaj pogosto po vsem katoliškem svetu. Ta dva primera javnega razstavljanja relikvij navajam zato, ker sem se obeh iz raziskovalnih namenov tudi sam udeležil.

● RELIKVIARIJI

Relikviarij (latinsko: *reliquarium*) je posodica, v kateri se hranijo ali razstavljajo relikvije, torej ostanki kosti, obleke ali predmeta, ki se nanaša na svetnika oziroma kakšno drugo sveto moč.⁵⁰ Že od zgodnjega krščanstva so relikvije hranili v posebnih skrinjah oziroma škatlah (relikviarijih). Obstoj relikviarijev je v krščanstvu izpričan že v 4. stoletju. V tistem času relikviariji mučencev niso stali le na cerkvenih površinah, ampak so bili nameščeni ob poteh, tako kot danes kapelice. Teh Cerkev ni mogla nadzorovati, s tem pa tudi ne tega, koga bodo ljudje častili, saj se je preprosto ljudstvo pogosto lažje identificiralo z bližnjimi mučenci in njihovimi navadami ter vrednotami kakor pa z daljnimi tujci.

V karolinškem obdobju so bili svetniki večinoma pokopani v kriptah, navadno pod oltarnim prostorom v cerkvi. Sčasoma je Cerkev določila, da se mora v vsak oltar ali pod oltar vstaviti relikvija mučenca ali kakšnega drugega svetnika.⁵¹ Nekoč je imel obred vstavljanja relikvij pod oltar v veliki meri pogrebni značaj. O tem nam priča obred iz 9. stoletja, opisan v *Ordo Romanus*. Obred je potekal tako, da so relikvije vložili v posebno kamnito posodo, imenovano »sepulchrum« (grobek), ki jo je škof najprej s sveto krizmo mazilil na vogalih in jo zaprl z marmornato ploščo. Tudi to je na koncu mazilil, kar spominja na antični običaj kropljenja grobov z dišečim oljem.⁵² V 10. stoletju so začeli k oltarju postavljati relikviarije, v poznem

50 Darko Knez, Baročni relikviarij / Baroque reliquary, v: *Dragocenosti Narodnega muzeja Slovenije / Treasures of the National Museum of Slovenia*, 2007, str. 132–133.

51 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1237; Splošna ureditev rimskega misala št. 266.

52 Krajnc 2008, str. 10.

and consoled the masses of young people he took care of, has been travelling the world since 2009. The journey will last until 2015, the 200th anniversary of Don Bosco's birthday, and will take the urn across all five continents and 1300 countries [there aren't anything like that many].

In 2013, the Franciscan order of Trieste, Italy, lent their fellow Franciscans in Koper relics of theologian, lawyer and friar of the Order of Friars Minor Conventuals, Blessed Monaldo of Koper. In the 13th century, Monaldo was buried in a stone tomb in the Church of the Order of Friars Minor Conventuals in Koper. In 1617, following reports of miracles, his remains were placed in a chest, which was displayed on the altar for veneration. His relics were on the altar of the church of St. Anne in Koper from 1910 until 1949, when Franciscans of the Venetian province from Koper took them to Venice for fear of the "antireligious communists". In recent years, Monaldo's remains have been sealed in a chest on the side altar of Great St. Mary's church in Trieste. From there the Franciscans of Trieste lent the relics to their fellow Franciscans in Koper for the commemoration of Monaldo's Days, which was held in Koper as a celebration of the 800th birthday of the saint. The relics were taken from Trieste and brought to Koper after visiting churches on the Slovenian coast.

This kind of display and veneration of relics can be often seen throughout the Catholic world today. The two aforementioned examples of the public display of relics are included here as I attended both events for the purposes of my research.

● RELIQUARIES

A reliquary (Latin: *reliquarium*) is a container used to hold and display a relic, i.e. bone fragments, pieces of clothes or personal items, which represents a saint or other holy power.⁵⁰ From early Christianity on, relics were kept in special containers or boxes (reliquaries). The existence of reliquaries in Christianity was first reported in the 4th century. At that time, reliquaries containing the remains of martyrs could be found not only in churches, but also alongside roads, just as we can see small chapels alongside roads today. The Church

50 Darko Knez, Baročni relikviarij / Baroque reliquary, *Dragocenosti Narodnega muzeja Slovenije / Treasures of the National museum of Slovenia*, Ljubljana 2007, p. 132–133.

32 srednjem veku pa so relikviarije vedno pogosteje izdelali v podobi poprsja ali okončin in obliki monštranc.⁵³

Relikviarij je lahko zelo majhen – npr. škatlica, ki vsebuje svetnikov noht. Obstajajo tudi veliki oltarni relikviariji oziroma taki, v katerih je celotno truplo svetnika ali svetnice. Relikviariji so pogosto pozlačeni in bogato okrašeni. Marsikateri ima tudi veliko umetniško vrednost. Izdelani so iz različnih materialov, najpogosteje iz žlahtnih, kot so srebro, zlato, kristal, slonova kost, nekateri pa so tudi iz lesa.

Relikviarij v rokah neke osebe ali nošen v obhodu redno označuje prenos moči ali posvetitev cerkve.

Samostani, cerkve in zasebniki so pridno zbirali relikvije, tako so v pomembnejših ustanovah zbrali bogate zaklade relikvij, le skromen del je bil porazdeljen med preostale cerkve. Pogosto so med relikvijami tudi druge redkosti in zanimivosti. Najpomembnejše zbirke relikvij (npr. v grajski cerkvi v Wittenbergu, cesarski zaklad v Nürnbergu) so redno razkazovali ob slavnostnih izpostavljanjih, med katerimi si je vernik lahko pridobil z obsežnostjo zbirke sorazmerno število odpustkov, ki so jih branja večjim interesantom opisovale posebne knjige svetinj.⁵⁴ Večina evropskih cerkva je imela posebne zakladnice, deželni veljaki pa so imeli umetnostne sobane, kjer so ob relikviarijih hranili tudi druge dragocenosti. Mnoge med njimi se niso ohranile. Bolj izpostavljene so na primer v Italiji zakladnica sv. Marka v Benetkah, sv. Antona v Padovi, cerkev sv. Lorenca v Firencah, zakladnice v Španiji, na Portugalskem in v Franciji. Izpostavljam tudi znano zbirko sakralne umetnosti v Aachnu v Nemčiji, v Avstriji pa sta za nas zanimivi zakladnici na Dunaju in v Salzburgu. Bogate so bile tudi zakladnice na Madžarskem, Češkem, Hrvaškem in številne druge.⁵⁵ Spisek še daleč ni popoln, vendar pa daje vtis, kako številni so zakladi, od katerih mnogi še danes obstajajo. Manjše zakladnice, ki se ne morejo kosati z omenjenimi, so bile tudi v naših samostanih in cerkvah.

Poznamo tudi relikviarije, ki jim rečemo enkulpioni in ampule in so v zbirkah muzejev zelo redki.

53 Ekkart Sauer, Zur theologie kirchlichen kultgerätes, v: *Salzburgs alte Schatzkammer*, Salzburg 1967, str. 39.

54 Amon 1999, str. 296.

55 Karl Hernmarck, *Die Kunst der europäischen Gold- und Silberschmiede von 1450 bis 1830*, München 1978, str. 322–323.

Sl. 4 / Picture 4
Relikviarij iz Male Loke, 18. stoletje.
Glej kat. št. 31 in 52. / Reliquary from Mala Loka, the 18th century.
Cf. Cat. Nos. 31 and 52.
Foto/ Photography: Tomaž Lauko

in the Middle Ages reliquaries would often be made in the form of a torso, arms or legs, or as a monstrance.⁵³

A reliquary can be very small, such as a small box containing a saint's fingernail. There are also large altar reliquaries or those containing a whole body of a saint. They are often gold-plated and richly decorated. Many reliquaries are also valuable artefacts. They can be made of various materials, most often of precious metals such as silver, gold, crystal or ivory, while others are made of wood.

A reliquary carried in a person's hands or in a procession represents a transfer of power or the consecration of church.

Monasteries, churches and private owners diligently collected relics. Consequently, the more prominent institutions collected a bounty

51 *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1237; Splošna ureditev rimskega misala št. 266.

52 Krajnc 2008, p. 10.

53 Ekkart Sauer, Zur theologie kirchlichen kultgerätes, *Salzburgs alte schatzkammer*, Salzburg 1967, p. 39.

33 was not able to control those reliquaries and consequently could not control who the people wanted to venerate. The people often found it easier to identify with martyrs from local areas, and with their habits and values, than with those from faraway places.

During the Carolingian Empire, saints were mostly buried in crypts that were usually in churches in chambers under altars. In time the Church decreed that a relic of a martyr or another saint should be placed in or under an altar in every church.⁵¹ The ceremony accompanying the interring of relics under the altar used to be funereal in character. This is demonstrated in the description of a ceremony from the 9th century in *Ordo Romanus*. The relic was first put in a special stone chamber called the "sepulchrum" (a small grave), the corners of which a bishop anointed with the Holy chrism beforehand, which was sealed with a marble slab. Finally, the slab was also anointed, which is reminiscent of the ancient custom of sprinkling graves with scented oil.⁵² In the 10th century, reliquaries would start appearing at altars, then

● Križi relikviariji

Križi relikviariji niso križi v svojem osnovnem pomenu, ampak imajo obliko križa. Če je relikviarij v obliki križa, potem je to po navadi stoječi križ ali naprsni križ pektoral. Pektoral – mali križ z relikvijami, ki se nosi okrog vratu na prsih, izdelujejo iz zlata ali drugih kovin, pogosto je okrašen z dragulji ali emajlom. Okoli vratu ga nosijo višji cerkveni dostojanstveniki od kanonika navzgor. Na Zahodu ga je sprva nosil samo papež. Od 12. stoletja ga nosijo tudi škofje, po 16. stoletju tudi drugi prelati. Dostojanstvo tistega, ki ga nosi, se vidi po barvi vrvice, na kateri je križ obešen. Papež ga nosi na zlati vrvici, kardinali na rdeče-zlati, škofje na zeleni, apostolski protonotariji na vijoličasti, vrhovni opati na zeleno-zlati, opati na črno-zlati, kanoniki pa na rdeči.⁵⁶ Preden je pektoral postal simbol dostojanstva, je bil objekt pobožnosti, še posebej na vzhodu med 5. in 10. stoletjem, v njem pa so bili shranjeni domnevni ostanki križa, na katerem je bil križan Jezus. Takšne pektorale, ki so jih na prsih nosili cerkveni dostojanstveniki, imenujemo enkulpioni (grško naprsniki). Na averu enkulpiona je navadno upodobljena reliefna podoba živega Jezusa v dolgi tuniki, na reveru pa podoba Matere božje orans⁵⁷ z vzdignjenimi rokami.⁵⁸ Sprednja in zadnja stran enkulpiona se lahko razpreta, vanj pa je moč vstaviti relikvijo. V zbirki devocionalij Narodnega muzeja Slovenije je pet enkulpionov⁵⁹. Štirje so bili izdelani v Siriji ali Palestini v času med 11. in 13. stoletjem. Peti pa je tipičen zahodnoromanski križ.

Sl. 5 / Picture 5
Pozlačen rokokojski relikviarij v obliki križa. Glej kat. št. 9. / Gilded reliquary in the form of a cross. Cf. Cat. No. 9.
Foto/ Photography: Tomaž Lauko

56 Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb 1990, str. 455.

57 Med motivi v rimskih katakombah je najpogostejša ženska figura z iztegnjenimi rokami, poznana kot Orans (Orantka) ali »tista, ki moli«. V antiki je bila navada, da se je molilo z iztegnjenimi, dvignjenimi rokami.

58 Snježana Pavičić, *Križevi iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja*, Zagreb 1994, str. 57–58.

59 Glej kat. št. 1–5.

of relics, and only a modest number were allocated among other churches. Other rarities and curiosities can often be found among relics. The most important relic collections (e.g. in the castle chapel in Wittenberg, the *Imperial Treasure Chest* from Nuremberg) were regularly displayed on festive occasions, during which a person, who was able to read descriptions of the holy items from a special book, could be granted a large number of condolences proportional to the number of relics⁵⁴. Most European churches had special treasuries, just like the halls the rich had to display their art collections. Many have not been preserved. The most prominent among the treasuries include the treasury of St. Mark's basilica in Venice, St. Anthony's treasury in Padua, the Basilica of San. Lorenzo in Florence, Italy, and treasuries in Spain, Portugal and France. I would also like to point out the well-known collection of religious art in Aachen, Germany, and two Austrian treasuries in Vienna and Salzburg. There are also rich treasuries in Hungary, the Czech Republic and Croatia.⁵⁵ This is not a full list by far, but it serves to show how numerous the treasuries used to be and that many still exist today. There were smaller treasuries in Slovenian churches and monasteries as well, but nothing that compares to those just mentioned. Other types of reliquaries, encolpions and ampoules, can also be found, albeit rarely, in museum treasuries.

● Reliquary Crosses

Reliquary crosses are not crosses in their original function, but reliquaries in the shape of crosses. If reliquaries take the form of crosses then these are usually free-standing crosses or pectoral crosses. A pectoral is a little cross containing a relic, which is worn on the chest suspended on a cord. It can be made of gold or other metals, and often comes decorated with jewels or enamel. It is worn by higher, canon and above, dignitaries of the Church. In the West a pectoral was at first only worn by the Pope. Since the 12th century they have also been worn by bishops, and after the 16th century by other prelates. The dignity of the person wearing a pectoral can be recognized by the colour of the cord from which the cross is suspended. The Pope wears a golden cord, cardinals red and gold, and bishops green. Apostolic protonotaries wear purple cords and archbishops green and gold, while abbots wear their crosses suspended on

54 Amon 1999, p. 296.

55 Karl Hernmarck, *Die Kunst der europäischen Gold- und Silberschmiede von 1450 bis 1830*, München 1978, str. 322–323.

● Ampule

Ampule so posebna oblika relikvrijev, ki so jih romarji uporabljali za shranjevanje tekočin (»Marijinih solz«, blagoslovljene vode, olja ...) in praškovnih snovi.⁶⁰ V sistematski zbirki devocionalij Narodnega muzeja Slovenije so štiri ampule, ki so bile pridobljene leta 1999, vse so bile izkopane v Sloveniji. Tovrstno gradivo je zelo redko ohranjeno, ne samo pri nas, ampak po vsem krščanskem svetu. Izjema je Anglija, kjer je ohranjenih nekaj več takšnih predmetov kot drugod po Evropi. Uporaba ampul je bila najbolj razširjena v obdobju gotike. Po 15. stoletju so se pojavljale vedno redkeje. Vse pogosteje so te posodice za sveto vodo uporabljali tudi v druge namene.

Ampule razlikujemo po vrsti materiala, iz katerega so izdelane, na tiste, ki so narejene iz kositra, in tiste, ki so izdelane iz svinca. V Evropi so ohranjene ampule iz 15. stoletja predvsem iz kositra. Izmed sicer precej majhnega števila pri nas najdenih ampul iz 15. stoletja je le ena izdelana iz kositra, druge ampule so svinčene. Medtem ko so bile ampule v 14. stoletju predvsem romarski relikvriji, se zdi, da se je njihova vloga v 15. stoletju razširila. Svinčene ampule so bile večinoma najdene na njivah, kjer drugih romarskih relikvrijev niso našli. Le manjši del ampul je bil najden v grobovih ali v naselbinah, rekah in romarskih krajih. Najverjetneje jih je bila večina narejenih za vsakoletni spomladanski verski obred, za blagoslavljanje polj, s katerim so verniki prosili za dobro letino. Ko so blagoslovljeno vodo poškropili po poljih, vsebnikov niso več potrebovali in so jih verjetno odvrgli. Dokler jih niso odkrili entuziasti, ki polja preiskujejo z detektorji za kovine, so ostali zakopani.

Ampule v obliki mošnjičkov iz 15. stoletja (ne glede na to, iz katere kovine so) je bilo precej preprosto izdelovati iz dvodelnega kalupa. Pogosto so vzdolž strani in okrog ročaja vidni spoji. Uporabljali so mrzel kalup. Vanj so vlili raztaljeno kovino. Preden se je večina kovine strdila, so kalup obrnili, pri čemer je odtekla še vedno tekoča kovina, ostala pa je votla ampula. Na obeh straneh ampul se kažejo

Sl. 6 / Picture 6
Ampula. Glej kat.
št. 13. / Ampoule.
Cf. Cat. No. 13.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

60 Badurina 1990, str. 111–112.

black cord.⁵⁶ Before the reliquary cross became a symbol of dignity, pectorals were objects denoting piety, especially in the east between the 5th and 10th centuries. They contained supposed fragments of the True Cross. Such pectorals, worn by church dignitaries on their chests, are called encolpions (from Greek meaning “breastplate”). On the obverse of the encolpion there is usually a relief of living Christ in a long tunic, while on the reverse there is Holy Virgin Oranta⁵⁷ with her hands raised in orans position.⁵⁸ The obverse and the reverse of the encolpion can be slightly opened to make space for the relic. The collection of Devotional Items in the National Museum of Slovenia includes five encolpions.⁵⁹ Four of them were made between the 11th and the 13th centuries either in Syria or in Palestine, while the fifth is a typical example of a Western Roman cross.

● Ampoules

Ampoules are a specific type of reliquaries pilgrims used for the safekeeping of liquids (“Mary’s tears”, holy water, oil ...) and powders.⁶⁰ The systematic collection of devotional items in the National Museum of Slovenia includes four ampoules, all excavated in Slovenia and obtained by the Museum in 1999. Such material is rare, not only in Slovenia but also across the Christian world, with the exception of England, where the number of preserved ampoules is somewhat higher than elsewhere in Europe. The use of ampoules was most common in the Gothic period. After the 15th century the use of ampoules declined and eventually they began being used for other purposes.

Ampoules are differentiated according to the material they are made of – either tin or lead. In Europe mostly tin ampoules from the 15th century have been preserved. Not many 15th century ampoules have been found in Slovenia and only one of the few found is made of tin, with the rest being made of lead. While in the 14th century ampoules were used only as pilgrimage reliquaries, it seems they took on other roles in the 15th century. Lead ampoules were mostly found

56 Andelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb 1990, p. 455.

57 Among the motifs in the Roman catacombs the most common female image is that of a woman with her hands raised, known as Orans or “the praying woman”. The practice of praying with the hands raised originated in Antiquity.

58 Snježana Pavičić, *Križevi iz fundusa hrvatskog povijesnog muzeja*, Zagreb 1994, p. 57–58.

59 Cf. Cat. Nos. 1–5.

60 Badurina 1990, p. 111–112.

38 upoštevanja vredne reliefne stilizirane podobe. Izvor in datacija ampul še nista docela pojasnjena, saj se v strokovnih krogih pojavljajo različna mnenja.⁶¹ Mnoge ampule iz 15. stoletja imajo plemenske oziroma rodovne oznake, ki so včasih osebne narave. To daje misliti, da so dale nekatere družine izdelati lastne vsebnike svete vode (ki so jih uporabili, ko so dobili sveto vodo v svetiščih ali iz drugih virov). Na drugih ampulah so upodobljene alegorične upodobitve, ki spominjajo na svetišča, v katerih so brez dvoma dobili blagoslovljeno vodo.

● Breverli

Leta 2000 je Narodni muzej Slovenije pridobil *breverl*, predmet, kakršnega dotlej v zbirki devocionalij nismo imeli. Prav tako še ni bil poznan tak predmet iz zbirk drugih slovenskih muzejev. Redek je tudi drugod po evropskih zbirkah z območja katoliške veroizpovedi. Predmete, ki sestavljajo breverl, pogosto zasledimo na slovenskem ozemlju, vendar pa celote doslej še nismo našli v slovenski literaturi. Zato zaenkrat tudi ne poznamo imena za tovrsten predmet. Breverl (*breferl*) je izraz, ki smo ga prevzeli iz nemške strokovne literature,⁶² saj ustrežnejšega slovenskega imena kljub posvetu s kolegi in strokovnjaki,⁶³ ki se ukvarjajo s sorodnim gradivom, nismo uspeli najti oziroma izraz posloveniti. Zavedamo se, da to ime ni najprimernejše, a dokler se v stroki ne pojavi ustrežnejše, ga bomo uporabljali za poimenovanje takšnih predmetov.

Breverl (iz latinske besede *breve* = kratko latinsko besedilo) je zgiban list, na katerem so zloženi (nalepljeni) zagovori, magični izreki in svete podobe. Iz predkrščanske dobe se pri nas ni ohranil noben zagovor. Vsebina in oblika čarovnih formul, ki so bile zapisane od 17. stoletja, sta podobni predkrščanskim zagovorom.⁶⁴ Krščanski amuleti so

61 Shalem 2004, str. 393–394.

62 Lenz Kriss-Rettenbeck, *Bilder und Zeichen religiösen Volksglaubens*, München 1963, str. 46–48; Brauneck 1978, str. 283–337; Roland Halbritter, *Amulette aus Papier zwischen Magie und Heilserwartung – „nem diese puchstaben an ain prieflein geschrieben“*. Esslingen 2002; Christa Pieske, Konrad Vanja, Sigrid Nagy (uredniki), Arbeitskreis Bild Druck Papier, 7. zvezek, Münster 2004; Anita Chmielewski-Haguis, »Wieder ale Hexerey und Taufelswerk«. Vom alltagsmagischen Umgang mit Hexen, Geistern und Dämonen, *Hexen und Hexenverfolgung im deutschen Südwesten*, 2. knjiga, Karlsruhe 1994, str. 147–160; Herbert Wagner, Clemens Böhme, Die süddeutschen Breverln, v: Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde, München 1966–1967; Ernestine Hutter, Abwehrzauber und Gottvertrauen – Kleinodien Salzburger Volksfrömmigkeit – Freisketten und Breverl, *Krippen und religiöse Kleinodien*, Salzburg 1985.

63 Marijan Smolik, Gorazd Makarovič, Igor Cvetko, Nataša Polajnar Freljeh.

64 Pavla Štrukelj, *Zagovori, Vraževerje na Slovenskem (od mlajše kamene dobe do amuletov 20. stoletja)*, Ljubljana 1963–64, str. 9.

39 on fields, where other reliquaries were never found. Only a minority of ampoules were found in graves or in settlements, rivers and pilgrimage sites. Most probably these ampoules were made for the annual religious spring ritual, the blessing of fields, when the faithful prayed for a good harvest. When holy water was sprinkled across the fields the ampoules became redundant and were probably discarded. They remained buried until they were found by enthusiasts combing the fields with metal detectors.

15th century ampoules shaped as a pouch were pretty easy to make using a two-part mould, regardless of the type of metal. Seams could often be seen on the sides and around the handle. To make an ampoule, a cold mould was used. It was filled with melted metal and before it could fully harden the mould was turned over so that still molten metal drained away and a hollow ampoule remained. Stylized images could be seen on both sides of such ampoules. However their origins and dates of origin have not been entirely explained, as expert opinions differ.⁶¹ Many 15th century ampoules have tribal or clan symbols, which can be of a personal nature. This implies that some families had their own holy water receptacles made, which contained holy water obtained from sanctuaries or from other sources. Other ampoules boast allegoric images depicting the sanctuaries where the holy water came from.

● Breverl

In the year 2000, the National Museum of Slovenia obtained “breverl”, an artefact that was included in the Museum’s collection of devotional items for the first time. No other Slovenian museum has such an item in its collection. It is also rare in collections in other regions of Europe where the Roman Catholic religion is practiced. Breverl consists of objects often found in Slovenia. However, so far an entire breverl has not been found in Slovenian literature. Consequently we still do not have a name for such an item. The term breverl (*breferl*) is a term we adopted from German literature,⁶² as we could not find

61 Shalem 2004, p. 393–394.

62 Lenz Kriss-Rettenbeck, *Bilder und Zeichen religiösen Volksglaubens*, München 1963, p. 46–48; Brauneck 1978, p. 283–337; Roland Halbritter, *Amulette aus Papier zwischen Magie und Heilserwartung – „nem diese puchstaben an ain prieflein geschrieben“*, Esslingen 2002; Christa Pieske, Konrad Vanja, Sigrid Nagy (editors), *Arbeitskreis Bild Druck Papier*, book 7, Münster 2004; Anita Chmielewski-Haguis, »Wieder ale Hexerey und Taufelswerk«. Vom alltagsmagischen Umgang mit Hexen, Geistern und Dämonen, *Hexen und Hexenverfolgung im deutschen Südwesten*, book 2, Karlsruhe 1994, p.

sestavljani iz podobic, prizorov iz življenja svetnikov, kratkih molitev in besedil iz evangelijev. Ti največ štirikrat prepognjeni majhni listi, na katerih so bili devetdelni bakrorezi (glej sliko 7), so pogosto skupaj s posvečenimi predmeti (svetinjice, vrbove mačice, romarski spominki, devotionalije) spravljani v majhne oboje (etuje). Material, iz katerega so izdelani etuiji, je pogosto zelo dragocen. Gre za svilo z vezenino iz kovinske nitke, svileno blago s srebrnimi nitkami, občasno pozlačenimi oziroma pogosto iz izvezenih tekstilnih ostankov, kot je brokat. Nekateri etuiji za breverle so imeli kovinsko ogrodje, v stranice pa je bilo vdeleno usnje oziroma drug material.⁶⁵

Sl. 7 / Picture 7
Breverl. Glej kat.
št. 19. / Breverl.
Cf. Cat. No. 19.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

Bakrorezi breverlov poleg različnih, občasno pobarvanih svetniških upodobitev pogosto prikazujejo tudi čudodelne slike iz romarskih središč. V srednjem delu je praviloma nenavadna zbirka miniaturiziranih religioznih znakov in različnih predmetov iz narave. K temu prištevamo še križe karavaka (zoper uroke, začaranost, hudičev pogled, neurje), Boštjanove puščice (zoper kugo) in Agatin žegen.⁶⁶ Sv. Agata je po navadi upodobljena s pladnjem, na katerem drži svoji odrezani dojki. Ker so slikarji ta detajl običajno naslikali bolj sramežljivo, se je med preprostimi ljudmi marsikje razširilo prepričanje, da sta to štručki kruha. Zato je postala priljubljena kot krušna svetnica. Kruhu sv. Agate se je pripisovalo čudodelne lastnosti. Pogost je bil tudi žegen Svetih treh kraljev,⁶⁷ saj je še danes ponekod v slovenskih krajih ohranjena stara navada blagoslova hiš, ko se zvečer 5. januarja pred praznikom Svetih treh kraljev Gašperja, Miha in Boltežarja na hišna vrata s kredo napiše začetnice njihovih imen ter letnico, vsi znaki pa so povezani s križi, npr. 19 + G + M + B + 66. Ta napis navadno ostane na vratih vse do naslednjega

65 Brauneck 1978, str. 300–301.

66 Kuret 1989, str. 472–473.

67 Kuret 1989, str. 541–542.

an appropriate Slovenian translation even after consultation with colleagues and other professionals who deal with similar material.⁶³ We realise this expression might not be ideal, but until the profession finds a better one, the “breverl” will be used to refer to the item in question.

Breverl (deriving from the Latin word “breve” meaning a short Latin text) is a folded sheet of paper, with different invocations, magic spells and holy cards stuck on each folded section. No invocations have been preserved in Slovenia that would date to the pre-Christian period. However, the content and the form of the magic formulae that were being written from the 17th century on are similar to pre-Christian invocations.⁶⁴ Christian amulets consist of holy cards, scenes from the lives of saints, short prayers and evangelical texts. Usually they are small sheets of paper, folded four times, with nine engravings (see picture 7) which were placed in small cases, together with other sacred objects (pilgrimage badges, pussy willows, souvenirs from pilgrimages, devotional objects). The materials the cases were made of are usually precious. They can be silk, embroidered with metal thread, silk cloth with silver thread, sometimes they are gilded or made of embroidered remnants of textile like a brocade. Some *breverl* cases had metal frames with leather, or other materials, worked into the sides⁶⁵.

Apart from various, sometimes coloured, images of saints, breverl engravings are often miraculous pictures from pilgrimage sites. In the middle part of the breverl there is often an unusual collection of miniaturized religious signs, and various things from nature. These include Caravaca crosses (used to protect against curses, spells, the evil eye, storms) the arrows of Saint Sebastian (used against plague) and St. Agatha's blessing.⁶⁶ St. Agatha is usually pictured carrying severed breasts on a platter. As painters would depict this part rather coyly, some people believed that the breasts were two loaves of bread and so St. Agatha became popular as the bread saint. The bread of St. Agatha was ascribed miraculous powers. The blessing of the

147–160; Herbert Wagner, Clemens Böhme, Die süddeutschen Breverln, *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde*, München 1966–1967; Ernestine Hutter, Abwehrzauber und Gottvertrauen – Kleinodien Salzburger Volksfrömmigkeit – Freisketten und Breverl, *Krippen und religiöse Kleinodien*, Salzburg 1985.

63 Marjan Smolik, Gorazd Makarovič, Igor Cvetko, Nataša Polajnar Frelj.

64 Pavla Štrukelj, *Zagovori, Vraževerje na Slovenskem (od mlajše kamene dobe do amuletov 20. stoletja)*, Ljubljana 1963–1964, p. 9.

65 Brauneck 1978, p. 300–301.

66 Kuret 1989, p. 472–473.

praznika Svetih treh kraljev. Podobno je s hišnim žegnomo (podobice z molitvijo so lepili na stene ali vrata po hišah, kaščah in hramih kot znak blagoslova).⁶⁸ Pogosta motiva na devocionalijah sta tudi hiša loretska in loretska Marija. Po legendi naj bi angeli v strahu pred muslimani prenesli »sveto hišo« (Santa Casa) iz Nazareta v Loreto. Na začetku 16. stoletja so za ta dogodek postavili datum 10. december 1294, pri čemer naj bi bil Trsat pri Reki na Hrvaškem (leta 1291) vmesna postaja pri tem prenosu. Kult svete hiše je bil do 15. stoletja lokalnega pomena, pozneje se je razširil po Italiji, v 16. stoletju pa po vsem krščanskem svetu. Zaradi velike priljubljenosti in številnih romanj je papež Urban VIII. (1623–1644) leta 1632 s papeško odredbo prenos svete hiše razglasil za cerkveni praznik. To je povzročilo še večjo priljubljenost tega svetišča in podobe ter s tem večjo produkcijo devocionalij s podobo svete hiše in loretske Marije. Najpogostejši motivi na devocionalijah s to tematiko so: angeli nosijo hišo; baldahinska arhitektura, pod katero je Mati božja z otrokom; cerkev, nad katero je Mati božja. Pogosti motivi so tudi *Agnus Dei* – Jagnje božje (zoper ogenj, točo, zlobnega duha)⁶⁹ in razne druge podobice kot tudi vrbove mačice (za zaščito zoper točo in ogenj), brin (zoper čarovništvo), prah, spraskan z Marijinih in drugih svetniških kipcev (za zdravje), koščki vrvi in svile, trije ali štiri vogalni zaščitni lističi z napisi zoper vročino, podobice za uživanje (listki, ki so jih jedli kot zdravilo ali kot simbolično preventivno sredstvo), podobice za zažiganje (ki so jih zažigali ob nekaterih cerkvenih praznikih in zoper hudo uro),⁷⁰ barvasti koščki papirja, korale, barvne kroglice, Benediktova svetinjica (zoper demone in čarovništvo),⁷¹ Benediktov žegen (blagoslov) in Zaharijev žegen. To kopičenje zakramentov lahko opazimo tudi pri vremenskem blagoslovu.⁷² Na Benediktovem žegnju posamezne črke in križci, ki se redno pojavljajo na Benediktovih svetinjicah, predstavljajo celotne stavke, med njimi pa so odlomki vzeti tudi iz psalmov in evangelijev. Na averu Benediktovih svetinjic se večinoma pojavlja napis: C.S.S.M.L. / N.D.S.M.D. / C.S.F.B. / V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. IHS⁷³. Na reveru Benediktovih svetinjic

68 Gorazd Makarovič, *Slovenska ljudska umetnost*, Ljubljana 1981, str. 338.

69 Hutter 1985, str. 242.

70 Makarovič 1981, str. 338.

71 Chmielewski-Haguis 1994, str. 64–67.

72 Brauneck 1978, str. 299.

73 – Navpični napis na križu: C.S.S.M.L. (CRUX SACRA SIT MIHI LUX) = Sveti križ naj mi bo luč.

– Vodoravni napis na križu: N.D.S.M.D. (NON DRACO SIT MIHI DUX) = Kača naj mi ne bo vodnik.

– Črke med kraki križa: C.S.P.B. (CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI) = Križ svetega očeta Benedikta.

Sl. 8 / Picture 8
Relikviarij v delu.
Glej kat št. 31.
/ Reliquary in
making. Cf. Cat.
No. 31.
Foto/ Photography:
Nataša Nemeček

supposedly stopped in Trsat, near Rijeka in Croatia (1291), on their way to Loreto. In the 15th century, the cult of the Holy House was at first limited to Loreto, and only later spread across Italy then, in the 16th century, across the whole Christian world. It became very popular and pilgrimages were so numerous that Pope Urban VIII (1623–1644) issued a Papal Decree proclaiming the transportation of the Holy House a Church feast. As a result the sanctuary and the image became even more popular and the production of devotional items bearing images of the Holy House and Mary of Loreto increased. The most common motifs on devotional items of this kind are angels carrying a house, a canopy structure shielding the Mother of God and the child, and Mary, Mother of God above a church. Other common motifs include *Agnus Dei* – Lamb of God (to protect against fire,

67 Kuret 1989, p. 541–542.

68 Gorazd Makarovič, *Slovenska ljudska umetnost*, Ljubljana 1981, p. 338.

Three Wise Men was also quite common on breverls.⁶⁷ Even today, some Slovenian towns and villages still preserve the old habit of blessing people's houses for protection. On 5 January, the eve of the Feast of the Three wise Men, the year and the initials of the Wise Men, i.e. 19 + G + M + B + 66, are written on doors in chalk. Similarly, people would fix holy cards bearing prayers onto the walls or doors of houses, granaries or storehouses when their houses were blessed.⁶⁸ Two other motifs, the Holy House of Loreto, and Mary of Loreto were also commonly used. Legend has it that angels, fearing the Muslims, took the "holy house" (Santa Casa) and transported it from Nazareth to Loreto. In the 16th century, this event was said to have taken place on 10 December 1294 when the angels

44 je navadno Zaharijev žegen +Z+DIA+BIZ+SAB+Z+HGF+BFRS,⁷⁴ ob njem pa še Jezusov in Marijin monogram (IHS.MRA GM). Zaharijev žegen je sestavljen iz osemnajstih črk, med katere je vstavljenih sedem križcev. Legendarno izročilo pripisuje njegov izvor različnim osebam z imenom Zaharija, med katerimi je najpomembnejši papež Zaharija (714–752). Ta napis na devocionalijah se je začel pojavljati sredi 17. stoletja. Pojavlja se večinoma v obliki kartuše. Besedilo jasno kaže, da je bilo namenjeno obrambi pred kugo. Na sprednji strani breverla sta bila po navadi pritrjena sveta podobica in kristogram. Poleg IHS⁷⁵ sta velikokrat izvezena srce s križevimi žebli in Marijin monogram.

Svete podobe (podobice) so upodobitve »pomočnikov v sili«, ki so včasih podložene s posebnimi molitvami. V osrednjem delu (glej sliko na strani 101) ležijo prepognjeni (posušeni in stisnjeni) deli rastlin (brin, lisičjak, praprot). Rdeči koščki blaga naj bi nosilca ščitili pred čarovništvom, v splošnem naj bi amulet obvaroval pred demoni, nočnimi morami in prekletstvi. Etuiji breverlov so pogosto okrašeni z vezeninami.

Izraz breverl je večpomenski in ne označuje samo večkrat prepognjenih podobic, ampak tudi majhne obeske v obliki blazinic, ki so jih nosili okrog vratu, na rožnih vencih ali verižicah za amulete ali so jih všili v obleko. Njihova vsebina nosilcem ni znana, gre za »zemljo iz svete dežele« ali molitve na papirju. Kriss-Rettenbeck⁷⁶ primerja te blazinice z »medicino« eksotičnih ljudstev, ki prinaša blagor in varuje pred nesrečami. Breverle so verniki nosili obešene na trakovih okoli vratu pod srajco na telesu, prišite (pritrjene) na obleko ali obešene na rožnem vencu. Osebi, ki ga je nosila, naj bi prinašal srečo, nosili pa so ga tudi za zaščito pred boleznimi. Moč delovanja amuletov ali talismanov je močno odvisna tudi od volje, moči in vere uporabnika. Breverl je služil kot talisman in zdravilo. Varoval je pred zlobnimi silami, demoni, čarovnicami, obsedenostjo, kugo, ognjem ali nevihtami (hudo uro).⁷⁷ Poleg tega naj bi breverl ščitil vojake pred sovražnimi krogli oziroma izkrvavitvijo, zato je bil poznan tudi

– Napis okrog križa: V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. IHS (VADE RETRO SATANAS NUNQUAM SUADE MIHI VANA SUNT MALA QUAE LIBAS IPSE VENENA BIBAS) = Pojdi proč, satan, nikoli mi ne svetuj nečimrnosti, slabo je, kar ponujaš, sam popij strup.

74 Za razlago teh črk in znakov glej knjigo: Darko Knez, *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije / Pilgrimage Badges from the Collections of the National Museum of Slovenia*, Ljubljana 2001, str. 9–13.

75 IHS = IESUS CHRISTOS SOTER (gr.) = Jezus Kristus Odrešenik.

76 Kriss-Rettenbeck 1963, str. 46–47.

77 Chmielewski-Haguis 1994, str. 156.

hail and evil spirit)⁶⁹, various holy cards, pussy willows (to protect against hail and fire), juniper (against witchcraft), dust obtained from statuettes of Mary and other saints (for health), pieces of rope and silk, three or four corner protection papers with inscriptions to protect against fever, edible holy cards (little sheets people ate as medicine or symbolic preventive measure), holy cards for burning (used for burning on occasions of religious holidays, or when lighting a fire as an invocation for protection against inclement weather),⁷⁰ coloured pieces of paper, corals, coloured beads, St. Benedicts pilgrimage badges (against demons and witchcraft),⁷¹ St. Benedict's blessing, and St. Zachary's blessing. Such accumulation of holy sacraments can also be seen in blessings of the weather.⁷² The St. Benedict's blessing utilizes St. Benedict's pilgrimage badges, usually with individual crosses and letters, which denote full sentences. The sentences could be passages that supplication prayers refer to, and are sometimes taken from psalms or gospels. The most common inscription on the obverse of St. Benedict's pilgrimage badges is C.S.S.M.L. / N.D.S.M.D. / C.S.F.B. / V.R.S.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. IHS.⁷³ On the reverse there is usually St. Zachary's blessing +Z+DIA+BIZ+SAB+Z+HGF+BFRS,⁷⁴ and next to it there are monograms of Mary and Jesus Christ (IHS.MRA GM). Zachary's blessing consists of eighteen letters and seven small crosses. Legend attributes its origins to different persons named Zachary, the most eminent being Pope Zachary (714–752). It has been proven though that this inscription on crosses began appearing in the middle of the 17th century. The inscription mostly comes in the form of a cartouche. Each cross and each letter represent a full sentence, sometimes passages from psalms and gospels. The text is clearly intended to protect against the plague. On the front of a breverl there

69 Hutter 1985, p. 242.

70 Makarovič 1981, p. 338.

71 Chmielewski-Haguis 1994, p. 64–67.

72 Brauneck 1978, p. 299.

73 – Vertical inscription on the cross: C.S.S.M.L. (CRUX SACRA SIT MIHI LUX) = Let the Holy Cross be my Light

– Horizontal inscription on the cross: N.D.S.M.D. (NON DRACO SIT MIHI DUX) = Let not the dragon be my guide

– Letters in the centre of the cross: C.S.P.B. (CRUX SANCTI PATRIS BENEDICTI) = The cross of holy father Benedict

– Inscription around the cross: V.R.N.S.M.V.S.M.Q.L.I.V.B. IHS (VADE RETRO SATANAS NUNQUAM SUADE MIHI VANA SUNT MALA QUAE LIBAS IPSE VENENA BIBAS) = Step back Satan, never tempt me with vain things, what you offer me is evil, you drink the poison yourself.

74 For the explanation of these letters and characters see: Darko Knez, *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije / Pilgrimage Badges from the Collections of the National Museum of Slovenia*, Ljubljana 2001, p. 9–13.

46 kot lovilec krogel (»Kugelfänger«).⁷⁸ Veliko breverlov je bilo v obliki srca in so bili izdelani za zibelke ali postelje mlajših otrok.⁷⁹ Tovrstni predmeti so kmalu postali trgovsko blago. Sprva jih je bilo mogoče dobiti samo pri lokalnih zdravilcih ali tako imenovanih »čarovnicah«, pozneje pa jih je bilo možno kupovati tudi na raznih žegnanjih ali semnjih. Še danes je v nekaterih trgovinah mogoče kupiti predmete, ki prinašajo srečo ali varujejo pred boleznimi.

Poglavitna značilnost breverla je, da je v enem predmetu združena vrsta posameznih amuletov, predmetov, ki imajo vsak zase svojo funkcijo, kot celota pa je imel še večjo varovalno moč. Uporaba breverla se je ohranila še daleč v 20. stoletje.

● Avtentike

Čaščenje relikvij je cvetelo predvsem v 12. in 13. stoletju. Pogosto so bile tudi povod za nastanek mest, kar je vzpodbudilo veliko povpraševanje, ob tem pa tudi »produkcijo« relikvij. Ker je bilo avtentičnih relikvij pogosto premalo, so delali ponarejene, pogosto tudi bizarne relikvije, na primer pero angela Gabriela ali lestev, ki jo je v sanjah videl patriarh Jakob. V tistem času so bile relikvije dragocen predmet za trgovanje. Zaradi kraje so izbruhnile prave male vojne med mesti, če je šlo za pomembnejše relikvije. Na podlagi večletnega preučevanja in z izdatno pomočjo sodobne tehnologije lahko z gotovostjo rečem, da večina relikvij v manjših ali osebnih relikviarijih, tudi predstavljenih v tem katalogu, ni pristnih, ampak gre za ponarede ostankov svetnikov. V želji po zaslužku so razni »podjetneži« v romarskih centrih, na cerkvenih semnjih ali žegnanjih take relikvije množično prodajali; večinoma so jih množično izdelovali iz raznih živalskih koščic (prašičjih, kokošjih ...), iz različnih vrst lesa, kamna, platna ipd. Tako se je pojavil problem pogoste produkcije in trgovanja z relikvijami sumljivega izvora.⁸⁰ Po tridentinskem koncilu pa mora imeti vsaka relikvija potrdilo, ki ga izdajo višje cerkvene oblasti, da je avtentična.⁸¹ Takemu potrdilu rečemo avtentika (*authentica*); je nekakšen nestandardiziran obrazec.⁸² Praviloma

78 Halbritter 2002; Pieske, Vanja in Nagy 2004, str. 61–81.

79 Brauneck 1978, str. 300.

80 Znana je Kalvinova posmehljiva pripomba, da bi iz vseh relikvij, ki veljajo za pristen les Jezusovega križa, lahko sestavili ladjo, ali pa drug tak primer, ki pravi, da bi iz Jezusovega prepucija lahko sestavili trak, s katerim bi obkrožili Zemljo.

81 Badurina 1990, str. 507–508.

82 Do te ugotovitve sem prišel po pregledu nekaj sto avtentik v uršulinskem samostanu Sveti Duh, Narodnem muzeju Slovenije, Muzeju krščanstva na Slovenskem ...

47 is usually a holy card and a Christogram.⁷⁵ Next to his, a heart with nails from the cross and Mary's monogram are often embroidered.

Holy images (holy cards) depict "helpers in need". Sometimes they are lined with special prayers. In the middle (see picture on page 101) there are folded (dried and pressed) pieces of plants (juniper, clubmoss, fern). Pieces of red fabric were there to protect the owner from witchcraft, while generally the amulet was supposed to protect from demons, night terrors and curses. Breverl cases were often embroidered.

The expression *breverl* has several meanings. It denotes not only folded sheets of holy cards but also a small pendant in the form of a tiny cushion worn around the neck, either on rosaries or an amulet cord, or else it was stitched onto clothes. The contents were not known to the wearer. It could be "soil from the Holy Land", or prayers written on paper. Kriss Rettenbeck⁷⁶ compares these cushions with the "medicine" of aboriginal people, in that they bring well-being and protection from misfortune. A breverl was worn on cords around people's necks, tucked under their shirts, stitched onto clothes or suspended from rosaries. It was supposed to bring happiness and to protect from illness. The amulets' or talismans' power depends significantly on the strength of people's will and faith. A breverl functioned as both a talisman and as medicine. It protected the wearer from evil, demons, witches, possession, plague, fire or inclement weather.⁷⁷ Breverls were also believed to have protected soldiers from enemies' bullets or from bleeding out. It was known as a "bullet catcher" (*Kegelfänger*).⁷⁸ Many breverls were shaped like hearts and were made for cribs or little children's beds.⁷⁹ Such objects soon became merchandise. At first they could only be obtained from local healers or so called "witches", but later they could also be bought at blessings or village fairs. In some shops even today it is possible to buy these objects for good luck and as protection against illness.

The main feature of a breverl is that it is a collection of individual amulets; objects with their own functions. Joined as one whole it had an even greater protective power. Breverls were used long into the 20th century.

75 IHS = IESUS CHRISTOS SOTER (gr.) = Jesus Christ the Saviour

76 Kriss-Rettenbeck 1963, p. 46–47.

77 Chmielewski-Haguis 1994, p. 156.

78 Halbritter 2002; Pieske, Vanja and Nagy 2004, p. 61–81.

79 Brauneck 1978, p. 300.

je na vrhu poudarjeno napisano ime kardinala ali krajevnega ordinarija ali osebe, ki ji gre zaupati na podlagi papeževega indulta »*facultas authenticandi*«⁸³ (npr. Joannes Antonius z vsemi njegovimi pripadajočimi naslovi (npr.: papeški kardinal, glavni namestnik, redni okrožni sodnik, ...). Sledi besedilo, ki pojasnjuje, da želi vsem osebam in ustanovam, do katerih bo to pismo prišlo, izpričati, da so tu opisane svete relikvije pridobljene iz avtentičnih krajev, kar je podkrepljeno tudi z verodostojnimi dokazi oziroma dokumenti. Sledi potrditev, na primer: »... potrjuje pristnost relikvije Alojzija Gonzage na podlagi zaupnih besed. Temu sledi v novem odstavku opis:« Relikvija se nahaja v srebrni puščici, ovalne oblike, ki je zaščiten s steklom na obeh straneh. Puščica je dobro zaprta in prevezana z rdečo svilen nitjo. Listina je z „našo roko“ podpisana in potrjena z našim žigom. Sveta relikvija je pregledana in je na voljo za razstavo javnosti za npr. olomouško (Olomouc – Češka) škofijo. Sledijo kraj in sedež zgoraj navedenega dostojanstvenika, datum in podpis.

Seveda se zavedam dejstva, spet na podlagi analiz gradiva s sodobnimi tehnologijami, da tudi avtentike s častitljivim imenom in četudi niso ponarejene, ne jamčijo pristnosti relikvije.

Nekateri izmed relikviarijev, ki so predstavljeni v tem katalogu, imajo takšne avtentike.

Sl. 9 / Picture 9
Avtentika. Glej kat.
št. 77. / Authentic.
Cf. Cat. No. 77.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

83 Rado Kušej, *Cerkveno pravo katoliške cerkve*, Ljubljana 1927, str. 348.

● Authentics

The veneration of relics flourished most in the 12th and 13th centuries. It often gave rise to the creation of entire cities, which also led to increased demand for relics, which consequently led to the “production” of relics. As there simply were not enough relics, people would make fake, often rather bizarre, relics such as the angel Gabriel’s feather or the ladder seen by the patriarch Jacob in his dreams. Relics were valuable merchandise at that time. The theft of an important relic could result in full-blown conflict between cities. Based on years of research and supported by the extensive use of the latest technology, I can confidently say that the majority of relics in smaller or personal reliquaries, including some presented in this catalogue, are not originals. They are forgeries of saints’ remains. Driven by the desire for better earnings, some rather “entrepreneurial” individuals sold great numbers of such relics at pilgrimage centres, church fairs or blessings. They would often be made of the bone fragments of little animals (e. g. pigs or chickens), or from the remnants of various types of wood, stone, canvas and other materials. This resulted in the repeated reproduction and trade of relics of dubious origin.⁸⁰ Since the Council of Trident, all relics have had to have a certificate issued by ecclesiastical authorities proving their authenticity.⁸¹ Such a certificate is called an “authentics”, and is a type of non-standardized form.⁸² At the top and written in bold letters there is usually the name of a cardinal or a local ordinary or a trustworthy person who was granted a papal indult “*facultas authenticandi*”⁸³ (e.g. (cat. No. 77) Joannes Antonius with all his titles as for example Papal Cardinal, Principal Deputy, District Judge ...) This is followed by text explaining to all persons and institutions that will see this document that the relics described in the text originate from authentic locations, which is usually supported with authentic proof or documents. This is followed by an acknowledgment, for example “... the authenticity of the relic of Aloysius Gonzaga is hereby acknowledged on the basis of confidential words” A description of the relic follows in a new paragraph: “The relic is placed in an oval silver container, which is

80 Calvin ironically remarked that all the relics which are said to be the original wood from the True Cross could make a ship. Another ironic example says that a string made from the Holy Prepuce could circle the globe.

81 Badurina 1990, p. 507–508.

82 I reached this conclusion after researching several hundred authentics in the Ursuline Convent Sv. Duh, The National Museum of Slovenia, Slovene Museum of Christianity and elsewhere.

83 Rado Kušej, *Cerkveno pravo katoliške cerkve*, Ljubljana 1927, str. 348.

Če se od avtentične relikvije odvzame del, mora za avtentičnost tega dela škof izdati posebno pismo (avtentika). Generalni vikar lahko tako pismo izda samo s posebnim škofovskim mandatom. Relikvije brez potrjila o pristnosti se niso smele javno častiti, dokler škof ni izrekel svoje odločitve. Brez njegove odobritve veljajo za avtentične relikvije, ki jih v kakšnem kraju že dolgo javno častijo, dokler ni trdnih dokazov za to, da so lažne oziroma podtaknjene.⁸⁴

V zbirki Narodnega muzeja Slovenije se hrani 20 avtentik, od katerih so samo štiri neposredno povezane z relikvijami (glej kat. št. 32 in 35).

● Izdelovanje relikviarijev

Relikviarije so izdelovali iz različnih materialov, najpogosteje iz žlahtnih kovin: srebra, zlata, tudi iz kristala, slonove kosti ter lesa, biserov, dragih in okrasnih kamnov. Navadno so posodice bogato umetniško okrašene, večkrat imajo obliko dela telesa, katerega ostanki so shranjeni v njih (oblika doprsja za kosti glave; oblika roke, stopala, prsta; oblika križa, kadar gre za ostanke Jezusovega križa), lahko posnemajo arhitektonske oblike (hiše ali cerkve) in podobno. Višji pomen, ki ga je katoliška cerkev dala relikvijam svojih svetnikov, je privedel do tega, da so jim tisti, ki so relikviarije oblikovali, s posebno ljubeznijo in pozornostjo dajali vedno nove, drugačne oblike. Znotraj vsega cerkvenega ustroja ni nobene druge skupine, pri kateri bi bilo tako veliko odstopanje od njihove formalne skupine, v kateri bi bila formalna oblika tako nedoločena in oblikovalsko izvajanje tako raznoliko. Nekateri med njimi so prave mojstrovine zlatarske umetnosti, medtem ko so drugi samo navadne šatulje, primerne finančnim virom cerkve ali donatorjev, ki so jih naročili.

Zaradi svojega pomena so relikvije potrebovale primerno mesto hrambe, s čimer so vplivale na cerkveno arhitekturo. Pogosto so bile postavljene v apsidalne kapelice ob boku osrednjega prostora, da se jim je vernik lahko posvetil, ne da bi motil obred. Nekatero baziliko vključujejo cele mavzoleje. Cerkev, kot so sv. Jošt nad Kranjem, na Žalostni gori pri Mokronogu, Nova Štifta pri Ribnici, sv. Rok nad Šmarjem pri Jelšah, sv. Pankracij nad Slovenj Gradcem, imajo tudi »svete štenge«. To je posnetek 28 stopnic pred Pilatovo palačo v Jeruzalemu,⁸⁵ po katerih so rimski vojaki prebičanega Jezusa, s trnjem okronanega in ogrnjeneja s škrlatnim plaščem, gnali pred Pilata, da

⁸⁴ Ušeničnik 1945, str. 433; *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1285.

⁸⁵ Leta 326 naj bi jih cesarica Helena (mati Konstantina Velikega) prepeljala v Rim, kjer so jih postavili v kapeli nasproti lateranske bazilike (*Scala santa*).

protected with glass on both sides. The container is well sealed and tied with a red silk thread. This document is signed with "our hand" and stamped with our stamp. The wholly relic has been inspected and can be seen by the public behind the Olomouc Diocese." Finally, the place and the seat of the dignitary mentioned in the document, the date and the dignitary's signature conclude the authentic.

Based on my analyses of these materials using modern technology, I am aware that while authentic of a venerable name are themselves originals, they do not guarantee the authenticity of their respective relics. Some of the reliquaries presented in this catalogue come with such authentic. If a piece was to be taken from an authentic relic, the authenticity of that piece would have to have been confirmed by a letter (authentic) from a bishop. A vicar general can issue such a letter but only with a mandate from the bishop. It was prohibited to venerate relics which had no documents of authenticity until a bishop made his decision. Without his approbation, only relics which have been venerated for a very long time are considered authentic, until they are proven without doubt to be fake, or to have been switched.⁸⁴

The collection in the National Museum of Slovenia includes 20 authentic, of which only four are directly connected to their corresponding relic (see catalogue no. 32 and 35)

● The Making of Reliquaries

Reliquaries were made from different materials, most often from precious metal (gold or silver), crystal, or ivory, as well as of wood, pearls and precious or semi-precious stones. These containers are usually richly decorated, and often come in the shape of the part of the human body held in the reliquary (a bust for bones of the head; the shapes of an arm, a foot, a finger; the shape of a cross when containing fragments of the True Cross), but can also depict architectural forms (houses or churches) and other similar shapes. The higher meaning ascribed to reliquaries by the Catholic Church meant that reliquaries received special attention from their makers, and were lovingly crafted in ever new and different forms. There is no other group of objects within the whole ecclesiastical culture which diversifies from its formal shape and design to such a substantial degree. Some reliquaries are true masterpieces of a goldsmith's art, while others are just ordinary boxes reflective of the financial means of the church or donors who ordered the piece.

⁸⁴ Ušeničnik 1945, p. 433; *Zakonik cerkvenega prava*, Kanon 1285.

ga je pokazal judovski množici. Pobožni krščanski svet si je marsikje omislil posnetek teh stopnic, da je ob njih opravljal pobožnosti v spomin na Jezusovo trpljenje. Navadno so v vsako stopnico vzdane relikvije. Po teh stopnicah nihče ne hodi, romarji jih samo predrsajo⁸⁶ po kolenih. Posebne knjižice so vsebovale premišljevanje in molitve za vsako stopnico posebej.⁸⁷

Večina relikviariev na razstavi in v katalogu je bogato okrašenih. Kovinski deli so uliti, kovani, cizelirani, puncirani, odprešani, srebreni, zlateni. Les je rezbarjen, pobarvan, posrebren in pozlaten. Okrasje je sestavljeno iz zlatih in srebrnih, v spirale oblikovanih žic, okrasnih kamnov, vpletenih med takšne žice, umetelno brušenega stekla, svilenih rož, papirnatih rož, rožic – odpreškov iz pločevine, dekorativnih navitij iz pergamenta z zlatenimi robovi in lističi iz navadnega ali povoščenega platna. Relikvije so večinoma povite s svilenimi trakovi bele ali roza, včasih zlate barve. Podlaga za relikvije je večinoma rdeča svila. Skoraj vse relikvije imajo napisne listke. Papirnat (včasih pergamentni) napisni trak z rdečo ali zlato obrobo je v loku napet nad ovojem, v katerega je zavita relikvija. Na napisni trak je spretna roka redovnice z rdečim ali črnim tušem izpisala ime svetnika oziroma mučenca, čigar relikvija je zavita. Na napisnih listkih je za imenom večinoma napisana črka M, kar pomeni *martyr* (mučenec).

V samostanih se še vedno hrani orodje, s katerim so redovnice izdelovale to okrasje. Naletimo tudi na kalup za izdelovanje medaljonov. Ti so bili praviloma narejeni iz barvanega voska in so se nahajali v osrednjem delu relikviariev samostanske izdelave. O tem najdemo tudi zapis: »Klarise so izdelovale tudi iz voska različne svete reči, kakor Jezuščke in druge svetnike. Modele za to so rajnka M. Katarina podarili karmeličankam.«⁸⁸ Na voščenih medaljonih je pogost motiv Božjega Jagnjeta, latinsko *Agnus Dei*, ki je simbol Vstalega od mrtvih. Navadno je to jagnje, ki stoji ali leži s križno avreolo okoli glave, z desno nogo pa objema tanek križ z zastavico na vrhu. Ob jagnjetu je pogost atribut knjiga (na podlagi besedila Apokalipse – Raz 5,1.7), na kateri jagnje leži ali jo drži z nogami. Knjiga ima praviloma sedem pečatov, vendar je lahko tudi brez

86 Drsanje po kolenih je staro romarsko spokorniško dejanje, ki ga lahko vidimo še danes, zlasti na Brezjah, kjer ženske po kolenih drsajo okoli kapelice z milostno podobo.

87 Ohranjena je knjižica v bohoričici za pobožnost pri sv. Joštu nad Kranjem: *Ta guišna Pot pruti nebesam, to je, te na temu Hribu Sv. Jošta na gorenjskem na nou postaulene S. Stenge is enim kratkim podučenjam ...*, Ljubljana 1754.

88 Zapis po rokopisu, ki je bil med podobnicami v Veiderjevi zbirki nabožnih podob v Semeniški knjižnici v Ljubljani.

The importance of relics demanded appropriate storage and consequently they influenced church architecture. They were often placed in a small apse chapel to the side of the nave so that individuals could devote themselves to them without disturbing services. Some basilicas devoted whole mausoleums to their relics. Some churches – for example sv. Jošt near Kranj, Žalostna gora near Mokronog, Nova Štifta near Ribnica, Sv. Rok near Šmarje pri Jelšah and sv. Pankracij near Slovenja Gradec – boast so-called “svete štenge” (holy stairs), mimicking the 28 steps leading to the praetorium of Pontius Pilate in Jerusalem,⁸⁵ where Roman soldiers led a scourged Jesus, with a crown of thorns on his head and a crimson coat over his shoulders, out in front of Pontius Pilate to show him to the Jewish masses. Pious Christians built these copies of those stairs as reminders of Christ’s suffering. Usually a relic was built into each step. It is customary for people to crawl up the steps on their knees instead of walking.⁸⁶ There were also special booklets containing thoughts and prayers for each individual step.⁸⁷

Most of the relics from the exhibition and in this catalogue are richly decorated. The decoration consists of gold and silver spiral threads, which hold semi-precious stones, of flowers made from these threads then trimmed with beads, and of leaves made from either silk or waxed canvas. Relics are usually wrapped in pink or white, sometimes golden, silk ribbon, while the padding is usually red silk. Almost all relics include inscriptions on paper. Usually these are paper scrolls with a red border and the name of the saint or martyr, whose relic it is, carefully written in red or black ink. The names are often followed by the letter “M”, meaning *martyr*.

Today, convents still preserve the tools their nuns used to make these decorations. A mold for the making of medallions can also be found among them. Medallions were usually made of coloured wax and were placed in the centre of reliquaries that were made in convents.

85 It is believed that in 326, Empress Helena (mother of Constantine the Great) had them brought to Rome and put in the chapel opposite the basilica of St John Lateran (Scala Santa).

86 Crawling on knees is an old pilgrimage penitence, which is still practiced today. It can be seen in the Basilica of Mary Help of Christians in Brezje, where women go around the chapel containing the painting of Mary on their knees.

87 A booklet in bohoričica script from the church sv. Jošt nad Kranjem has been preserved. It includes the sentence: “*Ta guišna Pot pruti nebesam, to je, te na temu Hribu Sv. Jošta na gorenjskem na nou postaulene S. Stenge is enim kratkim podučenjam ...*” (A sure way to heaven is here, on the hill of st. Jošt a new stairway has been built, Holy Stairs, with a short reminder ...), Ljubljana 1754.

njih. V ikonografiji je pogost motiv Janeza Krstnika z medaljonom, ki vsebuje ta motiv. Začetek tega motiva datiramo v 4. stoletje, ko je papež Evzebij (308/09–310) dal izdelati *Agnus Dei* v voščenem medaljonu, da bi s tem izrinil poganske amulete. Do 16. stoletja so takšne medaljone na praznik sv. Neže, 21. januarja, blagoslavljali papeži. Letnica in ime papeža v medaljonu povesta, katerega leta je kateri papež blagoslovil medaljon. Najbolj so jih razširjali cistercijani in frančiškani.⁸⁹

Prav tako v samostanih pogosto najdemo tudi škatlice, okrašene z različnimi biserčki, zlatimi, srebrnimi in raznobarnimi žicami, s posebej izdelanimi listki in rožicami iz papirja, svile, voska, celo rožami iz keramike, kar nakazuje, da so vse to okrasje izdelovale redovnice. Ker so same razvile tako okraševanje notranjosti relikviarijev in drugih devocionalij, rečemo temu samostansko delo. Ti umetniško izdelani relikviariji so imeli tudi okrasno vlogo, saj so bili nemalokrat sestavni del oltarjev. Z liturgično prenovo po drugem vatikanskem koncilu so tako rabo prepovedali.

V času jožefinizma⁹⁰ je množična izdelava devocionalij in s tem tudi relikvij nekoliko zamrla, saj se je cesar z ukrepi za odpravo baročne pobožnosti spraval tudi nad devocionalije. To lahko zelo nazorno

Sl. 10 / Picture 10
Voščeni medaljon
Agnus Dei. Glej
kat. št. 40. / Wax
medallion *Agnus
Dei*. Cf. Cat. No. 40.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

⁸⁹ Badurina 1990, str. 105–106

⁹⁰ Jožef II. Habsburško-Lotarinski, rimsko-nemški cesar (1780–1790). Bil je najstarejši sin cesarice Marije Terezije in Franca I. Štefana Lotarinškega. Velja za enega izmed razsvetljenih absolutističnih vladarjev. Nadaljeval in radikaliziral je reforme, ki jih je začela izvajati njegova mati Marija Terezija. Eden od glavnih ciljev katoliškega razsvetljenstva je bila vseh tradicionalnih usedlin očiščena liturgija. Njeni zagovorniki so se zavzemali za en sam oltar s streho nad ciborijem kot preprosto darilno mizo sredi cerkve. Zavzemali so se za odstranitev stranskih oltarjev in bili so proti dotedanjemu pojmovanju obhajanja maše kot nekakšnega duhovniškega samogovora. Bili so nasprotniki mrmranja pri maši in so zahtevali, naj bi vse mašne molitve, tudi kanon, brali glasno. Maše na več oltarjih hkrati so imenovali zlorabo. Zahtevali so, da se odpovedo cerkveni latinščini, iz cerkva so odstranili slike in relikvije svetnikov, odpravili čaščenje svetnikov, izpustili slovesni blagoslov z monštranco, poleg tega naj bi bistveno skrajšali mašne molitve ter jih prilagodili potrebam modernega človeka. Večina jih je ostro napadala tudi molitev brevirja. Imenovali so jo odvečno ali celo škodljivo, ker vodi k mehničnemu, raztresenemu mrmranju. Na splošno so zagovarjali strogo zmanjšanje svetniških godov kot praznikov in pogosto v razuzdanost sprevržena romanja k čudodelnim slikam, ki jih je bilo povsod polno.

They are also mentioned in written record: “*Poor Claires made various holy objects out of wax, such as little baby Jesus and other saints. Late M. Katarina donated the molds to the Carmelite sisters.*”⁸⁸ Lamb of God, or *Agnus Dei* in Latin, a symbol of the resurrected Christ, is a frequent motif of these wax medallions. Usually seen as a lamb standing up or lying down. Its head is surrounded with a cruciform halo and its right leg is bent around a slender cross with a small banner on its top. Another common feature besides the lamb is a book (based on the text from the Book of Revelation v. 5:1–7), which the lamb either lying on or holding with its legs. Generally, the book also has the seven seals. The motif of John the Baptist wearing such a medallion is a common one in Christian iconography. Its beginnings can be traced back to the 4th century, when Pope Eusebius (308/09–310) had *Agnus Dei* made in the form of a wax medallion in order to oust pagan amulets. Until the 16th century these amulets were blessed by popes on the feast of St Agnes on 21 January. The year and the name of the pope in the medallion indicate when and by whom the medallion was blessed. Cistercians and Franciscans were the most active propagators of such medallions.⁸⁹ Small boxes adorned with various beads, with gold, silver and other coloured threads, and with specially made leaves and, sometimes ceramic, flowers can often be found in convents, which suggests that all this decoration was made by nuns. They developed the decoration techniques for reliquaries and other devotional items themselves. We refer to it as monastic work. These artistically crafted reliquaries also had a decorative role as they were frequently integral parts of altars. (see picture 10). With the reformation of liturgy at the Second Council of Vatican, the decorative role of reliquaries was prohibited.

During the time of Josephinism,⁹⁰ the mass production of devotional

⁸⁸ According to a manuscript found among the holy cards in the Veider collection of holy cards in the Seminary Library in Ljubljana.

⁸⁹ Badurina 1990, p. 105–106.

⁹⁰ Joseph II of Habsburg-Lorraine was a Roman-Germanic Emperor (1780–1790). He was the oldest son of the Empress Maria Theresa and Francis I of Habsburg and Lorraine. He was a staunch proponent of enlightened absolutism. He continued with and radicalized the modernizing reforms first started by his mother Maria Theresa. One of the main goals of Catholic enlightenment was to rid the liturgy of traditional remnants. Its proponents advocated one altar, with a roof above the ciborium, as a simple offering table in the middle of the church. They campaigned for the removal of side altars and stood against the then traditional understanding that saying mass was a sort of soliloquy on the part of the priest. They were against murmuring and demanded that all prayers, including the canon, be read aloud. They considered liturgy performed at several altars as an abuse. They also demanded that the church give up Latin. They took paintings and relics of saints

razberemo tudi iz odloka z dne 28. aprila 1784, ki pravi:⁹¹ »... da je odslej prepovedano izpostavljanje relikvij ter trgovina s posvečenimi svečami, rožnimi venci, podobnicami, križi in drugimi podobnimi rečmi. Od sedaj naprej naj bo izpostavljanje in poljubljanje relikvij strogo prepovedano ...« Po smrti cesarja Jožefa II. je izdelovanje relikviarijev in trgovanje z relikvijami znova zaživelo.⁹²

● Samostansko delo

Redovnice so se po samostanih specializirale za umetniško zavijanje in okraševanje kosti oziroma relikvij ter za njihovo vdelovanje v relikviarije. Okrasje in zavite relikvije so čvrsto prišile oziroma pritrdile v relikviarije. Tako so tudi nekatere relikviarije, ki so v katalogu označeni kot samostansko delo, izdelale sestre večinoma iz reda klaris (OSCI – Ordo sanctae Clarae) in uršulink (OSU – Ordo sanctae Ursulae).

Del zbirke relikviarijev, ki so predstavljeni v tej publikaciji, izvira iz nekdanjega uršulinskega samostana v Škofji Loki ter iz samostana njihovih predhodnic, loških klaris. V uršulinskem samostanu pri Svetem Duhu pri Škofji Loki hranijo 38 avtentik, za katere ne moremo najti neposredne povezave z relikvijami, ki jih hrani Narodni muzej Slovenije in imajo uršulinsko provenienco. Z gotovostjo lahko povežemo samo avtentiko sv. Ignacija Loyole z relikviarijem, v katerem je relikvija sv. Ignacija, vendar ta izjemni relikviarij hranijo uršulinke in ni tukaj predstavljen. Za nekaj tukaj predstavljenih relikviarijev in uršulinskih avtentik lahko domnevamo, da sestavljajo celoto, vendar zaradi splošnosti obrazca avtentike in skromnega ročnega opisa na njej nimamo tehtne osnove, da bi to lahko z gotovostjo trdili.

Samostan klaris v Škofji Loki je bil ustanovljen leta 1358. Deloval je do 29. januarja 1782, samostansko premoženje je bilo ocenjeno na 80.079 goldinarjev.⁹³

91 Joseph Kropatschek (izdajatelj), *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K.K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer systematischen Verbindung*, 18. zvezkov, Wien 1785–1790, VI. zvezek, str. 602 (28. april 1784, *Verbot der Belichtung von Reliquien und des Handles mit geweihten Kerzen, Rosenkränzen u. a.*).

92 To je razvidno tudi iz sistematske zbirke devocionalij v Narodnem muzeju Slovenije, v kateri izstopa manjše število devocionalij, izdelanih v reformnem obdobju.

93 Najuspešnejšo sekularizacijo ljudske pobožnosti je cesar Jožef II. s svojimi sodelavci, ob podpori intelektualne elite, dosegel s sekularizacijo premoženja, in to predvsem z ukinjanjem samostanov. Cesarski odloki, s katerimi je poskušal omejevati ali odpravljati ljudsko pobožnost, med preprostim ljudstvom niso bili uspešni, saj je bila ta bolj ali manj še naprej del vsakdanjosti vernega ljudstva. Z ukinitvijo samostanov je bilo povsem drugače, saj so bila tako odpravljena

items, including relics, abated as the Emperor took measures to abolish baroque piety, which included the prohibition of devotional items. This is clearly seen in the ordinance of 28 April 1784, which says:⁹¹ “... it is now prohibited to display relics and trade in blessed candles, rosaries, holy cards, crosses and other similar items. From now on, displaying and kissing relics is strictly prohibited ...” After the death of Emperor Joseph II, the production of reliquaries and their trade flourished again.⁹²

● Monastic Work

In convents nuns would specialise in the artful wrapping and decoration of bones or relics, and in the placing of them into reliquaries. Both the embellishment and the wrapped relics were firmly sewn or fastened into reliquaries. Some reliquaries which are marked as monastic work in the catalogue were made by Slovenian nuns from the order of Poor Claires (OSCI – Ordo Sanctae Clarae) and Ursulines from the order of Saint Ursula (OSU – Ordo Sanctae Ursulae).

Part of the collection of reliquaries presented in this publication originates from a former Ursuline convent in Škofja Loka and from the convent of their predecessors Poor Claires, also in Škofja Loka. The Ursuline convent in sv. Duh, near Škofja Loka, holds 38 authentics, which cannot be directly connected to any relics from the National Museum of Slovenia, based on the Ursuline's own provenance. We can, with certainty, connect the authentics of St Ignatius Loyola with the reliquary containing St Ignatius' relic. However, this extraordinary reliquary is in the possession of the Ursulines and not presented here. Although we can assume that some of the presented reliquaries and Ursuline authentics constitute a whole, we do not have a firm basis

out of churches, abolished the veneration of saints, eliminated the Benediction of the Blessed Sacrament with monstrance and also substantially shortened prayers and adapted them to the needs of the modern man. Most of them also stood against the breviary prayers considering them to be superfluous, or even damaging, as they were thought to lead to mechanical, absent-minded murmuring. In general these proponents advocated strict reduction in the numbers of saints' feast days as holidays, and the ubiquitous pilgrimages to miraculous paintings, which often turned into dissolute festivities.

91 Joseph Kropatschek (publisher), *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K.K. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer systematischen Verbindung*, 18. notebooks, Wien 1785–1790, notebook VI., p. 602 (28. april 1784, *Verbot der Belichtung von Reliquien und des Handles mit geweihten Kerzen, Rosenkränzen u. a.*).

92 This is seen from the systematic collection of Devotional Items in the National Museum of Slovenia, where a small number of devotional items made during the period of reform stand out from the collection.

Sl. 11 / Picture 11

Oltar iz nekdanjega uršulinskega samostana v Škofji Loki do leta 1904, na katerem so relikviariji, ki jih danes hranijo v Muzeju krščanstva na Slovenskem.¹ / The altar from the former Ursuline Convent in Škofja Loka (until 1904) displaying reliquaries, which can be now found at the Slovene Museum of Christianity Foto/ Photography: NŠAL, Zbirka fotografij, Uršulinski samostan Škofja Loka / NŠAL, Photography Collection, the Ursuline Convent of Škofja

¹ Knez 2008, kataloške enote 1, 7, 8, 15–20.

to substantiate this, due to the general nature of the authentic's form, as well as its limited handwritten description.

The convent of Poor Claires in Škofja Loka was established in 1358. It was active until 29 January 1782, when its assets were estimated at 80,079 guldeners.⁹³

At the time the convent was dissolved, there were 21 nuns still living there.⁹⁴ The building was handed over to the Ursulines.⁹⁵ In 1789 an Ursuline, and former nun from the order of Poor Claires, Marija Serafina Warnuss donated her dowry of 40,000 guldeners to the restoration of the convent and the rebuilding of the main altar.⁹⁶ In 1844, the main altar underwent significant repair work and was gilded. Until 1904, when it was replaced by a new altar, it was used to display nine reliquaries.⁹⁷ Unfortunately, the altar has been preserved only in photograph 11, in which we can see some of the reliquaries. There are no reliquaries on the new altar, with most of them now held in the Slovene Museum of Christianity.

Ursulines settled in Gorica in 1672, from where they came to Ljubljana in 1702. From 1782 they were also active in Škofja Loka, and from 1903 in Mekinje.⁹⁸ On 23 April 1941 they were banished from Mekinje and Škofja Loka by the Germans, and took refuge in Ljubljana. When the German army occupied Ljubljana in 1943, the city suffered a great lack of resources. The nuns from Škofja Loka, who worked on the land of an estate in Lanšprež, were able to help the nuns in the convent in Ljubljana. Following the nationalisation of the convent, along with other property in 1947, the Ursulines from Ljubljana were moved to Škofja Loka, with others going to Mekinje or Varaždin. Eight nuns remained in Ljubljana. In 1954,

⁹³ Joseph II and his associates, supported by the intellectual elite, achieved the most successful secularisation of popular piety by secularisation of church assets, mostly through abolishment of monasteries. The imperial ordinances aimed at limiting and or abolishing popular piety were not successful among ordinary people as piety was still more or less a part of their daily life. However, closing of monasteries proved to be effective as in this way the main centres, which could spread the old and give rise to new baroque piety, were abolished and even after a period of revival they never again played such an important role as they did in baroque period.

⁹⁴ Kropatschek 1785–1790, notebook II, p. 169–171.

⁹⁵ Stanislava Skvarča, *Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani, 1702–1902*, Ljubljana 1902, p. 35.

⁹⁶ Damjan Hančič, *Kronika in nekrolog loškega samostana klaris – 18. stoletje*, *ARHIVI*, 26, št. 2, Ljubljana 2003, p. 319.

⁹⁷ See picture and Knez 2008, catalogue units 1, 7, 8, 15–20.

⁹⁸ *Leto svetnikov*, IV, 1970, p. 528.

Ob ukinitvi je bilo v samostanu 21 redovnic.⁹⁴ Zgradba je bila prepuščena uršulinkam.⁹⁵ Leta 1789 je nekdanja klarisa, takrat pa preoblečena uršulinka Marija Serafina Warnuss s svojo doto 40.000 goldinarjev pomagala, da so samostan popravili in na novo zgradili glavni oltar.⁹⁶ Leta 1844 so glavni oltar pozlatili in ga temeljito popravili. Na njem je bilo do leta 1904, ko so namestili novega, nameščenih devet relikviarijev.⁹⁷ Oltar je žal ohranjen samo na fotografiji 11, na kateri so vidni nekateri relikviariji. Na novem oltarju relikviarijev ni več, večino od njih sedaj hranijo v Muzeju krščanstva na Slovenskem.

V Gorici so se uršulinke naselile leta 1672, od tam pa so prišle v Ljubljano leta 1702. Od 1782 delujejo v Škofji Loki in od 1903 tudi v Mekinjah pri Kamniku.⁹⁸ Iz Škofje Loke in Mekinj so jih 23. aprila 1941 izgnali Nemci. Obe skupnosti sta se zatekli v Ljubljano. Ko so septembra 1943 Nemci zasedli tudi Ljubljano, je nastopilo veliko pomanjkanje. Takrat so ljubljanskemu samostanu pomagale loške redovnice, ki so med vojno obdelovale posestvo na Lanšprežu. Leta 1947 so zaradi nacionalizacije samostana in drugih prostorov ljubljanske uršulinke preselili v Škofjo Loko, nekaj pa se jih je zateklo v Mekinje in Varaždin. V Ljubljani je ostalo osem redovnic. Leta 1954 je bil razlaščen tudi loški samostan; redovnice so iskale možnosti, da bi ohranile skupno življenje. Skupinica sester se je 15. julija 1955 preselila v Koper. Tam so do 13. avgusta 1962 opravljale apostolat na župniji. Druge sestre so odšle v Mekinje, nekaj jih je odšlo v tujino, nekatere pa so se vrnil v Ljubljano. Leta 1956 je Ljubljana postala podružnica Mekinj, leta 1968 pa spet samostojna. Dne 29. junija 1972 je bila ustanovljena slovenska provinca uršulink rimske unije s samostani v Ljubljani, Škofji Loki (Sveti Duh), Mekinjah in Izoli. Danes stoji njihova glavna hiša na Pržanu v Ljubljani, njihovo največjo skupnost v Sloveniji najdemo v središču Ljubljane, na Gorenjskem pa so pri Svetem Duhu pri Škofji Loki in v Mekinjah pri Kamniku. Na Štajerskem živijo sredi Maribora, na Primorskem pa v Izoli.⁹⁹

glavna središča za nastajanje novih in širjenje starih baročnih pobožnosti, ki niso nikoli več, tudi po ponovni oživitvi, igrale tako pomembne vloge, kot so jo ravn v baroku.

94 Kropatschek 1785–1790, II. zvezek, str. 169–171.

95 Stanislava Skvarča, *Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani, 1702–1902*, Ljubljana 1902, str. 35.

96 Damjan Hančič, *Kronika in nekrolog loškega samostana klaris – 18. stoletje*, *ARHIVI*, 26, št. 2, Ljubljana 2003, str. 319.

97 Glej sliko in Knez 2008, kataloške enote 1, 7, 8, 15–20.

98 *Leto svetnikov*, IV, 1970, str. 528.

99 Pridobljeno s spletne strani: <http://ursulinke.rkc.si/?id=105> (obiskano: 21. 10. 2014); Jasna Kogoj, *Uršulinke na Slovenskem*, Izola 1982.

Sl. 12 / Picture 12
Baročni relikviarij.
Glej kat. št. 39. /
Baroque reliquary.
Cf. Cat. No. 39.
Foto/ Photography:
Tomaž Lauko

the convent in Škofja Loka was also nationalised, and the nuns had to find a way to preserve their communal way of life. A group of nuns moved to Koper on 15 July 1955, where they maintained an apostolate in the local parish until 13 August 1963. Other nuns went to Mekinje near Kamnik, while some went abroad. Several nuns returned to Ljubljana. In 1956 the convent in Ljubljana became a subsidiary of Mekinje, but gained independent status again in 1968. On 29 June 1972, a Slovenian province of Ursulines of the Roman Union was established in the convents in Ljubljana, Škofja Loka (sv. Duh), Mekinje and Izola. Today their seat is in Pržan, and the largest Ursuline communities are in the central Ljubljana region and in the Gorenjska region – in Sveti Duh near Škofja Loka, and in Mekinje near Kamnik. In Štajerska they live in the centre of Maribor, while in the Primorska region they can be found in Izola⁹⁹.

99 Obtained from: <http://ursulinke.rkc.si/?id=105> (visited: 21st October 2014); Jasna Kogoj, *Uršulinke na Slovenskem*, Izola 1982.

● Sklep

Relikvije v katoliški tradiciji pomenijo dele posmrtnih ostankov razglašanih blaženih ali svetnikov. Med primarne relikvije uvrščamo dele njihovih teles, med sekundarne pa vse predmete, ki so bili z njimi v stiku, zlasti obleko. Katoličani imajo do človeškega telesa – naj bo živo ali mrtvo – spoštljiv odnos, saj človeka pojmujejo kot nedeljivo celoto telesa in duše. Ker verujejo tudi v vstajenje teles, torej celotnega človeka, imajo dolžnost, da so do telesa še bolj pozorni in spoštljivi.

Večje relikvije so hranili v cerkvi; v javnem ali poljavnem oratoriju, zasebnem oratoriju ali zasebni hiši pa le z izrecnim škofovim dovoljenjem. Manjše relikvije so smeli imeti doma s podobno častjo, lahko pa so jih tudi pobožno in spoštljivo nosili s seboj. Javno se je smelo častiti in izpostavljati samo relikvije tistih svetnikov, ki jih je Cerkev že razglasila za svetnike ali katerih imena so zapisana v martirologiju.

V srednjem veku se je kult relikvij razmahnil, in sicer da bi utrdile vero, hkrati pa so bile pomemben vir cerkvenih dohodkov. Trgovali so s ponaredko, od kosti, las in organov svetnikov pa do delcev križa, trnja iz krone in podobnega. Cerkev je pri relikvijah zahtevala veliko previdnosti in pazljivosti, saj so se kljub vsem cerkvenim prepovedim od samih začetkov čaščenja relikvij do sodobnosti dogajale velike prevare; nekaj iz lažne pobožnosti, nekaj pa iz želje po dobičku. Zato je Cerkev duhovnikom zapovedala previdnost in dala nalogo, naj lažne in podtaknjene relikvije zažgejo ali pokopljejo, dvomljive pa spravijo na varen kraj in na ovoj zapišejo: *reliquiae dubiae*.¹⁰⁰

Zgodbe o relikvijah svetnikov so zgodbe o veri in čudežih pa tudi o manipulaciji in goljufiji. Čudežnih dogodkov, ki se dogajajo ob prisotnosti mučnikov, svetnikov ali njihovih relikvij, si seveda z znanostjo ne moremo razložiti. Vendar se verniki že od nekdaj ob njih tega ne sprašujejo. Zanje so čudeži znamenja božjega delovanja tam, kjer je vera močna in zaupanje trdno. Predstavljajo si znamenja božje bližine. Ob relikvijah se ozračje vere, molitve in razpoložljivosti lažje vzpostavi. Relikvije so tako postale pomembno pričevanje za nazor o povezavi med zemeljsko in nebesno cerkvijo.

Relikviariji v rokah osebe ali nošeni v obhodu označujejo prenos moči ali posvetitev neke cerkve. Svetim relikvijam in slikam se izkazuje spoštovanje in čaščenje sorazmerno osebi, na katero se relikvije in slike nanašajo.¹⁰¹

100 Ušeničnik 1945, str. 434.

101 *Zakonik cerkvenega prava*, Ljubljana 1944; Kanon 1255, § 2, str. 464.

● Conclusion

In the Catholic tradition, relics are mortal remains of the blessed or of saints. Primary relics are body parts, while all objects that were in physical contact with the blessed or saint, especially clothing, are considered secondary relics. Catholics have a very respectful attitude to the human body, be it alive or dead. A human being is seen as an inseparable whole of body and soul. As they also believe in resurrection, it is their duty to be attentive to the human body and treat it with respect.

Bigger relics were kept in churches, in public or semi-public oratories, in private oratories or in private houses (but only with express permission from a bishop). Smaller relics could be kept at home by way of a similar honour, and people would also respectfully and piously carry relics with them. Only relics of saints officially declared as such by the Church, or whose names were recorded in the martyrology, could be publicly displayed and venerated.

In the Middle Ages, the cult of relics spread as a way of strengthening people's faith. At the same time, they represented a valuable source of church income. The trading of counterfeit relics – from the bones, hair or organs of saints to parts of the True Cross, crown of thorns and suchlike – was common. The Church demanded absolute care and caution when dealing with relics for, despite many ecclesiastical injunctions from the beginning of the veneration of relics, great frauds have occurred, be they due to false piety or to the desire for profit. As a result, the Church asked its priests to be cautious and to burn or bury any fraudulent relic, and to get rid of any dubious items after marking them with the sign: *reliquiae dubiae*.¹⁰⁰

The stories of the relics of saints are stories about faith and miracles. They are also stories of manipulation and fraud. The miraculous phenomena accompanying the presence of martyrs, saints or their relics cannot be explained by science. However, from the very beginning, the faithful have never asked for explanation. They believe miracles are signs of God's work wherever the faith is strong and trust is firm. They are signs showing that God is close to them. The atmosphere of faith, prayer and sentiment can more easily be established in the presence of relics. Ultimately, relics have become a significant testimony to the thought that connects the earthly and heavenly Church.

100 Ušeničnik 1945, p. 434.

● Viri in literatura

Glavni vir za to raziskavo so bili materialni predmeti, predvsem relikviariji in relikvije pa tudi avtentike iz kataloškega dela. Primerjalno sem obdelal še veliko drugih relikviarijev in avtentik iz drugih slovenskih samostanov in muzejev.

Pri opisu nekaterih svetnikov, ki so v katalogu izpostavljeni, so pomagale predvsem vse štiri knjige *Leta svetnikov*, Ljubljana 1968–1973, in *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog krščanstva*, Zagreb 1990.

Drugi viri in literatura so navedeni v sprotnih opombah.

Reliquaries in the hands of a person, or else worn in processions, denote the transfer of power or the consecration of a church. Holy relics and paintings are respected and venerated in correspondence to the person the relic or painting refers to.¹⁰¹

● Resources and Bibliography

Material objects, predominantly relics and reliquaries, as well as authentics from the catalogue represented the main resources for this research. I carried out comparative research on many other reliquaries and authentics from other Slovenian monasteries and museums.

Helping me with the descriptions of saints were mostly all four books from the *Leta svetnikov* series, Ljubljana 1968–1973 and also *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog krščanstva*, Zagreb 1990.

Other sources and references are mentioned in footnotes.

101 *Zakonik cerkvenega prava*, Ljubljana 1944; Kanon 1255, § 2, p. 464.

Nataša Nemeček, Marijan Nečemer, Peter Kump*

NARAVOSLOVNE RAZISKAVE TER KONSERVIRANJE IN RESTAVRIRANJE KOVINSKIH RELIKVIARIJEV

Raznovrstna zbirka relikviarijev iz zbirk Narodnega muzeja Slovenije predstavlja svojevrsten izziv tudi za konservatorje-restavratorje. Poleg kovine so namreč relikviariji pogosto sestavljeni tudi iz drugih materialov, med katerimi prevladujejo tekstil, papir, kost in steklo. Prav kombinacija različnih materialov od konservatorja-restavratorja zahteva različna znanja. V takih primerih so nam v veliko pomoč naravoslovne metode in tehnike, s katerimi lahko predmet skrbno analiziramo že pred začetkom delovnih posegov.

● NARAVOSLOVNE RAZISKAVE

Po merilih sodobne stroke so naravoslovne raziskave danes nujni člen konservatorsko-restavratorskega dela, saj s pomočjo njihovih rezultatov bolj premišljeno načrtujemo konservatorsko-restavratorske postopke. Pri tem je zelo pomembno, da te preiskave niso destruktivne in ne poškodujejo predmetov kulturne dediščine. Zato smo v večini primerov uporabili neporušne naravoslovne preiskave, in sicer v enem primeru metodo rentgenske radiografije, v ostalih primerih pa rentgensko fluorescenčno spektrometrijo. Ker smo se osredotočili na raziskave kovinskih relikviarijev, smo poseben poudarek namenili zlasti metodam za raziskovanje sestave kovinskih zlitin. Z njimi smo pridobili podatke o sestavi in debelini različnih kovinskih nanosov na njih (pozlatitve in posrebitve), iz katerih lahko sklepamo o tehnologiji izdelave.

* Magistra Nataša Nemeček je zaposlena na Oddelku za konserviranje in restavriranje Narodnega muzeja Slovenije. Dr. Marijan Nečemer in dr. Peter Kump sta raziskovalca na Inštitutu Jožef Stefan, na Oddelku za fiziko nizkih in srednjih energij.

Nataša Nemeček, Marijan Nečemer, Peter Kump*

SCIENTIFIC ANALYSES, CONSERVATION AND RESTORATION OF METAL RELIQUARIES

For the conservators and restorers a varied reliquary collection from the National Museum of Slovenia represents a unique challenge. Apart from metals, reliquaries are often made of other materials as well, mostly textile, paper, bone and glass. It is the combination of different materials that requires varied knowledge from the conservator-restorer. In such cases applying material research methods and techniques to carefully analyse an object even before restoration work begins is of great help.

● MATERIAL ANALYSES METHODS AND TECHNIQUES

In line with the standards of the conservation and restoration profession, scientific research is paramount to conservation and restoration work as its results enable us to meticulously plan the procedures while keeping in mind that the research is not destructive and does not damage objects which are part of the cultural heritage. Consequently, non-invasive analytical methods were applied in most cases. In one case X-ray radiography was used, while in others X-ray fluorescence spectrometry was applied. Focusing on the research of metal reliquaries we specifically drew our attention to the methods used to determine the composition of metal alloys. This allowed us to obtain data on the structure and thickness of various metal coatings (gold and silver plating), from which we could deduce the technology behind the making of the objects.

* Nataša Nemeček, M.A., conservator-restorer at the Department of Conservation and Restoration of the National Museum of Slovenia. Marijan Nečemer, PhD, and Peter Kump, PhD, researchers at the Department of Low and Medium Energy Physics of the Jožef Stefan Institute.

● RENTGENSKA RADIOGRAFIJA

Rentgenska radiografija je neporušna metoda, s katero pridobimo številne koristne informacije. Kakovostna rentgenska slika je v veliko pomoč pri konserviranju in restavriranju kovinskih predmetov, pa tudi slik na platnu, lesu in drugih nosilcih.

Rentgenski žarki so elektromagnetno valovanje z zelo kratko valovno dolžino (10.000-krat krajšo od vidne svetlobe), zato imajo veliko sposobnost prodiranja skozi snov. Glede na intenziteto žarkov, sestavo kovine, debelino predmeta in njegovo ohranjenost prepuščeni rentgenski žarki na rentgenski film odtisnejo različne odtenke potemnitve. Zlasti plemenite kovine v manjši meri prepuščajo žarke in zato filma skoraj ne počrni, sledijo jim bron in železo. Sence na posnetkih so najtemnejše pri marmorju, keramiki, slonovini ipd., saj te snovi slabo zadržujejo rentgenske žarke. Danes so v uporabi rentgenski aparati z digitalnim zajemom rentgenske slike. V teh primerih sta lažje obvladljiva tako shranjevanje kot obdelava slik, manjše pa so tudi doze sevanja.¹

Sl. 13 / Picture 13
Žara brata Gabriela Girauda z inventarno številko N 35693 pred konservatorsko-restavratorskimi posegi / Reliquary of Brother Gabriel Giraud with inventory number N 35693 before conservation-restoration
Foto/ Photography: Tomaž Lauko

Sl. 14 / Picture 14
Rentgenska radiografija žare brata Gabriela Girauda / X-Ray Radiography of Brother Gabriel Giraud reliquary
Inštitut za metalne konstrukcije. Foto/ Photography: Zoran Milić

1 Nemeček 2010, str. 3–4.

● X-RAY RADIOGRAPHY

X-ray radiography is a non-invasive method which provides various useful data. A quality X-ray photography offers substantial support to the conservation and restoration of metal objects as well as to paintings on canvas and other carriers.

X-rays are electromagnetic radiation with very short wavelength frequency (10,000 times shorter than visible light) and are consequently able to penetrate matter. The intensity of rays, metal composition, thickness of an object and its level of preservation determine the various shades of darkening the penetrating X-rays imprint on the X-ray film. Precious metals are especially impermeable and hardly darken the film, followed by copper and iron. Radiography of marble, ceramics, ivory and similar materials produces the darkest shadows as these materials allow good penetration of X-rays. Nowadays we use digital X-ray image capture devices, which simplifies the storage and processing of images and also reduces the radiation levels.¹

Sl. 15 / Picture 15
Relikviarij z inventarno številko N 35693 po zaključenih postopkih / Reliquary with inventory number N 35693 after conservation-restoration
Foto/ Photography: Nataša Nemeček

1 Nemeček 2010, p. 3–4.

In case of metal reliquaries from our collections we used X-ray radiography to investigate the contents of the urn containing the remains of Brother Gabriel Giraud (1836–1899), the founder of Rajhenburg monastery. Unfortunately the results were not very auspicious as the X-rays showed no presence of organic material, which would be the preserved heart of the late Trappist monk. However, the radiography did prove that the urn was filled with liquid, which could indicate that the urn indeed contains human remains.

V primeru kovinskih relikviarijev iz naših zbirk smo rentgensko radiografijo uporabili za preiskovanje vsebine žare brata Gabriela Girauda (1836–1899), ustanovitelja samostana v Rajhenburgu. Žal rezultati niso bili najbolj uspešni, saj rentgenski posnetki niso pokazali prisotnosti organskega materiala, ki ga predstavlja srce pokojnega trapista. So pa posnetki dokazali, da je notranjost žare napolnjena s tekočino, kar bi lahko bil dokaz za to, da je v žari resnično shranjeno srce.

● RENTGENSKA FLUORESCENČNA SPEKTROMetriJA (ED-XRF)

Preiskave z energijsko disperzijsko rentgensko fluorescenčno spektrometrijo sta izvajala Zoran Milić z Oddelka za konserviranje in restavriranje Narodnega muzeja Slovenije in dr. Marijan Nečemer z Instituta Jožef Stefan. Analize kovinskih predmetov v Narodnem muzeju Slovenije so bile opravljene na rentgenskem spektrometru PEDUZO 01/am/Sip-250, ki vzorce vzbuja z diskastim radioaktivnim virom Am-241 in detektira vzbujeno fluorescenco iz vzorca s Si-pin detektorjem z energijsko ločljivostjo 250 eV pri 5,9 keV. Zgoraj omenjeni spektrometer je po 16 letih delovanja že nekoliko tehnološko zastarel oziroma izrabljen. Ker se zaradi tega nekateri vrhovi elementov v izmerjenem rentgenskem spektru prekrivajo (na primer Cu in Zn), ima relativno slabo ločljivost, zato zadostuje samo za bolj ali manj kvalitativno analizo sestave zlitin relikviarijev.²

Na Inštitutu Jožef Stefan (IJS) razpolagamo z zmogljivejšim rentgenskim spektrometrom³, ki za bolj selektivno vzbujanje vzorcev in s tem prisotnih elementov v predmetih uporablja anularni Am-241 in diskasti Cd-109 radioaktivni vir ter polprevodniški detektor Si (Li) z ločljivostjo 160 eV pri 5,9 keV. Z njim lahko zaradi boljše ločljivosti detektorja kvantitativno določimo elementno sestavo kovinskih relikviarijev in hkrati tudi sestavo in debelino nanosa kovin na njihovi površini, ki je za raziskave tovrstnih predmetov izjemno zanimiva in koristna. Na ta način lahko analiziramo debeline plasti pozlate ali posrebritve in tudi sestavo kovine, ki se skriva pod temi plastmi.

2 Kljub temu, da je aparat glede svojih sposobnosti relativno skromen, pa smo z njim v Narodnem muzeju Slovenije opravili več tisoč analiz na številnih kovinskih predmetih. Pomagal nam je pri razlikovanju med bronom, medenino in bakrom, pri ugotavljanju različnih vrst bronov, pri razlikovanju zlata in medenine, srebra in alpake ipd. Glej Milić 2010, str. 14–16.

3 Nečemer, Kump, Vogel-Mikuš 2011, str. 331–358.

● ENERGY DISPERSIVE X-RAY FLUORESCENCE SPECTROMETRY (ED-XRF)

Investigations by energy dispersive X-ray fluorescence spectrometry were carried out by Zoran Milić from the Department of Conservation and Restoration at the National Museum of Slovenia and Marijan Nečemer, PhD, from the Jožef Stefan Institute. Analyses of metal objects at the National Museum of Slovenia were performed by the X-ray spectrometer model PEDUZO 01/am/Sip-250, using Am-241 radioactive disk source for excitation and a Si-pin detector with an energy resolution of 250 keV at 5.9 was used for detection of induced X-ray fluorescence. This analytical device, which is because of rather long working period (16 years) technologically out of date, is problematic especially due to a relatively poor energy resolution and resulted in insufficient resolved energy lines or overlapping of peaks of certain elements in measured X-ray fluorescence spectrum (e.g. Cu and Zn peaks). Therefore more or less qualitative results of EDXRF analysis of reliquary alloys could be obtained.²

On the other side, a more efficient EDXRF spectrometer³ at the Jožef Stefan Institute is available, using an annular Am-241 or disc Cd-109 radioactive source for more selective excitation of object under investigation and Si(Li) semiconductor detector with an energy resolution of 165 keV at 5.9 eV for detection of excited X-ray fluorescence. Due to its quite better detector energy resolution, quantitative determination of elemental composition of metal reliquaries is possible with an additional option of thickness determination of metal coatings simultaneously. This is especially useful and suitable for mentioned objects. In this way, information about the thickness of gold and silver plating as well as the composition of the metal hidden under the coatings can be determined.

2 Despite relatively poor capabilities of the device, we have performed over a thousand analyses of numerous metal objects in the National Museum of Slovenia. It helped differentiate between bronze, brass and copper. It also helped to define various types of bronze, to differentiate between gold and brass, silver and alpaca and more. See Milić 2010, p. 14–16.

3 Nečemer, Kump, Vogel-Mikuš 2011, p. 331–358.

Inv. št. Kons. št.	Del relikviarija	% Cu baker	% Zn cink	% Sn kositer	% Ag srebro	% Au zlato
N 7043 623/2009	Noga Kartuša žarki	66,80 88,9 42,93	30,91 11,1 13,05		2,27 0,51	Prisotno 43,50
N 16449 628/2013	Žarki Utor/niša Kartuša Noga	62,27 62,81 63,54 67,04	37,73 36,15 31,04 28,78		0,94 5,42 4,18	Prisotno
N 16449 628/2013 kustodija/ relikvija	Pokrov Škatlica Okvir <i>Klosterarbeit</i>	65,05 67,48 60,91 2,4	34,95 32,52 39,09		92,35	5,25
N 32426 629/2013	Kartuša v. Kartuša m. Kartuša m. Žarki Noga Noga notr. Nodus Nodus notr.	71,62 51,10 70,30 71,36 54,26 70,26 53,73 82,62	28,38 20,47 29,7 28,38 22,27 29,74 8,83 14,34		0,42 0,38 0,58	28,01 23,09 35,32
N 32425 630/2013	Žarki Aplika Aplika zad. Žarki osn. Kustodija Kustod. zad. Nodus Nodus notr.	58,33 65,10 67,69 68,38 55,91 67,33 65,81 67,33	27,67 31,20 32,31 31,62 26,51 30,67 25,63 27,64		3,70	14,0 17,50 8,56
N 36455 429/2013	Noga Noga notr.	58,27 69,36	23,54 30,64			18,20

Razpredelnica 2: Rezultati sestave zlitin z EDXRF (Inštitut Jožef Stefan).

Inv. št. Kons.št.	Del relikviarija	% Cu baker	% Zn cink	% Sb antimon	% Sn kositer	%/μm Ag srebro	%/μm Au zlato
N 36455 429/2013	Žarki	66,40	33,40	0,48		0,1279 μm	
N 35684/ 1-2 430/2013	Noga Nodus Kartuša Žarki	69,70 74,50 71,70 69,60	30,20 25,00 20,30 30,20	1,10 1,21	3,01 3,47	1,17 % 1,10 % 7,55 % 1,95 %	0,7049 μm 0,3079 μm 0,2988 μm

Inv. no. Cons. no.	Part of reliquary	% Cu Copper	% Zn Zinc	% Sn Tin	% Ag Silver	% Au Gold
N 7043 623/2009	Stem Cartouche Sunburst	66.80 88,9 42,93	30.91 11.1 13.05		2.27 0.51	Present 43.50
N 16449 628/2013	Rays Niche Cartouche Stem	62.27 62.81 63.54 67.04	37.73 36.15 31.04 28.78		0.94 5.42 4.18	Present
N 16449 628/2013 Custodia/ Reliquary	Lid Box Frame Klosterarbeit	65.05 67.48 60.91 2.4	34.95 32.52 39.09		92.35	5.25
N 32426 629/2013	Cartouche b. Cartouche m. Cartouche s. Sunburst Stem Stem inside Nodus Nodus inside	71.62 51.10 70.30 71.36 54.26 70.26 53.73 82.62	28.38 20.47 29.7 28.38 22.27 29.74 8.83 14.34		0.42 0.38 0.58	28.01 23.09 35.32
N 32425 630/2013	Sunburst Aplique Aplique back Sunburst Custodia Custodia back Nodus Nodus inside	58.33 65.10 67.69 68.38 55.91 67.33 65.81 67.33	27.67 31.20 32.31 31.62 26.51 30.67 25.63 27.64		3.70	14.0 17.50 8.56
N 36455 429/2013	Stem Stem inside	58.27 69.36	23.54 30.64			18.20

Table 2: Alloy composition results with EDXRF (Jožef Stefan Institute).

Inv. no Cons. no.	Part of reliquary	% Cu Copper	% Zn Zinc	% Sb Antimony	% Sn Tin	%/μm Ag Silver	%/μm Au Gold
N 36455 429/2013	Sunburst	66.40	33.40	0.48		0.1279 μm	
N 35684/ 1-2 430/2013	Stem Nodus Cartouche Sunburst	69.70 74.50 71.70 69.60	30.20 25.00 20.30 30.20	1.10 1.21	3.01 3.47	1.17 % 1.10 % 7.55 % 1.95 %	0.7049 μm 0.3079 μm 0.2988 μm

Inv. št. Kons.št.	Del relikviarija	% Cu baker	% Zn cink	% Sb antimon	% Sn kositer	%/µm Ag srebro	%/µm Au zlato
N 34847 627/2013	Noga	73,50	26,30			2,30 %	0,9895 µm
	Kartuša	72,90	26,90			1,19 %	0,4323 µm
	Aplike	93,30	5,64	0,34	0,58	0,16 %	0,4111 µm
N 32425 630/2013	Noga	69,10	30,70	0,20	0,11	0,15 %	0,0557 µm
N 22444 500/2014	Noga	67,90	32,10			0,8393 µm	
	Okvir	70,30	29,60			0,48 %	0,0711 µm
	Žarki	68,60	31,40			0,3452 µm	

● KONSERVIRANJE IN RESTAVRIRANJE KOVINSKIH RELIKVIARIJEV

Vse kovine z izjemo čistega zlata sčasoma korodirajo zaradi različnih dejavnikov, med katerimi prevladujejo visoka relativna vlaga, prah, zunanje onesnaženje – še posebej je škodljiv žveplov dioksid – in tudi notranje onesnaženje, ki je posledica stika kovine z organskimi kislinami v lesu, usnju ipd. Korozijski produkti v obliki prahu (npr. bakrov klorid) ali lusk (npr. srebrov sulfid) kažejo na aktivne korozijske procese. Na pojav korozije v veliki meri vpliva tudi neprimerno rokovanje s predmeti. Med njimi so še posebej nevarni prstni odtisi, ki povzročajo t. i. lokalno korozijo.⁴

● TEHNOLOŠKE ZNAČILNOSTI

Relikviariji so običajno sestavljeni iz noge, nodusa, nastavka in zasteljene kustosije z različnimi relikvijami. Razstavljanje relikviarijev je nujni del konservatorsko-restavratorskega postopka, hkrati pa tudi priložnost za ugotavljanje tehnologije izdelave posameznih sestavnih delov. Noge analiziranih kovinskih relikviarijev so izdelane v tehnikah tolčenja in cizeliranja. Ker ne gre za vrhunske zlatarske izdelke, so poškodbe precej pogoste. V nekaterih primerih se je kovinska pločevina med postopkom izdelave tako stanjšala, da je pozneje med uporabo razpokala ali celo počila. Zato so na nekaterih relikviarijih vidna popravila s svinčeno spajko.

Nodus je v večini primerov izdelan iz ulitega bronu. To si lahko pojasnimo tako, da nodus predstavlja pomemben statični element, ki

⁴ Pridobljeno s spletne strani: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/caring-for-your-silver/> (obiskano: 25. 3. 2014)

Inv. no Cons. no.	Part of reliquary	% Cu Copper	% Zn Zinc	% Sb Antimony	% Sn Tin	%/µm Ag Silver	%/µm Au Gold
N 34847 627/2013	Stem	73.50	26.30			2.30 %	0.9895 µm
	Cartouche	72.90	26.90			1.19 %	0.4323 µm
	Apliques	93.30	5.64	0.34	0.58	0.16 %	0.4111 µm
N 32425 630/2013	Stem	69.10	30.70	0.20	0.11	0.15 %	0.0557 µm
N 22444 500/2014	Stem	67.90	32.10			0.8393 µm	
	Frame	70.30	29.60			0.48 %	0.0711 µm
	Sunburst	68.60	31.40			0.3452 µm	

Sl. 16 / Picture 16
Rentgenska fluorescenčna spektrometrija relikviarija z inventarno številko N 16449 / X-Ray Fluorescence spectrometry of reliquary with inventory number N 16449
Foto/ Photography: Zoran Milić

Sl. 17/ Picture 17
Relikviarij po zaključenih konservatorsko-restavratorskih posegih / Reliquary after completed conservation-restoration
Foto/ Photography: Nataša Nemeček

pogosto nosi celotni nastavek, zato je smiselno, da je izdelan dovolj masivno. Pogosto so v tehniki ulivanja izdelane tudi aplikacije (angeli, Bog oče), saj so zanje na tržišču že obstajali vnaprej pripravljene kalupe.

Med kovinami prevladujeta pozlačena ali posrebrena medenina in baker. Za analizirane relikviarije je značilno, da so plasti pozlate in posrebitve izjemno tanke in zato posledično zelo občutljive na konservatorsko-restavratorske posege. Zanimivo pa je tudi, da na nobenem izmed analiziranih relikviarijev nismo zasledili ognjene pozlate, kar pomeni, da so bili pozlačeni z galvansko tehniko (v angl. *depletion gilding*).

● KONSERVATORSKO-RESTAVRATORSKI POSTOPKI

Kljub nekaterim pozitivnim lastnostim so korozijski produkti najpogosteje tisti dejavnik, ki s svojo pojavnostjo vpliva na okrnjen estetski videz predmeta. S konservatorsko-restavratorskimi posegi tako poškodovanemu predmetu povrnemo njihove zgodovinske, religiozne, umetniške in tehnične značilnosti.

Pri kovinskih relikviarijih med pomembnejše konservatorsko-restavratorske postopke vsekakor sodi poliranje z različnimi abrazivnimi sredstvi, pogosto v kombinaciji s kemijskimi metodami. Ustrezno polirno sredstvo običajno izberemo glede na vrsto materiala. Večina relikviarijev je pozlačenih ali posrebitvenih, te plasti pa so izjemno tanke. Na pozlačenih bakrovih zlitinah pogosto opazimo korozijske produkte. Navadno jih sproži prav spodnja, manj plemenita kovina. Tako se na površini pozlate pogosto pojavijo bakrov kuprit in drugi korozijski produkti bakra, ki jih zgolj s poliranjem težko odstranimo.⁵ Zato posegamo po mehanskem in kemijskem odstranjevanju, poliranja pa se lotimo, ko rešimo te težave. Za poliranje površin so najprimernejša izjemno fina polirna sredstva, ki na predmetu ne puščajo raz.⁶

Pri posrebitvenih bakrovih zlitinah se zaradi hranjenja pri visoki vlagi pojavlja kompleksna korozija, ki predstavljajo kombinacijo korozijskih produktov bakra, njegovih zlitin in srebra, s katerimi so te zlitine prekrte. Zanje je značilno, da so zelo trdovratni in jih težko odstranimo, ne da bi pri tem poškodovali tanke plasti posrebitve.⁷

5 Scott 1983, str. 200–201.

6 Nemeček 2014, str. 8.

7 Selwyn 2004, str. 136–137.

● CONSERVATION AND RESTORATION OF METAL RELIQUARIES

All metals, apart from pure gold, eventually corrode due to different factors. These are mostly high relative humidity, dust, air pollution, especially sulphur dioxide, and also internal pollution which is the result of contact of metal with organic acids in wood, leather and other materials. The products of corrosion in the form of dust (e.g. cupric chloride) or scales (e.g. silver sulphide) point to active corrosion processes. Inadequate handling of objects can also affect corrosion. Fingerprints are especially dangerous as they cause so called local corrosion.⁴

● TECHNOLOGICAL FEATURES

Reliquaries normally consist of a stem, nodus, a mount and a glass cylinder, custodia, containing a relic. Disassembling reliquaries is a necessary part of restoration and conservation process. At the same time it is also an opportunity to research the technology behind the making of individual parts of the reliquary. The stems of the analysed metal reliquaries are made by hammering (*repoussé*) and chasing. As these objects are not exactly goldsmith masterpieces, they are often damaged. In some cases the metal sheet was worked on to such extent that it cracked or even broke in later use because the metal was so thin. As a result we can see that some reliquaries were repaired with a lead solder.

Nodus is usually made of cast bronze. The fact that nodus is an important static element explains this technique; it has to be massive enough as it often carries the weight of the whole mount. Often casting was used to make various appliques (angels, God the Father and others) because molds were readily available on the market.

Gold or silver plated brass and copper are the prevailing metals. The analysed reliquaries typically have very thin layers of gold and silver plating, which means they are very sensitive to the conservation and restoration procedures. Interestingly, none of these reliquaries were made using the technique of fire gilding, which means they were all subjected to depletion gilding.

4 Obtained from: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/caring-for-your-silver/> (visited: 25th March 2014).

78 Podobno kot pri pozlati je tudi za takšne predmete značilno, da je plast posrebritve tanka, mehka in lahko odstranljiva. Zato je v takih primerih nujna kombinacija lokalnega odstranjevanja korozijskih produktov s kemijskimi ali mehanskimi metodami, ki jim sledi poliranje površine s finimi polirnimi sredstvi.

Lakiranje predmetov je eden od ustaljenih postopkov, s katerimi preprečimo ponovno reakcijo kovinske površine že očiščenih predmetov s snovmi iz okolja. Za zaščito kovinskih predmetov lahko uporabljamo raztopino Paraloida B-72 v silenu in tudi v drugih organskih topilih, za srebro pa nitrocelulozni lak Frigilen. Lak nanašamo s čopičem ali s pištolo v digestoriju, saj so topila, ki jih uporabljamo, nevarna za zdravje. Postopek nanašanja laka je kompleksen, za kakovosten nanos laka pa potrebujemo veliko časa. Običajno samo ena plast laka ne zadostuje za ustrezno zaščito, priporočljivo je nanesti dve ali tri plasti. Če nanos laka ni enakomeren po celotni površini, lahko posledice opazimo že po približno treh mesecih, ko nezaščiten kovina začne ponovno korodirati. To je zlasti lepo vidno na srebrnih predmetih. Dosedanje raziskave so potrdile, da lakirani predmeti »zobu časa« kljubujejo do deset let.⁸

Po zaključenem lakiranju za dodatno zaščito kovinskih relikviarijev uporabljamo inertne folije, ki vsebujejo aktivni baker in predmet ščitijo pred nadaljnjo oksidacijo. Za shranjevanje večine kovinskih predmetov so primerni tudi t. i. protikorozijski trakovi 3M, ki jih vložimo v vrečice. Trakovi namreč vpijajo škodljive pline, ki vsebujejo žveplo, aktivni pa so približno šest mesecev.⁹

Pri predmetih, izdelanih iz srebra ali zgolj posrebrenih, je zelo pomembno tudi njihovo razstavljanje, saj primerne razstavne vitrine preprečujejo ponovno korozijo. Vitrine ne smejo vsebovati škodljivih materialov, izjemno pomembna pa je tudi zrakotesnost. Če vitrine niso dobro zatesnjene, za uravnavanje relativne vlage uporabimo silika gel in tudi sredstva za zmanjševanje koncentracije žveplovih plinov, ki prihajajo iz okolja in samih predmetov. Taka materiala sta cinkov oksid in aktivno oglje.

Razstavne vitrine morajo seveda preprečevati tudi mehanske poškodbe. Še posebej je potrebna previdnost pri rednem razpraševanju, ki lahko povzroči nadaljnje poškodbe. Najprimernejše so police iz stekla ter seveda čim boljše tesnjenje vitrin, kar v veliki meri onemogoča dostop prahu v notranjost.

8 Metcalf 1997, str. 4.

9 Pridobljeno s spletne strani: <http://www.conservationregister.com/downloads/Silver.pdf> (obiskano: 8. 7. 2014).

● CONSERVATION AND RESTORATION TECHNIQUES

Despite some positive features, corrosion products are usually the factor which negatively affects the aesthetics of an object. Conservation and restoration process restores the historic, religious and technical features of the damaged objects.

One of the most essential procedures in the treatment of metal reliquaries is polishing with various abrasives, often in combination with other chemical methods. The type of the material usually determines the appropriate polishing agent. Most reliquaries are gold or silver plated and these layers are very thin. Corrosion products are most often seen in gilded copper alloys. Usually it is the less precious metal under the plating which starts the corrosion process. As a result copper cuprite and other products of copper corrosion appear on the gilded surface, which cannot be easily removed.⁵ Therefore mechanic and chemical cleaning is applied to solve this problem before polishing. To polish the surface we use the most appropriate, very fine polishing agents which do not scratch the object.⁶

Silver plated copper alloys show complex corrosion when exposed to high humidity levels. This results in a combination of corrosion products of copper and its alloys and the layer of silver on the outside surface. These are typically very difficult to remove without damaging the sensitive layer of silver plating.⁷ Similarly to the gold plated objects, the silver plating is very thin and soft and therefore easy to remove. Consequently it is necessary to locally remove the corrosion products with chemical or mechanic methods followed by polishing the surface with fine polishing agents.

Varnishing is one of the established procedures, which are used to prevent the cleaned metal surface from reacting again to the matters in the environment. For the protection of metal objects we can use a solution of Paraloid B-72 in xylene or in other organic solvents. For silver nitrocellulose varnish Frigilen is used. The varnish is applied with a brush or a spray gun in a fume hood as the solvents used can be toxic. The application process is complex and it can take a lot of time to apply a quality coat of varnish. Usually one layer is not enough to provide sufficient protection and two or three layers

5 Scott 1983, p. 200–201.

6 Nemeček 2014, p. 8.

7 Selwyn 2004, p. 136–137.

Sl. 18 / Picture 18
Razstavljen relikvirij z inventarno številko N 34847 pred posegi / Disassembled reliquary with inventory number N 34847
Foto/ Photography: Nataša Nemeček

Sl. 19 / Picture 19
Relikvirij z inventarno številko N 34847 po zaključenih postopkih / Reliquary with inventory number N 34847 after conservation-restoration
Foto/ Photography: Nataša Nemeček

Sl. 20 / Picture 20
»Mali« relikviriji razstavljeni na posamezne dele / Disassembled »small« reliquaries
Foto/ Photography: Nataša Nemeček

are recommended. If the application of varnish is not evenly applied across the surface, this can be noticed within three months when the unprotected surface starts to corrode again. This is especially noticeable in silver objects. Past research has found that varnished objects can defy the "ravages of time" up to ten years.⁸

After varnishing is finished additional protection of metal reliquaries is used: inert film contains active copper and protects the object from reoccurring oxidation. To appropriately store most of metal objects anti-corrosion tapes 3M are put in bags. These absorb sulphur and are active up to six months.⁹

Exhibiting silver or silver plated objects in proper showcases is paramount to prevent reoccurrence of corrosion. Showcases must not contain any toxic material. They must also be airtight; if not, silica gel is used to regulate humidity. Additionally, agents to reduce the concentration of sulphur gasses emitting from the environment or the actual objects may be employed. These are zinc oxide and activated carbon.

Showcases must also prevent mechanic damage. Special care should be given during regular dedusting, which can lead to further damage. The most effective showcases have glass shelves and are airtight, which largely contributes to dust free environment inside.

8 Metcalf 1997, p. 4.

9 Obtained from: <http://www.conservationregister.com/downloads/Silver.pdf> (visited: 8th July 2014).

KATALOG

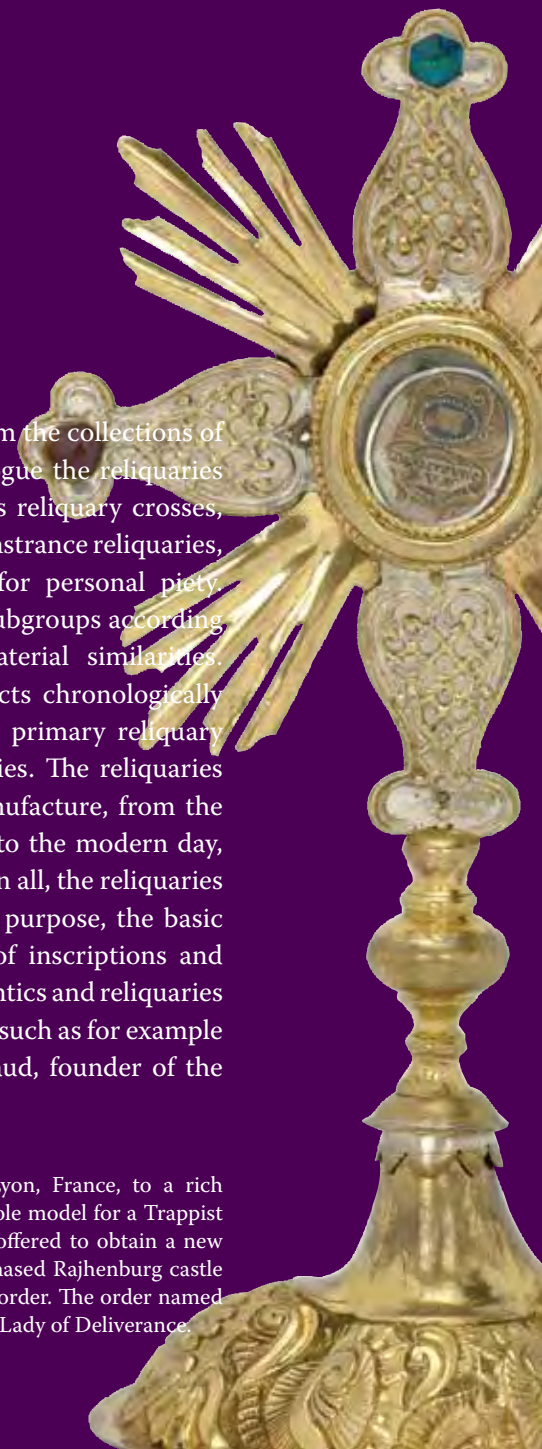
Vsi v katalogu predstavljeni relikviariji so del zbirke, ki jo hrani Narodni muzej Slovenije. V kataloškem delu so relikviariji razvrščeni po skupinah. V prvi skupini so predstavljeni križi relikviariji, nato jim sledijo ampule, breverli, relikviariji v obliki monštranc, relikviariji v okvirjih in manjši relikviariji za osebno pobožnost. Znotraj te osnovne razdelitve so še nekatere druge podskupine glede na ikonografske, slogovne in tipološke ter materialne podobnosti. Glede na to sem, kolikor je to bilo mogoče, upošteval njihovo kronološko razvrstitev, in sicer po dataciji izdelave primarnega relikviarija, saj so v nekatere relikviarije vstavljeni tudi starejši, manjši relikviariji. Gre torej za razvrstitev relikviarijev po času njihove izdelave; od 11. stoletja, ko zasledimo najstarejši relikviarij, do najnovejše dobe, ne glede na starost relikvij. Tako so torej relikviariji opredeljeni po vrsti, obliki in namenu, podana je osnovna slogovna in ikonografska analiza, razloženi so napisi na njih ter njihove tehnične značilnosti. Katalog zaključujejo avtentike in relikviariji, ki ne sodijo v nobeno od omenjenih skupin, kot je na primer žara s srcem ustanovitelja rajhenburškega samostana brata trapista Gabriela Girauda.¹

¹ Brat Gabriel Giraud (1836–1899) se je rodil v Lyonu v Franciji kot sin bogatega tovarnarja. Med sobrati je bil vzor trapista. Po razpustitvi matičnega samostana Dumb leta 1880 se je ponudil, da kupi novo zavetišče za sobrate, tako je leta 1881 kupil grad Rajhenburg z obsežnimi posestvi. Vse kupljeno je takoj prepustil redu. Trapisti so svoj novi dom imenovali »Notre Dame de la Délivrance« ali Samostan Marije Rešiteljice.

CATALOGUE

All reliquaries presented in the catalogue are from the collections of the National Museum of Slovenia. In the catalogue the reliquaries are divided into groups; the first group includes reliquary crosses, which is then followed by ampoules, breverli, monstrance reliquaries, reliquaries in frames and smaller reliquaries for personal piety. Within these individual groups there are other subgroups according to iconographic, stylistic, typological and material similarities. Where it was possible I aimed to classify objects chronologically in accordance with the period of origin of the primary reliquary as some reliquaries hold older, smaller reliquaries. The reliquaries are arranged according to the date of their manufacture, from the 11th century, the period of the oldest reliquary, to the modern day, regardless of the age of the containing relics. All in all, the reliquaries are classified according to their type, form and purpose, the basic style and iconographic analyses, explanations of inscriptions and technical features. The catalogue ends with authentics and reliquaries which cannot be classified in any of these groups, such as for example the urn with the heart of Trappist Gabriel Giraud, founder of the Rajhenburg monastery.¹

¹ Brother Gabriel Giraud (1836–1899) was born in Lyon, France, to a rich manufacturer. His fellow monks considered him as a role model for a Trappist monk. When his monastery Dumb was dissolved he offered to obtain a new haven for his fellow Trappist monks. In 1881 he purchased Rajhenburg castle with extensive land and immediately gave them to the order. The order named their new home "Notre Dame de la Délivrance" or Our Lady of Deliverance.

84 Pri kataloških enotah, ki jih uporabljam v tem delu, sem se zgledoval po že utečeni praksi, ki sem jo uporabil že v katalogu, ki je izšel ob razstavi *Dotik svetnikov: Vloga relikvij v krščanstvu na Slovenskem, Stična 2008*, ki smo jo pripravili v sodelovanju z Muzejem krščanstva na Slovenskem. Kataloške enote vsebujejo glavne standardne podatke, ki si vertikalno sledijo po naslednjem vrstnem redu: tekoča številka, ime predmeta, datiranje, materiali, izvor in provenienca, mere, inventarna številka, podatki o restavriranju. Pod temi podatki je v osrednjem delu fotografija predmeta, pod njo je opis predmeta. Pod opisom je v manjšem tisku navedeno število relikvij, ki se nahajajo v relikviariju, temu pa sledijo imena svetnikov, tako kot so zapisana na napisnih listkih čez zavite relikvije. Nazadnje sta navedeni objava predmeta in splošna literatura.

Relikvije svetnikov spremljajo zgodbe o čudežih, zato sem v kataloškem delu med opombami opisal nekaj svetnikov in njihovih legend.

Na koncu kataloga sta slovar najpogosteje uporabljenih latinskih besed in seznam izvornih imen mučencev in svetnikov, ob njem so poslovenjena imena ter številke kataloških enot, v katerih so omenjeni. Drugi podatki so razvidni iz uvodne razprave, kataloških enot in priloženih fotografij.

Večina v knjigi predstavljenih relikviarijev je širši javnosti na ogled v sklopu stalne razstave Zgodovinske in umetnostne zbirke v stavbi Narodnega muzeja Slovenije – Metelkova.²

Sl. 21 / Picture 21
Brat Gabriel Giraud. Glej kat. št. 65. / Brother Gabriel Giraud. Cf. Cat. No. 65.
Foto/Photography: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, enota Brestanica / National Museum of Contemporary History, Brestanica Branch

² Pridobljeno s spletne strani: http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=349%3Atudijske-zbirke-uporabne-umetnosti&catid=36%3Astalne-razstave&Itemid=53&lang=sl (obiskano: 15. 10. 2014).

Sl. 22 / Picture 22
Brat Gabriel Giraud. Glej kat. št. 65. / Brother Gabriel Giraud. Cf. Cat. No. 65.
Foto/Photography: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, enota Brestanica / National Museum of Contemporary History, Brestanica Branch

is followed by the names of saints as written on inscription notes placed over the wrapped relics. Lastly, the publication of the object and general literature are listed.

Relics of saints are usually accompanied by stories of their miracles. Therefore I included descriptions of some saints and their legends in the catalogue footnotes.

A dictionary of the most common Latin expressions and a list of martyrs' and saints' original names and their Slovenian versions are at the end of the catalogue. Next to them are the catalogue unit numbers. The rest of the data can be found in the introduction, the catalogue units and the included photographs.

Most of the reliquaries presented in the book can be seen in the permanent exhibition of History and Arts Collections of the National Museum of Slovenia – Metelkova, Ljubljana.²

² Obtained from: http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=349%3Atudijske-zbirke-uporabne-umetnosti&catid=36%3Astalne-razstave&Itemid=53&lang=sl (visited: 15th October 2014).

1

Križ, dvodelni enkulpion – tip »Sveta dežela«, 11. stoletje,

bronasta litina,
Sirija ali Palestina,
v. 8,3 cm, š. 3,4 cm, g. 1 cm, t. 50,6 g,
inv. št. N 4395, restavriral: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Na sprednji strani enkulpiona je prikaz živega Kristusa v dolgi tuniki. Nad glavo, ki je rahlo nagnjena na levo stran, je križ, na zadnji strani pa Mati Božja Orans z vzdignjenimi rokami.

Relikvije: /

Objava: Knez 2010, str. 75; Knez 2012, str. 38.

Literatura: Pavičić 1994.

2

Križ, sprednja stran enkulpiona, 11. stoletje,

bronasta litina,
Sirija ali Palestina,
v. 8,3 cm, š. 4,9 cm, t. 33,8 g,
inv. št. N 5521, restavriral: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Na sprednji strani je prikaz živega Kristusa v dolgi tuniki. Zadnja stran enkulpiona manjka.

Relikvije: /

Objava: Knez 2010, str. 75.

Literatura: Pavičić 1994.

3

Križ, dvodelni enkulpion, 11. stoletje,

bronasta litina,
Sirija ali Palestina,
v. 7,2 cm, š. 5,4 cm, t. 41,8 g,
inv. št. N 5522, restavriral: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Na sprednji strani je prikaz živega Kristusa v dolgi tuniki. Zadnja stran enkulpiona manjka. Spodnja stran križa manjka.

Relikvije: /

Objava: Knez 2010, str. 76.

Literatura: Pavičić 1994.

4

Križ, dvodelni enkulpion, 11. do 13. stoletje,

bronasta litina,
Sirija ali Palestina,
v. 6,5 cm, š. 2,8 cm, g. 0,8 cm, t. 19,2 g,
inv. št. N 3630, restavrirala: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Na sprednji strani enkulpiona je prikaz živega Kristusa. Na zadnji strani je Mati Božja Orans z vzdignjenimi rokami.

Relikvije: /

Objava: Knez 2010, str. 76.

Literatura: Pavičić 1994.

5

Romanski križ, 12. do zgodnje 13. stoletje,

ulit bron,
Bližnji Vzhod,
v. 9,2 cm, š. 6,7 cm, t. 40,1 g,
inv. št. N 31220, restavrirala: Nataša
Nemeček, 2012.

Opis: V sredini je upodobljen Križani, na levem kraku je podoba Žalostne Matere Božje, na desnem kraku je podoba sv. Janeza. Nad Križanim je nerazpoznaven svetnik. Na vrhu Bog Oče. Manjka zadnja stran enkulpiona.

Relikvije: /

Objava: Knez 2010, str. 78, kat. št. 10; Knez 2012, str. 82–83, kat. št. 86.

Literatura: Pavičić 1994.

6

Ruski križ, dvodelni enkulpion, 16. stoletje,

bron (baker 88,1 %, kositer 9,1 %, svinec 2,9 %),
Rusija,
provenienca: Rudolf Vahtar,
v. 8,5 cm, š. 5,2 cm, t. 35,4 g,
inv. št. N 8362, restavrirala: Zdenka
Kramar, 1996.

Opis: Pravoslavni križ ruskega izvora ima dve reliefni doprsni podobi na prečnici, dve enaki podobi na vznožju, centralno upodobitev duhovnika in napis na vrhu. Na zadnji strani križa je v sredini podoba sv. Štefana, na levem kraku je upodobljen sv. Nikolaj, na desnem pa sv. Mina. Na spodnjem kraku sta podobi sv. Sergeja in sv. Nikona.

Na sprednji strani križa³ je v sredini upodobljen Križani, ob katerem sta Žalostna Mati Božja in sv. Janez, na levem kraku je podoba sv. Bazilija, na desnem pa sv. Gregorja. Na spodnjem kraku je upodobitev sv. Nikite, ki tolče demona.

Relikvije: /

Objava: Gnutova & Zotova 2000; Knez 2010, str. 78–79.

³ Manjka sprednji del križa, zato je opis narejen po literaturi: Gnutova & Zotova 2000, str. 27.

7

Relikviarij v obliki križa, 1622,

medenina, hrastov les, biserna matica, Ljubljana, v. 11,4 cm, š. 6 cm, inv. št. N 36443, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: V medeninastem križu z vgraviranim okrasom je hrastov vložek, na katerega so bili pritrjeni okraši iz biserne matice, kar je ohranjeno samo še na sprednjem levem kraku. Izdelan je bil leta 1622, o čemer priča datacija na spodnjem kraku križa. Izdelan je iz medenine, v katero je vložil les. V les so bili najverjetneje vstavljeni dragi kamni. Na spodnjem delu križa je na eni strani vgravirano⁴ »P.CONST, 16« in na drugi strani »HARTL, 22«.

1 relikvija: sv. Križ.⁵

⁴ Najbrž ime naročnika oziroma lastnika Konstantina Hartla in letnica izdelave relikviarija.

⁵ Sv. Križ je križ, na katerem je bil Jezus mučen in je tudi umrl. Zato les tega križa, ker se neposredno nanaša na dogodke iz Jezusovega življenja, sodi med relikvije prvega reda.

8

Križ s podobo relikviarija, 18. do 19. stoletje,

medenina (baker 75,9 %, cink 24,2 %), v. 3,5 cm, š. 2 cm, t. 6,1 g, inv. št. N 211, restavrirala: Zdenka Kramar, 1996.

Opis: Stiliziran križ v obliki obeska. Na sprednji strani je podoba Križanega, nad njim napis INRI, pod njim mrtvaška lobanja,⁶ relikviarij je obdan z dragimi kamni. Na zadnji strani je relikviarij s Kristusovo krvjo, obdan z dragimi kamni.

1 relikvija: Kristusova kri.

Objava: Knez 2010, str. 111.

Literatura: Fassbinder 2003, str. 452, kat. št. 90.

⁶ Mrtvaška (Adamova) lobanja, po navadi z dvema prekrizanimi kostema, pod Jezusovimi nogami je simbol križanja na Golgoti.

Golgota v prevodu pomeni »lobanja«. Po izročilu je bil Jezusov križ postavljen nad Adamovim grobom, kar simbolizira zmago večnega življenja nad prvo smrtjo človeka. Gólgota (tudi Kalvárija) je ime hriba, kjer je bil križan Jezus. Hrib stoji v neposredni bližini Jeruzalema v današnjem Izraelu. V grškem prevodu Nove zaveze je ta hrib opisan kot »kraj, ki se imenuje Golgota (Γολγοθα), kar pomeni »kraj lobanje« (Κρανίου Τοπος)« (Mt 27,33). Verjetno gre za hrib, ki so ga v aramejščini imenovali גולגלתא [Gûlgaltâ] = Lobanja. V Vulgati je ime prevedeno v latinščino kot Calvaria – Kalvarija. Po novozaveznih opisih je bila Golgota blizu Jeruzalema, vendar zunaj mestnega obzidja. Na Golgoti so Jezusa križali, po smrti na križu so ga pokopali v grobnici v neposredni bližini. Cesar Konstantin I. Veliki je v letih 326–335 na kraju, kjer naj bi bil Jezusov grob, postavil baziliko Svetega groba (Božjega groba). V cerkvi je kup kamnov, ki naj bi bili ostanek griča Golgote. Obstaja tudi druga možna lokacija. Ko je britanski častnik Charles George Gordon v letih 1882 in 1883 služboval v Palestini, je opazil drug zanimiv kraj, ki bi bil lahko Golgota. Kraj leži nekoliko severno od cerkve Svetega groba in vzbuja pozornost s svojo obliko: v navpični steni sta dve večji vdolbini in nekaj manjših, kar daje vtis oblike človeške lobanje.

9

Križ – relikvirij, 2. polovica 18. stoletja,

papir, tkanina, steklo, medenina,
v. 10,8 cm, š. 7,3 cm, t. 80,8 g
(notranji križ: v. 8,4 cm, š. 5,1 cm),
inv. št. N 8257, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: V pozlačenem rokokojskem križu s cvetličnim ornamentom je vstavljen križ z desetimi relikvijami in modrim listkom z napisi. Kraki se zaključujejo z okroglimi ušesci. Na zadnji strani notranjega križa je nit z vatikanskim pečatom.

10 relikvij: Ex. Sepul.[chri] D[omini] N[ostr]i⁷ (Iz groba našega Gospoda), S. Joan Bap., Praese. I, Coenaculo, Columbi FI, S. Petri Apo., S. Pauli Apo., S. Bonav.⁸ E. D., S. Josephi Sp., Domus Bavir.

Objava: Knez 2010, str. 159.

⁷ Hiter pregled latinščine je opravila Tinka H. Selič iz Narodnega muzeja Slovenije.

⁸ Bonaventura (1218–1274), frančiškan, kardinal in cerkveni učitelj (serafinski učitelj). Pokopali so ga v lyonski frančiškanski cerkvi ob navzočnosti vsega koncila s papežem vred. Leta 1494 so prenesli njegove ostanke v novo, njemu posvečeno cerkev, a leta 1562 so jih kalvinci na javnem trgu sežgali. Le glavo se je posrečilo rešiti. Ohranjena je tudi njegova desnica, ki so jo že prej prenesli v njegovo rojstno mesto Bagnorea.

10

Križ – relikvirij na podstavku, 18. do 19. stoletje,

kost, les, papir, kovinske niti,
Slovenija,
v. 28,5 cm, š. 10,5 cm, g. 8 cm,
inv. št. N 30487, restavrirala: Irma
Langus Hribar, 2006.

Opis: Na sprednji strani križa je rezbarija Križanega, pod njim je Mati Božja, nad njim Bog Oče in golob (Sveti Duh). Na zadnji strani križa so izrezljana orodja Kristusovega trpljenja:⁹ kladivo, bič, sulica, trije žebli, vrč, petelin, obleka, tri kocke, kelih, sekira, palmova vejica, goba, hizop (ožepek) in roka. V notranjosti so zeleno, belo, vijolično na obarvan tekstil, verjetno svilo, položena navitja iz posrebrenih kovinskih trakov in napisni listki z imeni svetnikov.

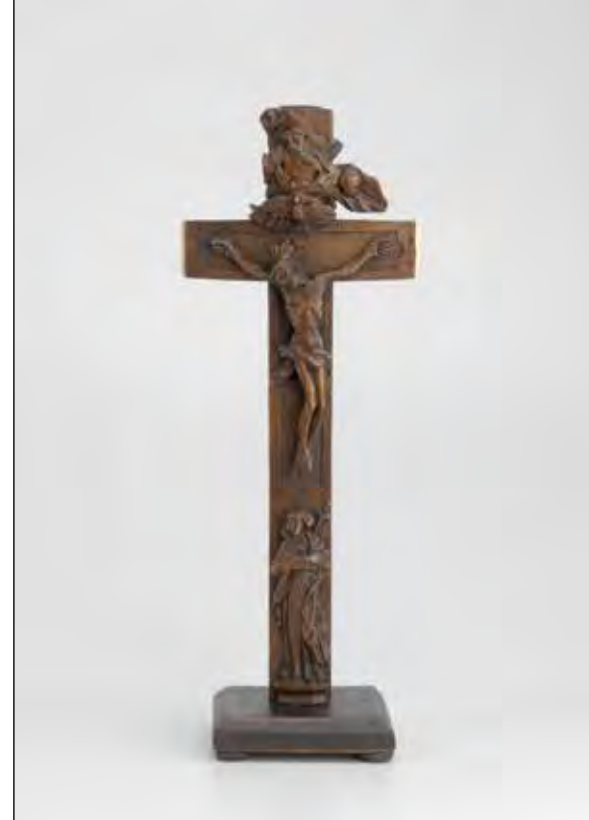
5 relikvij: NN,¹⁰ NN, NN, S. Amandi, S. Bartholomaei.

Objava: Knez 2010, str. 181.

Literatura: Pavičić 1994.

⁹ Križi, okrašeni z orodji Kristusovega trpljenja, so v uporabi od baroka naprej v procesijah.

¹⁰ NN je oznaka za neznano osebo in izhaja iz latinske besedne tvorbe nomen nescio. V našem primeru pomeni relikvijo, ki nima označbe svetnika.

11

Križ – relikviarij, 18. stoletje,

kost, les, usnje, pozlačene kovinske niti,
Slovenija,
v. 23 cm, š. 8,1 cm, g. 2,5 cm,
inv. št. N 14992, restavriral: Irma Langus
Hribar, 2013.

Opis: Na sprednji strani križa je rezbarija Križanega, pod njim je Mati Božja, nad njim Bog Oče in golob (Sveti Duh). Na zadnji strani križa so izrezljana orodja Kristusovega trpljenja: kladivo, klešče, bič, sulica, trije žebliji, vrč, lestev, petelin, obleka, tri kocke, kelih, palmova vejica, goba in roka. Na vrhu križa je ušesce, da lahko križ obesimo na steno. V notranjosti križa je usnjen trak, na katerem so relikvije z napisnimi trakovi. Okoli relikvij je spleteno okrasje iz uvite zlate (pozlačene) žice.

10 relikvij: De Velo B.V.M., S. Apollonia M., S. Claudius M., S. _entia, H. Bernard, H. Don Bosk., H. Theresia, H. Sholastica, H. Theresia, v. K. Jesu.

Objava: Knez 2010, str. 182.

Literatura: Pavičić 1994.

12

Križ – relikviarij, 18. stoletje,

kost, les, usnje, pozlačene kovinske niti,
Slovenija,
v. 28 cm, š. 10 cm, g. 3 cm,
inv. št. N 17698, restavriral: Irma Langus
Hribar, 2006 in 2013.

Opis: Na sprednji strani križa je rezbarija Križanega, pod njim je Mati Božja, nad njim Bog Oče in golob (Sveti Duh). Na zadnji strani križa je napis INRI¹¹ in izrezljana so orodja Kristusovega trpljenja: kladivo, klešče, bič, sulica, trije žebliji, vrč, lestev, petelin, obleka, tri kocke, kelih, palmova vejica, goba in roka. Na vrhu križa je odlomljeno ušesce za obešanje. V notranjosti križa je usnjen trak, na katerem so relikvije z napisnimi trakovi. Okoli relikvij je spleteno okrasje iz uvite zlate (pozlačene) žice.

5 relikvij: NN, s. Liberati M., NN, NN, NN.

Objava: Knez 2010, str. 183.

Literatura: Pavičić 1994.

11 IESVS-NAZARENVS-REX-IVDÆORVM
(Jesus Nazarenus, rex Judæorum) = Jezus Nazarečan, judovski kralj.

13

Ampula, 15. stoletje,

kositer,
Stari grad nad Radljami ob Dravi,
v. 4,2 cm, š. 2,8 cm, t. 58,6 g,
inv. št. N 20181, restavrirala: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Kositrna ampula za
posvečeno vodo z Marijinim
monogramom na sprednji in
dvojnimi križem na zadnji strani.

Relikvije: /

Objava: Knez 1999; Knez 2012,
str. 39.

14

Ampula, 15. stoletje,

svinec,
grad Lichtenberk,
v. 3,9 cm, š. 3 cm, t. 11,1 g,
inv. št. N 27300, restavrirali: Zdenka
Kramar, 1995 in Nataša Nemeček,
2011.

Opis: Svinčena ampula za
posvečeno vodo z ročajema ob
ustju in ornamentom na trebuhu.

Relikvije: /

Objava: Knez 1999; Knez 2012, str.
330–331, kat. št. 407.

15

Ampula, 15. stoletje,

svinec,
v. 2,2 cm, š. 2 cm, t. 4,3 g,
inv. št. N 31495, restavrirala: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Svinčena ampula za
posvečeno vodo.

Relikvije: /

Objava: Knez 1999.

16

Ampula, 15. stoletje,

svinec,
Stari grad nad Radljami ob Dravi,
v. 2 cm, š. 1,5 cm, t. 4,7 g,
inv. št. N 31496, restavrirala: Zdenka
Kramar, 1995.

Opis: Svinčena ampula za
posvečeno vodo.

Relikvije: /

Objava: Knez 1999.

17

Breveri, 1635,

potiskan papir, potiskan bakrorez, kost, tekstil, posušeni deli rastlin, semena, školjkice, voščen pečat, Rim, v. 8,5 cm, š. 13 cm, t. 16,3 g, inv. št. N 17733.

Opis: Breveri ima na sredini lista nalepljen tiskani breve papeža Urbana VIII. iz leta 1635 (*BREVE SUPER SE PORTANDUM AD GLORIAM DEI suorumque Sanctorum contra Daemones, facturas, Ligaturas signaturas, Fascinationes, & in cantationes, nec non ad praeservationem, & contra quascunque alias artes diabolicas.*)¹² Okoli breveja je osem grafičnih upodobitev svetnikov: sv. Frančišek

Asiški (k njemu so se zatekali po pomoč predvsem brodolomci, slepi, hromi in kaznjenci), sv. Ignacij Lojolski (zavetnik zoper vročico, čarovništvo in volkove), sv. Jakob (priprošnjik zoper revmo, za dobro vreme in dobro žitno letino), sv. Anton Padovanski (zavetnik za izgubljene stvari, zavetnik zaljubljenecv, zakoncev, žensk in otrok, revežev, popotnikov, pekov in rudarjev; je priprošnjik za srečen porod, proti neplodnosti, vročici, boleznim živine, brodolomu in proti vojnim stiskam), sv. Janez Nepomuk (zavetnik spovedane skrivnosti, mostov, zoper poplave), sv. Frančišek Ksaver (zavetnik zoper kugo in nevihto) in nadangel Mihael (tehta duše in jih vodi v raj).

Sredi tiskanega breveja je nalepljena ploščica z zlatimi in rdečimi platnenimi vogali, pod katere so vstavljene relikvije. Pod zlatima vogaloma levo spodaj in desno zgoraj sta relikviji sv. Klementa in sv. Aureje z napisnima listoma S. Clementis M. in S. Aureae M. Pod rdečima vogaloma desno spodaj in levo zgoraj sta relikviji sv. Bonavite in sv. Desiderija z napisnima listoma S. Bonavitae M. in S. Desiderii M.¹³ Znotraj napisnih listov v osrednjem delu ploščice ležijo posušeni deli rastlin, semen, koščki blaga, školjkice, barvni papirji, voščen pečat z Jezusovim monogramom IHS in žegen z napisom I.N.R.I. Na polovici tega osrednjega dela so vidne sledi predmetov, ki so bili nanj pritrjeni,

12 Pismo, ki naj se v božjo slavo in slavo njegovih svetnikov na sebi nosi proti hudim duhovom in hudičevim delom, vezem, znamenjem, urokom in čaranju, pa tudi vedeževanju, in proti vsem drugim njegovim stvaritvam.

13 *S.(anti) Clementis M.(artyr).* = sv. Klement (papež) mučenec, *S.(ancte) Aureae M.(artyra).* = sv. Aureja mučenka, *S.(ancte) Bonavitae M.(artyra)* = sv. Bonavita mučenka, *S.(anti) Desiderii M.(artyr)* = sv. Desiderij mučenec.

zdaj pa jih ni več. Na zadnji strani ploščice je grafična podoba s križem karavaka na sredi, na križu so Zaharijev žegen in različni čarovni izreki, sestavljeni iz različnih črk. Te črke imajo namen zbuditi pri preprostih ljudeh skrivnostno občutje. Določeni razporedi in sestave črk vsebujejo magično moč. Postavljeni so na začetek ali konec formule.¹⁴ Uporabo takih skrivnostnih črk v zagovorih poznajo že egipčanski čarovni papirusi. Mistične črke v njih so pogosto združene v nesmiselne besede ali besedila. Zaradi precejšnjih sprememb v zapisih je te črke zelo težko razrešiti. V mnogih primerih so to samo okrajšano pisani svetopisemski citati.¹⁵ V spodnjem levem vogalu podobice je napis *Contra pestem* (zoper kugo), na spodnjem desnem vogalu pa *Contra prestigio* (zoper urok).

Prvotni etui breverla se ni ohranil. Etui iz kartona je sekundaren in je bil izdelan v 19. stoletju.

4 relikvije: S. Clementis M., S. Aureae M., S. Bonavitae M., S. Desiderii M.

Objava: Knez 2002, str. 49; Knez 2008, str. 46–53; Knez 2012, str. 41.

14 Vse naše čarovne formule se oblikovno delijo v enočlenske, ki obsegajo samo čarovni izrek, in dvočlenske, ki imajo v prvem delu legendarno zgodbo, v drugem pa čarovni izrek (Štrukelj 1963–1964, str. 10).

15 Štrukelj 1963–1964, str. 9.

18

Brevel, sredina 17. stoletja,

potiskan papir, potiskan bakrorez, kost, tekstil, posušeni deli rastlin, semena, školjkice, usnje, perlice,
v. 17 cm, š. 13,5 cm,
inv. št. N 30989.

Opis: Predmet ne vsebuje breveja ali kakšnega drugega (svetega) besedila. V izvezenem platnenem etuiju najdemo razne žegne, zloženko iz majhnih podob, ki so imele simbolično varovalno moč zoper bolezni in nezgode. Takšne podobice so v slovenskih zbirkah zelo redke. Tudi na teh podobicah je format kot v večini primerov pravokoten in pokončen. Grafične upodobitve svetnikov na tej zloženci, sv. Frančiška Ksaverja, sv. Ignacija Lojolskega, sv. Antona Padovanskega, sv. Frančiška Asiškega, Svete trojice, sv. Anastazija (zoper glavobol in obsedenost) in sv.

Janeza Nepomuka, so likovno bistveno slabše kakovosti.

Na sredini lista z grafičnimi upodobitvami svetnikov je ploščica s svetlomodrimi vogali, pod katerimi so vstavljene relikvije sv. Frančiška, sv. Križa, sv. Serenija in sv. Klare z napisnimi listi.¹⁶ Znotraj napisnih listov v osrednjem delu ploščice so vejice in posušene rastline, semena, Benediktova svetinjica, Marijin kipec, biserčki in koščki blaga. Tudi tukaj so vidne sledi majhnih predmetov, ki jih ni več. Nad ploščico v osrednjem delu je upodobljen križ karavaka z Zaharijevim žegnomo, na sredi katerega je podoba Žalostne Matere Božje z napisom okoli nje: S.(ANCTA) MARIA ORA PRO NOBIS (sv. Marija, prosi za nas). Na zadnji strani ploščice na sredini grafičnega lista je podoba sv. Marije in golobice pred njo. Nad podobo in pod njo je citat iz Visoke pesmi: *Una est columba mea Cant.(icum). C.(anticorum)*.¹⁷

4 relikvije: S.P. Francisci, Lignus de arbor, S. Clari M., s. Serenus M.

Objava: Knez 2008, str. 46–53.

Literatura: Knez 2002.

16 *S.(ancti) P.(atri) Francisci* = sv. oče Frančišek Asiški; *Lignus de arbor (lignus, oblika v moškem spolu, je nepravilna raba samostalnika lignum, ki je srednjega spola) = les drevesa, iz katerega je bil narejen sv. Križ, na katerem je bil Jezus križan in je na njem umrl. Ker se les tega križa neposredno nanaša na dogodke iz Jezusovega življenja, sodi med relikvije prvega reda; S.(anctus) Serenus M.(artyr) = sv. Serenij mučenec; S.(anctae) Clari M.(artyra) = sv. Klara mučenka.*

17 Verz je vzet iz Visoke pesmi (lat. Canticum Canticorum), v prevodu »Ena sama je moja golobica« (Sveto pismo, Slovenski standardni prevod, Vp 6,9).

19

Breverl, sredina 17. do 18. stoletje,

papir, usnje,
v. 17,5 cm, š. 13,5 cm,
inv. št. N 31494.

Opis: V sekundarnem usnjenem etuiju najdemo razne žegne, zloženko iz majhnih podobic, ki so imele simbolično varovalno moč zoper bolezni in nezgode. Tudi na teh podobicah je format kot v večini primerov pravokoten in pokončen. Grafične upodobitve svetnikov na tej zloženci, sv. Antona Padovanskega, Matere Božje, sv. Frančiška Asiškega, sv. Petra in Pavla, Svete trojice, sv. Janeza Nepomuka, sv. Ignacija Lojolskega in sv. Frančiška Ksaverja, so likovno slabše kakovosti.

Na sredini lista z grafičnimi upodobitvami svetnikov pod podobo Svete trojice je ploščica, na katero so pritrjene štiri relikvije. Na ploščici so v osrednjem delu vejice in posušene rastline, semena, prah in koščki blaga. Tudi tukaj so vidne sledi majhnih predmetov, ki jih ni več. Na levi strani pod srednjo grafiko je trikraljevski žegen. Na desni strani so zagovori zoper tegobe. Breverl ima sekundaren usnjen etui, ki je bil izdelan kot romarski spominek na sveto leto 1933. V etuiju je na notranji levi strani napis ROMA ANNO SANTO 1933-XI, na desni strani je vstavljena svetinjica z enakim napisom.

4 relikvije: NN, NN, NN, NN.

Literatura: Knez 2002; Knez 2008, str. 46–53.

20

Relikviarij, 1520,

deloma pozlačeno, tolčeno, ulito, vgravirano srebro, v. 18,5 cm, noga: d. 10,7 cm, š. 8,2 cm, inv. št. N 36783, restavrirala: Zdenka Kramar, 1995.

Opis: Štirilistna noga z raztegnjenima bočnima poljema v obliki oslovskega hrbta z odrezano konico ima gladek stopničasto dvignjen rob in skromno okrašeno navpično steno. V polja je na nogi vgravirano poznogotsko krogovičje. Pojavlja se tudi na steblu, ki ga prekinja nodus v obliki potlačene krogle z mehurjastimi izboklinami in rozetami, v katere so vstavljeni kvadratni rotuli. Steblo prehaja v piramidalni podstavek. Na njem stoji okrogla kustodija, ki je na sprednji strani zastekljena in obdana z gladkim okvirjem, ki ga poživljajo robovi iz zvite žice in aplicirane rozete, na vrhu pa kroglja z odlomljenim in manjkajočim zaključkom. Zadnjo stran kustodije zapira pokrov, v katerega je vgraviran trpeči Kristus. Upodobljen je stoječ v grobu in z zvezanima rokama, obdan z orodji trpljenja in križem, na katerem je vrezan napis INRI. Relikviarij je zanimiv zaradi oblike, saj v nastavku opušča v gotiki tako priljubljeno arhitekturno shemo, in zaradi gravure na pokrovu. V primerjavi z ornamentalno okrasitvijo krogovičja, za katero lahko trdimo, da prevladuje na začetku 16. stoletja, je figuralnih vgraviranih motivov mnogo manj. Pojavljajo se na večjih gladkih ploskvah na kupah (križanje na kelihu iz 1. polovice 16. stoletja iz Narodnega muzeja Slovenije, inv. št. N 14383, ali sv. Boštjan in sv. Fabijan na kelihu iz leta 1563 v župnijski cerkvi v Žetalah) ali kot dopolnitev med drugim okrasjem na poljih šesterolistih nog. Vemo, da so z nastopom tiskanih grafičnih listov veliko pridobili tudi zlatarji, ki so lahko poljubno uporabljali in prenašali vzorce in jih prilagajali svojim potrebam. Med velikim številom grafičnih listov tako imenovanih malih mojstrov bi morali iskati predlogo tudi za to gravuro.

Relikvije: /

Objave: Žargi 1986, kat. št. 490; Simoniti 1995, str. 366, kat. št. 3.3.3.1.

21

Baročni relikviarij sv. Notburge,¹⁸ 1743,

les, klejno-kredna pozlata, steklo, steklene perle, svila, pozlačene in posrebrene žičke, kost, predmet je bil v lasti upokojenega župnika (ljublanskega kanonika) cerkve sv. Jakoba v Ljubljani, v. 42,5 cm, š. 24,3 cm, g. 14,8 cm, inv. št. N 17718, restavrirala: Aleš Lah, 2001 in Irma Langus Hribar, 2012.

Opis: Osmerolistno vzboklo nogo prekriva stilizirana ornamentika. Pred ovalom narezanih žarkov je plošča, na kateri so izrezbarjeni rastlinski motivi, angela, krona, kmečka dekla, ki moli, šop ključev, vrč in volovska glava. V središču rezljanega pozlačenega relikviarija s srčasto kustodijo je relikvija sv. Notburge. Zadnja stran kustodije je zaprta s ploščo z motivom gorečega srca. Na spodnji strani noge so napisi s svinčnikom: ZAPFEL, 1743, 162.1771.

1 relikvija: S. Notburga.

¹⁸ Sv. Notburga (ok. 1265–1313), ki goduje 14. Septembra, je ena najbolj priljubljenih svetnic, zlasti na podeželju. Je zavetnica služkinj, kmetov, delovnega počitka, priprošnjica za srečen porod, proti boleznim živine in proti vsem težavam pri kmečkem delu nasploh. Po navadi je upodobljena kot preprosto dekle v kmečki opravi s številnimi atributi, največkrat drži v roki visoko dvignjen srp, v predpasniku ima kruh in vrč mleka, za pasom šop ključev, ob njenih nogah leži snop pšenice. Najbolj znan čudež v povezavi z njo se je zgodil, ko jo je kmet, pri katerem je služila, hotel prisiliti, da nadaljuje delo tudi potem, ko je v soboto odzvonilo delopust, čeprav sta bila dogovorjena drugače. Notburga se je uprla in rekla kmetu, naj Bog sam razsodi, kdo ima prav. Visoko je dvignila srp, ki ga je imela v roki, in ga spustila. Srp je prosto obvisel v zraku v znamenje, da je prišel čas, ko je treba delo končati. Malo pred smrtjo je svojemu gospodarju rekla, naj njeno truplo naloži na voz, ki ga bosta vlekla dva vola; tam, kjer se bosta sama od sebe ustavila, naj jo pokopljejo. Ustavila sta se v kapeli svetega Ruperta, kjer so jo pokopali. Ljudstvo jo je vse od njene smrti častilo kot svetnico, uradno dovoljenje za češčenje pa je dal šele papež Pij IX. leta 1862.

22

Baročni relikvirij sv. Mohorja in sv. Fortunata,¹⁹ 1743,

les, klejno-kredna pozlata, steklo, steklene perle, svila, pozlačene in posrebrene žičke, kost, posrebreno steklo, volna, predmet je bil v lasti upokojenega župnika cerkve sv. Jakoba v Ljubljani, v. 42 cm, š. 24,5 cm, g. 14,7 cm, inv. št. N 17719, restavriral: Aleš Lah, 2001 in Irma Langus Hribar, 2012.

Opis: Osmerolistno vzboklo nogo pokriva stilizirana ornamentika. Pred ovalom narezanih žarkov je plošča, na kateri so izrezbarjeni rastlinski motivi, angela, palmova vejica, meč in baldahin s križem na vrhu. V središču rezljanega pozlačenega relikvirija sta v svilo zaviti relikviji sv. Mohorja in sv. Fortunata. Zadnja stran kustodije je zaprta s ploščo, na kateri je izrezljan motiv božjega očesa. Na spodnji strani noge so napisi s svinčnikom: ZAPFEL, 1743, 174.

2 relikviji: S. Herm: G:M., S. Forti: D:M:.

¹⁹ Fortunata in Mohorja (Hermagora) so mučili leta 303 ali 304 pod cesarjem Dioklecijanom. Njune kosti so v letih 408–409 med preseljevanjem narodov v skrbi, da jih zavarujejo pred skrunitvijo, prenesli v Oglej. Ob tem prenosu se je izgubil zapis o njunem mučeništvu, ki so ga nadomestili s sodobno domoljubno legendo. Godujeta na dan prenosa relikvij v Oglej, 12. julija, v Djakovu pa 23. avgusta, na dan, ko naj bi pretrpela mučeništvu.

23

Relkvirij z relikvijo sv. Petra, 1759,

les, papir, platno, svila, steklo, zlate niti, kost, papir, Dunaj, Avstrija, v. 30,5 cm, š. 13 cm, g. 10,5 cm, inv. št. N 15038, restavriral: Zdenka Kramar, 1996 in Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: Rezbarjen in pozlačen relikvirij z zastekljenim nastavkom je okrašen z ovalno obrobo, podloženo s tkanino iz zlatih trakov, prepletenih s svilenimi nitmi. Okrog kustodije, v kateri sta v svilo zavita relikvija in napisni trak z napisom S. Petri. Ap., je v obliki križa nameščenih po pet listkov – solzic iz zelene mase.

Osrednji del relikvirija je na zadnji strani zaprt z leseno ploščico z napisom: Littere authenticae Servantis ad Matricem in Cistula Sacristice. Particula De Corpore s. Petri Apos: Anno 1759 Vienna e -----(dono?) Austriacae Thesauro allata in monte s. Petri pro Solatie peregrinon ---- Servatur indul. 40 dia (Avtentika z listino, zaščiten v majhni škatlici. Delček telesa svetega apostola Petra, leta 1759, Dunaj (doniran iz Avstrije?), zaklad je bil prinesen na goro svetega Petra za uteho romarjem), ki potrjuje avtentičnost relikvije, in svilenim trakom, ki je na vsaki strani pokrova pritrjen s pečatnim voskom.

1 relikvija: S. Petri. Ap.

24

Relikviarij, 1759,

pozlačena medenina,
v. 33,5 cm, š. 16,5 cm, g. 11,5 cm,
inv. št. N 7502, restavrirala: Nataša
Nemeček, 2014.

Opis: Relikviarij je rokokojskega sloga. Rokokojsko okrašena ovalna vzbokla noga je pokrita z izrazitimi dvojnimi C-volutami in ploskim motivom školjke. Steblo obdaja venec stiliziranih listov in nosi nodus v obliki vaze ter nastavek, ki ga oblikujeta žarkovje s križem na vrhu in pred njim izdelana okrasna plošča. V zastekljeni kustodiji v obliki križa, ki ga obdaja razgiban okvir, manjka relikvija sv. Križa, katero potrjuje pečat na hrbtni strani za vratci. Na nogi je vtisnjen napis: Iacop Riemer: Rom: Prov: Officier. 1759.

Relikvije: /

25

Relikviarij z relikvijo prvega reda sv. Stanislava Kostke,²⁰ 1762,

pozlačena in posrebrna medenina, brušeno barvno steklo, papir, kost, stekleni kamni,
v. 30 cm, š. 12,7 cm, š. 13,2 cm, d. 10,6 cm,
inv. št. N 7043, restavrirala: Nataša Nemeček,
2009.

Opis: Okrogla rokokojska vzbokla noga je pokrita s cvetličnim motivom. Nastavek oblikujeta žarkovje in pred njim okrasna plošča. V nogi so pritrjena vratca za hranjenje avtentike, ki pa ni več ohranjena. Po nastavku so posuti pisani stekleni kamni.²¹ Ovalno kustodijo obdaja razgiban okvir, v katerem je relikvija sv. Stanislava Kostke.

1 relikvija: S. Stanis: Kos.

Objava: Žargi 1989, str. 181; Knez 2010, str. 384, kat. št. 328.

20 Sv. Stanislav Kostka (1550–1568), po rodu poljski plemič. Stanislav je molil k sveti Barbari, zavetnici bratovščine, ki ji je pripadal, za posredovanje pri Bogu, da bi mogel prejeti sveto popotnico, preden bo umrl. Imel je mistično doživetje obiskanja Marije, ki mu je v roke položila dete Jezusa, kar si je razložil kot namig, naj vstopi v Družbo Jezusovo. Zbolel je in imel mrzlico. Ker se ni zdelo, da bi bil resno bolan, brat bolničar njegovi slutnji ni verjel. 14. avgusta je Stanislav povedal bolničarju, da bo naslednji dan umrl, vendar ta tega ni vzel zares. Okrog treh zjutraj na praznik Vnebovzete je oznanil, da se mu približuje Marija z angeli, da ga vzamejo v nebesa, kmalu nato je umrl.

21 Vsi kamni na relikviarijih v katalogu so stekleni. Mineraloško analizo kamnov je opravil dr. Miha Jeršek iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

26

Relikviarij sv. Križa, 1768,

pozlačena medenina, pozlačen bron, stekleni kamni, pozlačene kovinske niti, svila, brušeno steklo, vosek, Bled, v. 27 cm, š. 14 cm, g. 8,5 cm, inv. št. N 34847, restavrirala: Nataša Nemeček, 2013.

Opis: Pozlačen relikviarij z rokokojsko okrašeno ovalno vzboklo nogo, ki je pokrita z izrazitimi dvojnimi C-volutami in ploskim motivom školjke. Steblo obdaja venec stiliziranih listov in nosi nodus v obliki vaze ter nastavek, ki ga oblikujeta žarkovje in pred njim izdelana okrasna plošča, na kateri so imitacije dragih kamnov rdeče, zelene in modre barve ter prozornih. Na steblu pod nodusom v obliki vaze je vgraviran napis: PRO *NOVITIATV *1768. V zastekljeni kustodiji v obliki križa, ki ga obdaja razgiban okvir, je relikvija sv. Križa, ki jo potrjuje voščen pečat na hrbtni strani za vratci. Nad kustodijo je upodobljen Bog Oče, pod njo pa dve glavi angelov. Na levi strani kustodije je podoba angela, ki manjka na desni strani.

1 relikvija: sv. Križ.

27

Relikviarij, 18. stoletje,

posrebrena medenina, pozlačena medenina, pozlačen bron, srebro, žamet, kost, papir, steklo, posrebrene kovinske niti, v. 22,8 cm, š. 9,6 cm, g. 9,1 cm, inv. št. N 22444, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Na srebrni vzbokli nogi je pozlačen nodus v obliki vaze, ki nosi srebrno žarkovje s križem na vrhu, na katerem sta dve pozlačeni glavi angelov. Pred žarkovjem je zastekljena kustodija s pozlačenim obročem, na katerem so štiri glave angelov. V kustodiji je 12 relikvij z napisnimi listi, obdanih z okrasom, spletenim iz kovinskih niti.

12 relikvij: S. Petri A., S. Pauli A., S. Andr. A., S. Philip., S. Barthol. M., S. Mathias A., S. Marth., S. Dionyisi M., S. Martinus Ep., S. Sheod., NN.

28

Relikviarij sv. Helene, 18. stoletje,

pozlačena medenina, posrebrnena medenina, pozlačen bron, papir, svila, platno, les, kost, kovinske niti,

v. 13,7 cm, š. 11,3 cm, g. 8,3 cm,
inv. št. N 16449, restavrirala: Nataša Nemeček, 2013.

Opis: Ovalna vzbokla noga z vzbočenim robom je pokrita z rastlinskim ornamentom, steblo, nodus v obliki vaze, žarkovje s križem na vrhu in kustodija so izdelani iz tolčene in cizelirane pozlačene medenine. Okrasna plošča s C-volutami, mrežo in rastlinsko-cvetličnim motivom, na katero je pritrjena kartuša z zastekljeno kustodijo, je izdelana iz tolčene in cizelirane posrebrnene medenine.

V ovalni zastekljeno kustodijo je izvezen križ, sredi katerega je vstavljena relikvija sv. Križa. Pod križem je relikvija (kost) sv. Helene za napisnim listom: S. HELENAE IMP. Na tkanini okoli križa so prišiti kovinski okraski iz pozlačenega srebra.

2 relikviji: sv. Križ, S. Helenae IMP.

29

Relikviarij, 18. stoletje,

pozlačena medenina, kovinske niti, kost, tkanina, medenina, pozlačen bron, papir,

v. 31 cm, š. 16 cm,
inv. št. N 32426, restavrirala: Nataša Nemeček, 2013.

Opis: Okrogla vzbokla noga z usločnim robom je pokrita z rastlinskim ornamentom in nosi nodus v obliki vaze. Nastavek oblikuje žarkovje. V nezastekljeno ovalno kustodijo je na platnu s pozlačenimi nitkami relikvija z napisnim listkom, na katerem je delno neprepoznaven napis *S. ?ona M.*

1 relikvija: NN.

30

**Relikviarij, sredina
18. stoletja,**

pozlačena in posrebrena medenina,
pozlačen bron, steklen kamen,
otoška cerkev na Bledu,
v. 40,5 cm, š. 19 cm, g. 11 cm,
inv. št. N 36455, restavrirala: Nataša
Nemeček, 2013.

Opis: Relikviarij rokokojskega
sloga je izdelan iz tolčene in
cizelirane pozlačene medenine.
Ovalna vzbokla noga, pokrita
z volutami in stiliziranimi listi,
nosi vazast nodus in žarkovje s
križem na vrhu, na katerem je
moder steklen kamen. Zastekljeno
kustodijo obdaja okrasna plošča z
vencem iz vrtnic, nad vencem je
upodobljen Bog Oče, pod njim je
podoba Svetega Duha (golob), ob
straneh venca pa sta upodobljena
putta.²²

Relikvije: /

Literatura: Knez 2008.

²² Putto (množina putti) je lik
zavaljenega otročiča, skoraj vedno
fantka, pogosto golega in s krili, ki
ga najdemo predvsem v italijanski
renesančni umetnosti.

31

Relikviarij, 18. stoletje,

posrebrena in pozlačena medenina,
steklo, stekleni kamni,
Mala Loka,
v. 34 cm, š. 16 cm,
inv. št. N 32425, restavrirala: Nataša
Nemeček, 2013.

Opis: Ovalna vzbokla noga,
pokrita z volutami in stiliziranimi
listi, nosi vazast nodus in
nastavek, ki ga okoli zastekljene
ovalne kustodije oblikuje plošča v
obliki križa s trolistnimi zaključki
krakov, na katerih so barvni
stekleni kamni. Med kraki križa
so narezani pozlačeni žarki.

Domnevno sodi h kat. št. 52.

Relikvije: /

32

**Relikviarij sv. Križa z avtentiko,
18. stoletje,**

pozlačena medenina, posrebrena medenina,
kovinske niti, les, steklo, tekstil, papir,
pozlačen bron,
v. 31 cm, š. 13,8 cm, g. 8,2 cm,
inv. št. N 35684/1-2, restavrirala: Nataša
Nemeček, 2013.

Opis: Okrogla vzbokla noga z usločnim
robom je pokrita z rastlinskim ornamen-
tom in nosi nodus v obliki vaze. Nastavek
oblikuje žarkovje s križem na vrhu.

V ovalni zastekljeni kustodiji je na platnu
s pozlačenimi nitkami izvezen križ, sredi
katerega je vstavljena relikvija sv. Križa.
Pod križem je s pozlačenimi nitkami
izvezen cvet.

V nogo je vstavljena originalna avtentika
iz leta 1785.

1 relikvija: sv. Križ.

NOS EDMUNDUS MARIA, DEI ET
APOSTOLICAE SEDIS GRATIA EPISCOPUS
TEJENSIS,
S. R. I. COMES AB ARZT ET VASSEG, SS.
THEOLOGIAE DOCTOR,
SAC. CAES. REG. APOST. MAJEST.
CONSILIARIUS, ECCLESIAE METROPOLITA-
NAE VIENNENSIS PRAEPOSITUS ET
CANONICUS, DECANUS KIERENBERGENSIS,
ANTIQUISSIMAE AC CELEBERRIMAE
UNIVERSITATIS VIENNENSIS CANCELLARIUS,
EMINENTISSIMI AC CELESISSIMI S. R. E.
TITULO SS. QUATUOR CORONATORUM
PRESBYTERI CARDINALIS A MIGAZZI DE
WAAL ET SONNENTHURM, ARCHIEPISCOPI
VIENNENSIS, S. R. I. PRINCIPIS, PERPETUI
ADMINISTRATORIS EPISCOPATUS VACZIENSIS,
INSIGNIS ORDINIS S. STEPHANI REGIS
APOSTOLICI MAGNAE CRUCIS EQUITIS, SAC.
CAES. REG. APOST. MAJESTATIS ACTUALIS
CONSILIARII INTIMI SUFFRAGENEUS, IN
PONTIFICALIBUS ET SPIRITUALIBUS VICARIUS
GENERALIS ET OFFICIALIS

Universis & singulis has praesentes testimoniales
litteras inspecturis fidem facimus indubiam, &
attestamur, quatenus exhibitis Nobis plurimus
Sacris Reliquiis, eas ex authenticis, & sigillo munitas
recognovimus ex quibus sequentes extraximus,
videlicet *Sacras Particulas Santissimo Crucio D. N.*

Jesu Christi

Quas reverenter reposuimus, & collocavimus
intus thecam ovalem, ex aurie halce(?)
Seargentato, ab ante crystallo munitam, bene
clansam, filo ferico rubri

Coloris colligatam nostroque parvo in cera
rubra Hispanica in parte *posteriore* apposita
impresso sigillo, pro majori dictam Sacram
Reliquiam identitate, obsignatam ad majorem
Dei gloriam elargiti sumus, cum facultate penes
se retinendi, aliis donandi, & in quacunque
Ecclesia, Capella, vel Oratorio publicae Christi
fidelum venerationi exponendi. In quorum
fidem praesentes propria manu subscripsimus,
& appresso sigillo corroboravimus, atque
per infrascriptum at haec a Nobis specialiter
Deputatum expediri mandavimus. Viennae
Austriae die 18. Mensis May Anni 1785
(podpis)

Ad mandatum Revissimi ac (?) D. D.
Episcopi Officialis
Josephus Lochlin
Curiae Archiep. Presbyter

PREVOD AVTENTIKE:

Potrjuje se pristnost posvečenega koščka
svetega Križa, ki je bil dobro spravljen v ovalno
zlato škatlico s steklom in dobro zapečaten z
rdečo vrstico.

33

Relikviarij z relikvijo sv. Križa, konec 18. stoletja,

zlato, srebro, stekleni kamni, les, v. 20 cm, š. 9,3 cm, g. 4,8 cm, inv. št. N 35681, restavrirali: Zdenka Kramar, 2001 in Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Okrogla vzbokla noga z ravnim obrezanim robom. Steblo, ki ga obdaja venec stiliziranih listov, nosi nodus v obliki vaze ter nastavek, ki ga oblikujeta žarkovje in pred njim okrasna plošča s C-volutami, mrežo in rastlinsko-cvetličnim motivom, na katero je pritrjena kartuša z zastekljeno kustosijo. Po robu kartuše so razporejeni izmenjujoči se srebrni in zeleni stekleni kamni. V ovalni zastekljene kapsuli je relikvija sv. Križa, obdana z okrasjem iz kovinskih niti, perlicami in okrasnimi kamni.

1 relikvija: sv. Križ.

34

Relikviarij z relikvijama sv. Franciška Asiškega in sv. Antona Padovanskega, 18. do 19. stoletje,

pozlačena in posrebrena medeninasta pločevina, kost, papir, tkanina, stekleni kamni, kovinske niti, v. 24 cm, š. 10 cm, inv. št. N 28916, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Okrogla, gladka vzbokla noga nosi gladek nodus v obliki vaze. Nastavek oblikujeta pozlačeno žarkovje in pred njim okrasna plošča s C-volutami. V nezastekljene ovalni kustosiji sta na platnu med okrasom, spletenim iz kovinskih niti, dve relikviji z napisnimi listki, na katerih piše: S. Franc. Afsis., A. Antinii Pad. Okoli kartuše so enakomerno razporejeni trije od štirih steklenih kamnov zelene barve.

2 relikviji: S. Franc. Assis., S. Antonii Pad.

35

**Relikviarij sv. Križa, sv. Katarine
in sv. Jožefa z avtentikami,
19. stoletje,**

posrebrena medenina, svinec, papir,
steklo, tkanina, les, kost,
v. 36,3 cm, š. 11,3 cm, g. 12,5 cm
(relikviarij), v. 23 cm, š. 33,8 cm
(avtentika 1), v. 23,3 cm, š. 34,5 cm
(avtentika 2), v. 23 cm, š. 34 cm
(avtentika 3),
inv. št. N 35685.

Opis: Neogotski relikviarij s tremi
relikvijami. V podnožju so tri
avtentike.

3 relikvije: sv. Križ, Ex Pallio S.
Joseph Sp., Ex Ossibus S. Cathar:
V.M.:

FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
ORDINIS PRAEDICATORUM
SACRAE THEOLOGIAE MAGISTER
DEI APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS TANENSIS
ABBAS COMMENDATARIUS SANCTI
MARCI IN PORTA
ET UNUS EX XVI. VIRIS A CONSILII
REGNI CITRA PHARUM
Universis, et singulis praesentes literas
inspecturis fidem facimus, et attestamus,
quod Nos ad majorem Omnipotentis Dei
gloriam, surumque Sanctorum venerationem
recognavimus sacram particulam ex *Ligno
Sanctissimae Crucis Domini Nostri Jesu Christi*
Quam ex authenticis locis extractas reverenter
collocavimus in *Theca argentea ovalis formae
Duplici crystallo munita*
bene clausa, et funiculo serico coloris rubi
colligata, ac sigillo nostro signata eam dono
dedimus cum facultate apud se retinenti,
aliis donandi, et in quacumque Ecclesia,
Oratorio, aut Cappella publicae Fidelimus
venerationi esponendi. In quorum fidem das
literas testimoniales manu nostra subscriptas,
nostroque sigillo firmatas per infrascriptum
Nostrum Secretarium expediri mandavimus.
Datum Neapoli apud Sanctum Dominicum
Majorem die 28 Mensis *Januarii* Anni
MDCCCLVII

PREVOD AVTENTIKE:
FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
DOMINIKANSKI RED
PROFESOR SVETE TELOGIJE
PO MILOSTI BOGA IN SVETEGA SEDEŽA
ŠKOF -----
OPAT ----- SVETEGA MARKA V
PRISTANIŠČU
EDEN IZMED ŠESTNAJSTIH MOŽ -----

Vsem in vsakemu prisotnemu, ki pregleduje
to listino, potrjujem pristnost, da smo v večjo
slavo vsemogočnega Boga in v čaščenje njegovih
svetnikov pregledali svete koščke lesa svetega
križa našega Gospoda, Jezusa Kristusa.
Katerega smo vzeli z originalnega mesta in
spoštljivo položili v srebrn zabožek ovalne
oblike, ojačan z dvema kristalnima stekloma,
dobro zaprt in povezan z rdečo svilenro vrvico in
zapečaten z našim pečatom. Dovoljujemo, da ga
obdržite pri sebi, date drugim in ga v kateri koli
cerkvi, oratoriju ali kapeli izpostavite javnemu
čaščenju vernikov. V pričevanje tega smo dali
po našem spodaj podpisanem tajniku izstaviti
to pričevalno listino, podpisano z lastno roko in
opremljeno z našim pečatom.
Izdano v Neaplju pri Svetem Dominiku
Zveličanem, 28. dne meseca januarja leta 1857

FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
ORDINIS PRAEDICATORUM
SACRAE THEOLOGIAE MAGISTER
DEI APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS TANENSIS
ABBAS COMMENDATARIUS SANCTI
MARCI IN PORTA
ET UNUS EX XVI. VIRIS A CONSILIIIS
REGNI CITRA PHARUM

Universis, et singulis praesentes literas inspecturis
inspecturis fidem facimus, et attestamus,
quod Nos ad majorem Omnipotentis Dei
gloriam, surumque Sanctorum venerationem
recognavimus sacram particulam ex *Pallio S.
Josephi Sponsi Benaе Virginy Mariae*
*Quam ex authenticis locis extractas reverenter
collocavimus in Theca argentea ovalis formae
Duplici crystallo munita*
bene clausa, et funiculo serico coloris rubi
colligata, ac sigillo nostro signata eam dono
dedimus cum facultate apud se retinenti, aliis
donandi, et in quacumque Ecclesia, Oratorio,
aut Cappella publicae Fidelimus venerationi
espondendi. In quorum fidem das literas
testimoniales manu nostra subscriptas, nostroque
sigillo firmatas per infrascriptum Nostrum
Secretarium expediri mandavimus.
Datum Neapoli apud Sanctum Dominicum
Majorem die 28 Mensis *Januarii* Anni
MDCCCLVII

PREVOD AVTENTIKE:
FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
DOMINIKANSKI RED
PROFESOR SVETE TEOLOGIJE
PO MILOSTI BOGA IN SVETEGA SEDEŽA
ŠKOF -----
OPAT ----- SVETEGA MARKA V
PRISTANIŠČU
EDEN IZMED ŠESTNAJSTIH MOŽ -----

Vsem in vsakemu prisotnemu, ki pregleduje
to listino, potrjujem pristnost, da smo v večjo
slavo vsemogočnega Boga in v čaščenje njegovih
svetnikov pregledali svete koščke plašča svetega
Jožefa ob prisegi dobri devici Mariji.
Katerega smo vzeli z originalnega mesta in
spoštljivo položili v srebrn zaboječek ovalne oblike,
ojačan z dvema kristalnima stekloma, dobro zaprt
in povezan z rdečo svileno vrstico in zapečaten z našim
pečatom. Dovoljujemo, da ga obdržite pri sebi, date
drugim in ga v kateri koli cerkvi, oratoriju ali kapeli
izpostavite javnemu čaščenju vernikov. V pričevanje
tega smo dali po našem spodaj podpisanem tajniku
izstaviti to pričevalno listino, podpisano z lastno
roko in opremljeno z našim pečatom.
Izdano v Neaplju pri Svetem Dominiku
Zveličanem, 28. dne meseca januarja leta 1857
FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
ORDINIS PRAEDICATORUM

SACRAE THEOLOGIAE MAGISTER
DEI APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS TANENSIS
ABBAS COMMENDATARIUS SANCTI
MARCI IN PORTA
ET UNUS EX XVI. VIRIS A CONSILIIIS
REGNI CITRA PHARUM

Universis, et singulis praesentes literas inspecturis
fidem facimus, et attestamus, quod Nos ad
majorem Omnipotentis Dei gloriam, surumque
Sanctorum venerationem recognavimus sacram
particulam ex *Ossibus S. Catharinae Virginy et
Martyris*
*Quam ex authenticis locis extractas reverenter
collocavimus in Theca argentea ovalis formae
Duplici crystallo munita bene clausa, et funiculo
serico coloris rubi colligata, ac sigillo nostro
signata eam dono dedimus cum facultate apud se
retinenti, aliis donandi, et in quacumque Ecclesia,
Oratorio, aut Cappella publicae Fidelimus
venerationi esponendi. In quorum fidem das
literas testimoniales manu nostra subscriptas,
nostroque sigillo firmatas per infrascriptum
Nostrum Secretarium expediri mandavimus.
Datum Neapoli apud Sanctum Dominicum
Majorem die 28 Mensis *Januarii* Anni
MDCCCLVII*

PREVOD AVTENTIKE:
FR. THOMAS MICHAEL SALZANO
DOMINIKANSKI RED
PROFESOR SVETE TEOLOGIJE
PO MILOSTI BOGA IN SVETEGA SEDEŽA
ŠKOF -----
OPAT ----- SVETEGA MARKA V
PRISTANIŠČU
EDEN IZMED ŠESTNAJSTIH MOŽ -----

Vsem in vsakemu prisotnemu, ki pregleduje
to listino, potrjujem pristnost, da smo v večjo
slavo vsemogočnega Boga in v čaščenje njegovih
svetnikov pregledali svete koščke ust(?) svete
Katarine, device in mučenke.
Katerega smo vzeli z originalnega mesta in
spoštljivo položili v srebrn zaboječek ovalne
oblike, ojačan z dvema kristalnima stekloma,
dobro zaprt in povezan z rdečo svileno vrstico
in zapečaten z našim pečatom. Dovoljujemo,
da ga obdržite pri sebi, date drugim in ga v
kateri koli cerkvi, oratoriju ali kapeli izpostavite
javnemu čaščenju vernikov. V pričevanje tega
smo dali po našem spodaj podpisanem tajniku
izstaviti to pričevalno listino, podpisano z
lastno roko in opremljeno z našim pečatom.
Izdano v Neaplju pri Svetem Dominiku
Zveličanem, 28. dne meseca januarja leta 1857.

36

Neogotski relikviarij, 19. stoletje,

lipov les, papir, tkanina, srebrne in zlate pločevinaste niti, pozlata na oljni podlagi,
v. 27 cm, š. 10,5 cm,
inv. št. N 687, restavrirali: Zdenka Kramar, 2000 in Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: Pozlačen relikviarij neogotske oblike, rezan iz polnega lesa lipovine.

V kustodiji so okrog zavutih relikvij trije napisni listki, zgoraj na sredini *De Velo B.V.M.*²³ Spodaj levo se vije *S. Ioseph* in desno *S. Didaci*. Vse to je umeščeno na podlago iz okrastega žameta med rožice iz srebrno in zlato ovitih pločevinastih niti. Na sredi je nameščena papirnata križ-roža, obdana z zlatimi in srebrnimi žarki iz niti, ovitih s srebrno in zlato pločevino.

3 relikvije: *S. Ioseph*, *S. Didaci*, *De Velo B.M.V.*

²³ Velum B.(eata) M.(aria) Virgo = pokrivalo blažene Marije Device.

37

Relikviarij, 19. stoletje,

les, steklo, tkanina, papir, kovinske niti, oljna polihromacija, Bled,
v. 31 cm, š. 14 cm, g. 6 cm,
inv. št. N 36452, restavrirala: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: Leseno polihromirano ohišje relikviarija s stekleno zaščito za relikvije. V nezastekljeni, prazni, ovalni kustodiji je na platnu s pozlačenimi nitkami relikvija z napisnim listkom, na katerem je napis *De Velo B.V.M.*

1 relikvija: *De Velo B.V.M.*

Literatura: Knez 2008.

38

Relikviarij, 17. do 18. stoletje,

brušeno steklo, kamen, les, steklo, srebrna žica, papir, klejno-kredna pozlata,
v. 50 cm, š. 18,5 cm, g. 10 cm,
inv. št. N 17550, restavrirala: Irma Langus Hribar, 2008.

Opis: V lesenem pozlačenem relikviariju s trikotnim zastekljenim nastavkom je razporejeno okrasje iz navitih kovinskih trakov, žičk in bleščic. Bleščice iz tanke pločevine, izsekane rožice, so obarvane z roza, belo in zeleno barvo. Žičnata ogrodja nekaterih cvetov so opletena z belimi in modrimi svilenimi nitmi. V sredini sta dve relikviji, zaviti v svilo, z napisnima trakovoma z napisoma *S. RELIQUIAE*.

2 relikviji: *S. RELIQUIAE*., *.S. RELIQUIAE*.

39

Relikviarj, sredina 18. stoletja,

les, medenina, kovinske niti, steklo, papir, klejno-kredna pozlata, Slovenija, v. 52,5 cm, š. 37,8 cm, g. 12,7 cm, inv. št. N 14778, restavriral: Aleš Lah, 1997 in Irma Langus Hribar, 2007.

Opis: V baročen, izrezljan in pozlačen relikviarj je vstavljenih deset kartuš, v katerih so spravljene relikvije enajstih svetnikov in dveh svetnic. V zgornjem delu relikviarija se nahaja sedem kartuš z relikvijami apostolov Simona in Mateja in svetih Ignacija Loyole, Dominika, Paskala Baylona, Vida, Florijana, Vincencija, Janeza Nepomuka ter sv. Ane. V spodnjem delu relikviarija pa se v treh kartušah nahajajo relikvije apostolov Petra in Filipa ter sv. Lucije.

13 relikvij: S Viti M., S. Florentii M., S. Ignazij. Loj. C., St. Anna, S. Vincentij Fer., S. Dominici, S. Pascalis Bay., Joanus. Nep., S. Mathei Ap., S. Simoni Ap., S. Lucia V.M., S. Philippi Ap., Petri.

Objava: Knez 2007, str. 132–133; Knez 2012, str. 46.

40

Relikviarj – votiv z upodobitvijo Jagnjeta Božjega,²⁴ konec 17. do začetek 18. stoletja,

steklo, brušeno barvno steklo, vosek, pokositrena medeninasta pločevina, les, svila, zlate niti, klejno-kredna pozlata, stekleni (sladkovodni?) biseri, Uršulinski samostan, Ljubljana, v. 26 cm, š. 23 cm, g. 6 cm, inv. št. N 17696, restavriral: Irma Langus Hribar, 2005 in 2014.

Opis: Lesena šatulja je okrašena z okvirjem, ki je rezbarjen in pozlačen. V zastekljenem baročnem relikviariju je okrog osrednjega voščenega medaljona Jagnjeta

Božjega napis: ECCE AGNUS DEI QVI TO.(LLIT) PEC.(ATA) MVNDI INNOC.(ENTII) XII.²⁵ PONT.(IFEX) MAX.(IMUS) (Glejite, Jagnje Božje, ki odjemlje grehe sveta). Na oblazinjenju, oblečenem v škrlatno svilo, je razporejeno okrasje iz trakov in niti, opletenih z žičkami in pločevino. V pletene rože so vdela steklene imitacije zelenih in rdečih okrasnih kamnov in biserov. Manjše okrasne rože imajo stebelca iz žičnatih navitij.

Relikvije: /

Objava: Knez 2002, str. 32–33.

- 24 Jagnje Božje, latinsko *Agnus Dei*, je pogost simbol od mrtvih vstalega Jezusa. Po navadi je to jagnje, ki stoji ali leži s križno avreolo okoli glave, z desno nogo pa objema tanek križ z zastavico na vrhu. Ob jagnjetu je pogost atribut knjiga (na podlagi besedila Apokalipse, v. Raz 5,7), na kateri jagnje leži ali jo drži z nogami. Knjiga ima praviloma sedem pečatov, vendar je lahko tudi brez njih. V ikonografiji je pogost motiv, ki prikazuje Janeza Krstnika s takšnim medaljonom. Začetek tega motiva datiramo v 4. stoletje, ko je papež Evzebij (308/09–310) dal izdelati *Agnus Dei* v voščenem medaljonu, da bi s tem izrinil poganske amulete. Do 16. stoletja so takšne medaljone blagoslavljali papeži na praznik sv. Neže (21. januarja). Letnica in ime papeža v medaljonu povesta, katerega leta je papež blagoslovil dotični medaljon. Najbolj so jih razširjali cistercijani in frančiškani.
- 25 Papež Inocenc XII. (1691–1700).

41

Relikvrij sv. Janeza Nepomuka, 17. do 18. stoletje,

okrasni kamen, pokositrena medeninasta pločevina, les, steklo, posrebrena in pozlačena žica, klejno-kredna pozlata, Uršulinski samostan, Ljubljana, v. 20 cm, š. 17 cm, g. 4 cm, inv. št. N 17697, restavrirali: Zdenka Kramar, 2005 in Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: V zastekljeni šatulji je ovalna kustodija za relikvijo, okrašena s keramičnim medaljonom z motivom dveh angelov, ki povzdigujeta tabli desetih zapovedi v avreoli. Ob robu medaljona teče napis S. IOAN. [NES] NEPOM.[UCENUS] AB AN 1393 INCOR.[RUPTIBILE] (Sv. Janez Nepomuk od leta 1393 nestrohnjen). Robovi šatulje so obloženi z obledelo zeleno svilo, dno je oblazinjeno in prekrito s tkanino iz kovinskih in zelenih svilenih niti. Okrog kustodije je razporejeno okrasje iz navitih kovinskih trakov, žičk in bleščic. Bleščice iz tanke pločevine, izsekane rožice, so obarvane v roza in modro barvo. Žičnata ogrodja nekaterih cvetov so opletena z belimi in modrimi svilenimi nitmi. Osrednja velika roža je okrašena še s štirimi polkrožnimi kosi

zelenih svile, pretkane s kovinskimi nitmi, ob njih so polkrožni napisni trakovi z napisi *Reliquiae.S.S.* Samostansko delo.

Na hrbtu je napis v svinčniku Renovirt am 13 Iuni 1884.

4 relikvije: Reliquiae.S.S., Reliquiae.S.S., Reliquiae.S.S., Reliquiae.S.S.

42

Relikvrij sv. Janeza Nepomuka, 18. stoletje,

les, medenina, steklo, tkanina, stekleni kamni, kost, Kranj, v. 32,8 cm, š. 28,8 cm, g. 6,5 cm, inv. št. N 16450, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Relikvrij je vpet v lesen okvir z notranjim zlatim robom. V notranjosti so dekorativne cvetlice, izdelane iz kovinskih žičk, med katerimi je v sredini kartuša z relikvijo sv. Janeza Nepomuka.

1 relikvija: S. Ioan. Nep: M.

43

Relikvrij, 19. stoletje,

pokositrena medeninasta pločevina, les, steklo, papir, posrebrena in pozlačena žica, kost, klejno-kredna posrebritev z rumeno lazuro, škrobljeno in likano platno, v. 28 cm, š. 23 cm, g. 6 cm, inv. št. N 10074, restavrirala: Irma Langus Hribar 2013.

Opis: V zastekljeni pozlačeni šatulji je umeščenih 5 relikvij z napisnimi listi. V sredini je relikvija sv. Primoža,²⁶ zavita v rdečo svilo, v vogalih pa so v roza svilo zavite relikvije svetih Bonaventure, Defendija, Kaftija in Teofila. Okrog relikvij je razporejeno okrasje iz navitih kovinskih trakov, žičk, papirnatih cvetov in raznobarnih steklenih kamnov. Žičnata ogrodja raznobarnih cvetov so opletena z belimi svilenimi nitmi. Samostansko delo.

5 relikvij: S. Bonaventura. D:E., S. Defendentis. Martyt:, S. Primi. Mart:, S. Cafti. Mart:, S. Theophili. Mart:.

²⁶ Sveta Primož in Felicijan, mučenca, godujeta 9. junija.

44

Relikviarij s podobo Matere Božje, 19. stoletje,

les, steklo, pozlačena medenina, papir, tempera, kost, bronza, kovinske niti in žice, škrobljeno in likano platno, pergament, v. 42 cm, š. 24 cm, g. 8 cm, inv. št. N 7512, restavrirala: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: V zastekljeni pravokotni pozlačeni skatli so na tekstilni podlagi med čipkastim okrasjem in barvnimi cvetovi iz papirja 4 v blago zavite relikvije. Nad relikvijami so napisni listi z imeni svetnikov. V sredini relikviarija je v temperi slikana podoba Matere Božje. Samostansko delo.

4 relikvije: S: Mauritij Martijr.; S:S: Vndee Millium Martijr.; S: Coronati Marrtijr.; S: Pij Martijris:.

45

Relikviarij sv. Uršule, sv. Fauste, sv. Fruktuoza in sv. Kancijana, 19. stoletje,

brušeno steklo, kost, pokositrena medeninasta pločevina, les, papir, tkanina, žamet, bleščice, posrebrena žica, bronza, kovinski odpreški, lakiran tisk na papirju, v. 42 cm, š. 34 cm, d. 6 cm, inv. št. N 22723, restavrirala: Irma Langus Hribar, 2006 in 2009.

Opis: Relikviarij iz pozlačenega in rezljanega lesa. Relikvije, vložene v svilo, obdaja okrasje iz žičnatih čipk, rož s steklenimi kamni, ki so nanizani okrog podobe Brezmadežne, in z napisnimi listi, pod katerimi so zavite relikvije.

4 relikvije: S. FAUSTE. M, S. FRUTUOSI. M, S. URSULAE. M, S. CANTANTY. M.

46

Relikviarij v okvirju z upodobitvijo Jagnjeta Božjega, 19. stoletje,

les, vosek, žica, odprešan in pozlatten papir, zvit in pozlatten papir, stekleni biseri, brušeno steklo, v. 25,5 cm, š. 19,5 cm, g. 3 cm, inv. št. N 30987, restavrirala: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: Aranžirane relikvije na rdečem žametu, v zastekljeni, pravokotni, globoki, leseni omarici. Zavite so v belo platno in dekorirane z različnimi dodatki. Rože imajo stebila iz žičnih navitij. Okrasje je izdelano iz papirnatih navitij s pozlattenimi zgornjimi robovi, steklenih biserov in imitacij brušenih okrasnih kamnov. Omarica je obrobljena z odprešanim posrebrenim in pozlattenim papirjem. V sredini je voščen medaljon s podobo Jagnjeta Božjega in napisom *Agnus Dei*. Samostansko delo.

16 relikvij: S. Relliquae, S. Kalharinae, S. Valens, A. Agapithi M., S. Relliquae, Berg Kalvaria, S. Florus, S. Benedicte, S. Relliquae, S. Filomenae, Maria Morl, V. Gart Gethsemani,²⁷ S. Relliquae, S. Theresia a J., S. Agnetis M., S. Relliquae.

²⁷ Getsemani je vrt ob vznožju Oljske gore v Jeruzalemu. Vrt je najbolj znan po tem, da se je tam po navedbah Svetega pisma večkrat zadrževal Jezus s svojimi učenci. Na tem mestu naj bi Jezus molil po zadnji večerji, ko ga je Juda Iškarijot izdal, tako da je Jezusa poljubil in s tem pokazal, koga morajo vojaki aretirati.

47

Relikviriij, 19. stoletje,

pokositrena medeninasta pločevina, kovinske niti, les, steklo, tekstil, vosek, kost, klejno-kredna pozlata, zbirka Grebenc,²⁸
v. 10 cm, š. 7,5 cm, v. 12 cm, š. 10 cm,
inv. št. N 6827, restavriral: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: V pozlačeni, leseni, zastekljeni škatli se

nahajajo 4 relikvije mučencev z napisnimi trakovi. Okrog relikvij je cvetlična dekoracija iz pozlačenih in posrebrenih nitk, žičnih navitij in obarvanega voska ter barvnih cvetov iz tekstila. Na sredini se v voščenem medaljonu nahaja stilizirano steblo z barvnim cvetom na vrhu.

4 relikvije: S. Paschalis, S. Laurentij M., S. Vincentij. M., S. Theodori. M.

²⁸ Profesor Oton Grebenc se je rodil 18. oktobra 1875 v Mariboru, umrl pa je nekje na Avstrijskem ali Nemškem med drugo svetovno vojno. Predmeti iz njegove zasebne zbirke, ki jih je po vsej Sloveniji nabral prof. Oton Grebenc sam ali pa so mu jih prinašali njegovi študenti v prvi polovici 20. stoletja, so inventarizirani v stari inventarni knjigi Narodnega muzeja Slovenije od inventarne številke 11.000 do 13.797. Omenjene predmete je 26. junija 1929 odkupila Oblastna samouprava oblasti Ljubljanske za 100.000 dinarjev in je naprosila tedanje ravnateljstvo Narodnega muzeja, da jih začasno prevzame v svojo hrambo, zbirko uredi in varuje pred vsako poškodbo. Ko bi oblastna samouprava postavila poseben obrtno-trgovski muzej, bi se zbirka prenesla tja. Ker posebni obrtno-zgodovinski muzej ni bil nikoli ustanovljen, je tedanji ravnatelj dr. Josip Mal predmete Grebenčeve zbirke priključil Narodnemu muzeju, ki je tudi priskrbel kupnino za omenjeno zbirko. V Začasnem poročilu o Grebenčevi zbirki, ki ga hrani Narodni muzej Slovenije v svojem arhivu, piše, da je te predmete prof. Oton Grebenc podaril Narodnemu muzeju 9. avgusta 1935.

48

Relikviriij s čudodelno podobo Marije milostljivega srca iz Kroke, prelom med 19. in 20. stoletjem,

pokositrena medeninasta pločevina, les, papir, steklo, platno, kost, klejno-kredna pozlata, posrebritev z rumeno lazuro,
Škofja Loka,

v. 11 cm, š. 8 cm, v. 30 cm, š. 25 cm,
inv. št. N 4190, restavriral: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: V sredini pozlačenega relikviriija je podoba Matere Božje, pod katero je napis: »Skaži se nam mater! Čudodelna podoba Marije milostljivega srca v Kropi.« Okrog podobice so vrečke z železovo rudo in relikvije z napisnimi listki. Relikvije, vložene v svilo, obdaja okrasje iz žičnatih čipk, rož s steklenimi kamni.

V inventarni knjigi OZUU NMS piše, da je podobico dal izdelati Škofjeloškemu samostanu kovač Bertonec (ki je izdeloval zmaje) iz Kroke.²⁹ Samostansko delo.

6 relikvij: S. ILLUMINATAE M., S. AMATI M., S. PRIMI M., S. HIPPOLYTI M., S. AGAPITI M., S. BARBARAE M.³⁰

²⁹ Inventarna knjiga OZUU NMS, inv. št. N 4190.

³⁰ Sv. Barbara – zaščitnica rudarjev.

49

Relikviarij sv. Celestina, 19. stoletje,

les, papir, steklo, svila, pozlačene in posrebrne žičke, kovinske niti, kost, oljna barva, lak, posrebrneni kovinski odpreški, Slovenija, 2r. 9,7 cm, inv. št. N 16448, restavriral: Irma Langus Hribar, 2013.

Opis: Okrogel zastekljen relikviarij z relikvijo sv. Celestina³¹ v sredini.

1 relikvija: S. Caelestini M.

50

Relikviarij, 17. stoletje,

pozlačeno srebro, pozlačena medenina, medenina, barvna pločevina, steklo, papir, tekstil, akvarel, v. 7,3 cm, š. 4,6 cm, inv. št. N 7506, restavriral: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Zastekljen relikviarij v medeninastem okvirju. Na podlagi iz lepenke je v sredini akvarelna podoba lebdečih Matere Božje z detetom in sv. Ane z Marijo. Okrog podobe je okrasje iz pozlačenih srebrnih in medeninastih žičk in cvetovi iz vrvi. Na zadnji strani so tri akvarelne rastlinske upodobitve in ostanek pečatnega voska.

Relikvije: /

31 Sv. Celestin V., papež, 1294 (1215–1296). Goduje 19. maja. Bil je zelo skromen in je živel v votlini kot eremit (puščavnik), vendar so ga v kriznih časih kardinali nagovorili, da je postal papež. A je po komaj štirih mesecih nepreklicno odstopil od vodenja Cerkve in se vrnil med svoje menihe. Njegov naslednik, papež Bonifacij VIII. (1294–1303) ga je – v strahu, da ga ne bi njegovi pristaši prisilili, da se vrne na papeški prestol – dal zapreti v ozko in vlažno celico, kjer je tudi umrl.

51

Relikviarij, 17. do 18. stoletje,

papir, tkanina, steklo, medenina, kost, kamen, kovinske niti, v. 6 cm, š. 4 cm, t. 27 g, inv. št. N 261, restavriral: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Razni predmeti v medeninasti škatlici s steklenim pokrovom, med njimi svetinjica sv. Benedikta. Za pokrovom je vložena listek, na katerem je v nemščini natisnato prvo poglavje evangelija po Janezu. Napis okrog srca: DE LOCO UBI JESUS SUDAVIT SANGUINEM (S kraja, kjer je Jezus potil krvavi pot), ob strani: S. MAXIMI.M. in RELIQUIAE SS.

3 relikvije: NN, S. MAXIMI.M., RELIQUIAE SS.

Objava: Knez 2002, str. 49.

52

Relikviarij, 17. do 18. stoletje,

posrebrnena medeninasta pločevina, papir, tkanina, vosek, kovinske niti, Mala Loka, v. 3,8 cm, š. 3,4 cm, t. 7,5 g, inv. št. N 699.

Opis: Okovan medaljon, znotraj v košček blaga zavita relikvija z napisnim listkom, zadaj pečat. Domnevno sodi h kat. št. 31.

1 relikvija: De Sacrovento B. V. M.

53

Dvostranski relikvirij, 18. stoletje,

les, papir, steklo, srebrna žica, svila, kost,
zbirka Grebenc,
v. 5,5 cm, š. 4,3 cm, g. 1,8 cm,
inv. št. N 437, restavrirala: Nataša Nemeček,
2014.

Opis: Dvostranski zastekljen relikvirij v obliki medaljona je sestavljen iz lesene škatlice. Obe strani relikvirija sta ločeni s plastjo debelejšega papirja. V okvirju ovalne oblike iz rjavo luženega lesa je med dvojnimi stekli ploščici s spiralasto oblikovanimi papirnatimi listki z napisi svetnikov. Na svilnati podlagi je med relikvijami preprosto okrasje, ki je narejeno iz papirja in srebrne žice.

8 relikvij: S. Antoni M., S. Aurelij M., S. Hyacinti M., S. Eusebij M., S. Benedicti M., S. Deodati M., S. Valerian M., S. Inocentii M.

54

Relikvirij, 18. stoletje,

srebro, medenina, kovinske niti, papir, tekstil,
steklo, kost,
v. 5 cm, š. 6,5 cm, t. 59,8 g,
inv. št. N 262, restavrirala: Nataša Nemeček,
2014.

Opis: V ovalni medeninasti škatlici s steklenim pokrovom se na tekstilni podlagi nahajajo štiri v svilo zavite relikvije mučencev z napisnimi trakovi. V sredini škatlice je v zlatem križu relikvija sv. Križa. Okrog relikvij se prepleta okrasje iz papirja in srebrnih pozlačenih žič ter dveh steklenih kamnov (imitacija biserov).

5 relikvij: S. Angela V., S. Paulus A. M., S. Cordula V. M., Soc. S. Ursula., sv. Križ.

55

Relikvirij, 18. stoletje,

srebro, kovinske niti, svila, papir, vosek, kost,
Ljubljana,
v. 6,5 cm, š. 5 cm, g. 1 cm, t. 47,1 g,
inv. št. N 17699, restavrirala: Nataša Nemeček,
2014.

Opis: Relikvirij v ovalni srebrni škatlici s pokrovom v obliki obeska. V notranjosti so v svilo zavite relikvije sv. Andreja, sv. Bonaventura, sv. Ursule in sv. Ignacija z napisnimi listi. Okrog relikvij je okrasje iz srebrnih in zlatih žic. Na hrbtu je voščen žig.

4 relikvije: Andreae Ap., Bonaventurae, S. Ignatii, S. Ursulae.

56

Ovalen relikvirij v škatlici, 18. stoletje,

papir, tkanina, pozlačena medenina, kovinske niti, posrebrena medenina, stekleni kamni, vosek, žamet, kost, v. 6,3 cm, š. 5,2 cm, g. 1,5 cm, inv. št. N 373, restavriral: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Relikvirij v ovalni srebrni škatlici s pokrovom v obliki obeska ima na pokrovu vtolčen Kristusov monogram IHS,³² križ in tri puščice.³³ Na druga strani pokrova je relief Marijinega monograma s Srcem Marijinim. V notranjosti relikvirija je na sredini podlage iz oranžnega žameta voščen medaljon, na katerem sta napis S.IOAN. NEPOM. M. in podoba Janeza Nepomuka. Okrog medaljona so razvrščene relikvije z napisnimi listki in okrasje iz uvite pozlačene in posrebrene žice, med katerimi so stekleni biseri. V notranjosti pokrova so vidni ostanki pečatnega voska.

8 relikvij: S. IACOB AP., S. MARTINI, S. NORBERT, S. INOCENI., S. LAUR. M., S. MATHI. AP., S. MATHE. AP., S. IOAN BAPT.

32 IHS = IESUS HOMINUM SALVATOR = Jezus odrešenik ljudi.

33 Tri puščice v dnu križa ali napisa so simbol treh zaobljub redovništva – revščine, ubogljivosti in čistosti.

57

Relikvirij sv. Janeza Trogirskega,³⁴ 18. stoletje,

kost, steklo, srebro, papir, Hrvaška, v. 4,6 cm, š. 2,6 mm, g. 1,1 mm, t. 10,5 g, inv. št. N 31498, restavriral: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Srebrni relikvirij v obliki obeska. V notranjosti je pod steklenim pokrovom na papirju relikvija sv. Janeza Trogirskega, okrog katere je napis: S. Io(annes). Epi. Traguriensis. Na zadnji strani je voščen pečat mesta Trogirja.

1 relikvija: S. Io. Epi. Traguriensis.

Literatura: Andreis 1977; Kunčič in Ladić 2002; Lučin 1998.

34 Kult škofa sv. Janeza Trogirskega (papeškega odposlanca v času kralja Krešimira IV.) iz rimske plemiške družine Orsini se vzdolž vse jadranske obale kaže skozi razširjenost njegovih relikvij. Prst sv. Janeza se nahaja v Dubrovniku, drugi v Zadru. Relikvije sv. Janeza se nahajajo tudi na drugi strani jadranske obale. Ko so Benečani leta 1171 zasegli škofovo roko, so jo odnesli v Benetke. To je bilo le eno izmed dejanj zbiranja relikvij med bojnim pohodom. Za srednji vek je značilno, da so med križarskimi vojnami ropali svete kraje, ob čemer se je razvila bogata trgovina z relikvijami.

Andreis omenja, da so ugrabljene relikvije škofa Janeza hranili v beneški cerkvi S. Giovanni in Rialto. Leta 1724 so Benečani škofa Antuna Kačiča (1722–1730) prosili, da jim odstopi del relikvij bl. Janeza, ki jih bo on podaril papežu Benediktu XIII. Orsiniju. Čeprav je bila roka shranjena v relikviriju izven krste, je Trogirski niso želeli podariti. Sestal se je mestni svet in ob spremnih pobožnostih so odprli krsto ter vzeli kost desnega bedra, jo spravili v srebrno škatlo in odnesli v škofov dom. Spomin na ta dogodek je zapisan na plošči v trogirski katedrali: »Bogu najboljem i najvećem desno bedro uzeto s posmrtnih ostataka bl. Ivana Orsinija uzvišeni mletački senat za pape Benedikta XIII. Orsinija, za poglavara republike Alojzija Moceniga, dijeceze biskupa Antuna Kačiča, pokrajinskog Nikole Ercija II, gradskog Ivana Gotijarda Cattija, pod operarijem Jeronimom Celiom Cega, 28. listopada 1724.«

Škof Kačič je Benečanom predal kost, ki so jo shranili v zakladnico sv. Marka. Ko so izdelali škatlico iz zlata, so relikvijo prenesli v Rim in jo predali papežu. Papež je relikvijo daroval stolnici u Beneventu, kjer je pred pontifikatom deloval kot nadškof in kjer so od takrat častili bl. Janeza (Andreis 1977; Kunčič in Ladić 2002; Lučin 1998).

58

Relikviarij z relikvijo sv. Albina³⁵, 18. stoletje,

papir, steklo, kovinske niti, koža, akvarel, medenina, Bled,

v. 5,8 cm, š. 5 cm, g. 1 cm, t. 30 g,

inv. št. N 975, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Relikviarij s podobo križanega Kristusa s krono na glavi, ob njem na vsaki strani dva svetnika (levo ženska – najbrž Marija, desno moški – najbrž Janez). Ta slika je akvarel na papirju. Okrasje je iz uvite zlata (pozlačene) žice. Na zadnji strani je naslikana vejica s cvetovi. V notranjosti sta dva lista. Na enem je nalepljen trak iz kože. Na drugem je napis: *Reliquiea s: Albuini Epi: Brixnensis, cui a Sancto Henrico XI. Rom: Imper: anno post Kristum natum 1004, dominium Veldes donatum.* (Relikvija sv. Albina brixenškega škofa, ki mu je cesar Svetega rimskega cesarstva Henrik II. Sveti, leta 1004 po Kristusu, podelil posestvo Bled).

1 relikvija: S: Albuini.

35 Domači svetnik Albuin oziroma Albin iz rodu grofov Aribonov je bil brixenski škof. Njemu je cesar Svetega rimskega cesarstva Henrik II. Sveti (972–1024) za vdanost in zvestobo med drugim daroval kraljevo posest Bled. Na poti v Italijo mu je 10. aprila 1004 izročil listino, v kateri piše: »Ako povzdiguje in povišuje božje cerkve z rečmi, ki nam jih je Bog podaril, upamo, da za to ne bomo prejeli samo človeške hvale, ampak tudi plačilo, od Boga. Zato naj dobro pomnijo vsi naši zvesti podložniki, sedanji in prihodnji, da smo v tolažbo duši svojega ljubljene prednika Otona, vzvišenega cesarja in za dušo našo in naše ljubljene soproje kraljice Kunigunde darovali posestvo Bled častitemu škofu Albuinu.« Fotokopija originalne darilne listine je na stalni razstavi NMS, na blejskem gradu. Leta 1141 je brixenski škof Hartmann sv. Albuina in Ingenuina razglasil za zavetnika brixenske škofije. Zato je bila kapelica na blejskem gradu, ki je bila last brixenskih škofov, posvečena obema. Oba sta tudi zavetnika župnijske cerkve v Koroški Beli. Svetnikoma se priporočajo ob času suše.

59

Relikviarij, 18. stoletje,

pergament, tkanina, steklo, medenina, kost, kovinske niti, akvarel, žica,

Bled,

v. 9 cm, š. 7,5 cm, t. 60,8 g,

inv. št. N 265, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Akvarel na pergamentu v okvirju, upodobljen trpečí Kristus, okrasje iz uvite pozlačene žice, na drugi strani listek z napisom S. Redempt (sv. Redempt).

1 relikvija: S. Redempt.

60

Relikviarij sv. Križa, 18. stoletje,

medenina, steklo, srebro, papir, žamet, vosek, les, kost,

Ljubljana,

v. 7,5 cm, š. 5,6 cm, g. 1,3 cm, t. 33,3 g,

inv. št. N 17700, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Ovalen zastekljen relikviarij v medeninastem okvirju. Na rdečem žametu je v sredini križ z relikvijo sv. Križa, pod križem je na temno modrem polju relikvija sv. Filipa Nerija. V zgornjem delu sta na svetlomodrih delih baldahina relikviji sv. Antona Padovanskega in Alojzija Gonzage. V spodnjem delu sta na oranžnem polju relikvija Device in plašča sv. Jožefa. Okoli relikvij so okraski iz cenjenih materialov. Na zadnji strani je na zeleni štirilistni podlagi rdeč pečat z vrstico.

6 relikvij: sv. Križ, S. Anton Pat., S. Aloys Gon., S. Philip Neri, Ex Pall Sti. Joseph, Ex. Vel. B. Mariae V.

61

Medaljon z relikvijo sv. Štefana,³⁶ 19. stoletje,

posrebrena medenina, kovinske niti, pergament, tekstil, vosek, kost,
zbirka Grebenc,
v. 3,5 cm, š. 2,9 cm,
inv. št. N 10064, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Ovalen zastekljen relikviarij v medeninastem okvirju. Na rdečem žametu je v sredini relikvija sv. Štefana z napisnim listom. Okoli relikvije je okrasje iz pozlačenih žičk in ploščic. Na zadnji strani je voščen pečat.

1 relikvija: S. Steph. Prot.

62

Relikviarij, 19. stoletje,

papir, žamet, steklo, posrebrena medenina, kost, vosek, kovinske niti,
v. 6,5 cm, š. 4,7 cm, g. 1,2 cm, t. 37,4 g,
inv. št. N 17418, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Relikvije v medeninasti škatlici s steklenim pokrovom, med njimi sv. Peter, sv. Martin, sv. Frančišek Asiški, sv. Pavel, sv. Anton Padovanski, sv. Frančišek Ksaverski, sv. Sebastijan, sv. Barbara. Ob robu notranjega okvirja je spletena vrv iz zlatih niti. Na zadnji strani je voščen pečat s škofovskim grbom, ki potrjuje avtentičnost relikvij.

8 relikvij: S. Petri Ap., S. Martini Ep., S. Franc. Assis., S. Pauli Ap., S. Antonii Pat., S. Franc. Xav., S. Sebastiani M., S. Barbaray. M.

³⁶ Sv. Štefan (975–1038), ogrski kralj. Med njegovimi številnimi relikvijami sta najznamenitejši glava, ki je razstavljena v prvi dvorani Muzejske zbirke Samostana sv. Dominika v Dubrovniku, in relikviarij v obliki oprsja iz leta 1635, ki se nahaja v zakladnici zagrebške katedrale. Goduje 16. avgusta, 30. maja pa častijo njegovo nestrohnjeno desno roko.

63

Relikviarček, 19. stoletje,

srebro, papir, tkanina, steklo, kost, vosek, lasje,
v. 2,2 cm, š. 1,1 cm, t. 2,9 g,
inv. št. N 31115, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: Relikviarij je izdelan iz srebrnega okvirja, pod steklom je na rdeči svili relikvija z napisnim listom. V notranjosti na zadnji strani relikviarija je voščen pečat z motivom Srca Kristusovega s križem na vrhu in dvema puščicama. Na srcu, ki ga obdaja Kristusova trnova krona, je napis IMS. Ob robu pečata teče neberljiv napis.

1 relikvija: Bse M. M. Alacoque.

64

Jezušček, ležeč na posteljici v stekleni šatulji s pokrovom, 19. stoletje,

lasje, kost, steklo, čipka, platno, svila, vosek, papir, les,
Ljubljana, Slovenija,
v. 15 cm, š. 15 cm, d. 22 cm,
inv. št. N 22724, restavrirala: Nataša Nemeček, 2014.

Opis: V stekleni šatulji so ob voščenem Jezuščku še relikvije sv. Pelegrina, Placida in Lavrencija. Izdelala neznana ljubljanska uršulinka. Napis: S. PEREGRINI S. PLACIDI S. LAURENTII. Samostansko delo.

3 relikvije: S. Peregrini, S. Placidi, S. Laurentii.

65

**Srebrna žara s srcem
ustanovitelja rajhenburškega
samostana, 1899,**

srebro, pozlata, svinec,
v. 31,5 cm, o. 50 cm,
Dunaj, Samostan trapistov Rajhenburg,
inv. št. N 35693, restavriral: Nataša
Nemeček, 2013–2014.

Opis: Giraud Gabriel (v svetu Kamil), trapist, redovnik, ustanovitelj samostana v Rajhenburgu, * 7. junij 1836 Lyon, + 28. februar 1899 Rajhenburg. Leta 1880 je francoska vlada nasilno razpustila dumbsko opatijo trapistov, kjer je Giraud živel. Opat Avguštin de Ladouze je sklenil zunaj Francije poiskati redovni družini bivališče. Kornil oblat³⁷ Gabriel je dal sredstva za nakup graščine v Rajhenburgu, kjer so se trapisti naselili sredi leta 1881, in omogočil, da se je gospodarstvo uredilo in razširilo in da se je postavila moderno urejena tovarna čokolade in destilarna na paro. Rajhenburški samostan je bil leta 1891 povišan v opatijo. Giraud, v resnici ustanovitelj opatije, je kot kornil oblat do smrti opravljal v samostanu razne ponižne službe.³⁸

Brat Gabrijel Giraud je umrl v družbi opata iz Dumba in opata Janeza Krstnika Epalla. Okrožni zdravnik dr. Matija Schmirmaul in okrajni zdravnik dr. Vičič sta iz njegovega trupla izrezala srce in ga shranila v zlato³⁹ urno, ki so jo izdelali na Dunaju. Menihi so jo slovesno vzdali v kamniti postament velikega križa sredi pokopališča trapistov, ki je bil na koncu drevoreda, med samostanom in gospodarskimi objekti.⁴⁰ Menili so, da je tako njegova duša ostala v Rajhenburgu, telo pa so na željo sorodnikov odpeljali v njegovo rojstno domovino in ga tam pokopali. Na poti do rajhenburške železniške postaje so ga v veličastnem sprevodu pospremili vsi sobratje in oba opata.⁴¹

Po izjavi bivšega trapista Lada Agreža so žaro med drugo svetovno vojno pred Nemci skrili v neki hiši v Rajhenburgu.⁴² Red trapistov je bil leta 1947 razpuščen, grad pa nacionaliziran. Nekateri menihi so odšli delat kot duhovniki po raznih farah, v razne samostane, nekateri pa tudi v posvetno življenje. Trapistovsko pokopališče je bilo po vojni zravnano z zemljo. Takrat naj bi tudi prišlo do poškodbe⁴³ žare, ki jo je zadnji opat Novak odnesel v Savinjsko dolino.⁴⁴ Žaro je Narodnemu muzeju januarja 1949 predal Zavod za varstvo spomenikov.⁴⁵ Na nogi je vrezan napis: MEMENTO MEI IN COELO (Spomni se me v nebesih) F.M.B. 1. V. 41. Na zadnji strani žare sta puncirana znak izdelovalca žare JCK⁴⁶ in dvoglavi orel.⁴⁷

1 relikvija: srce brata Gabriela Girauda.

Literatura: Fürst 1993; Fürst 2013.

37 Oblat je gojenec v fazi šolanja, ki še ni naredil zaobljube.

38 Fürst 2013, str. 558–560.

39 V resnici gre za srebrno žaro.

40 *Kaj delajo trapisti* 1915, str. 235.

41 Fürst 2013, str. 559.

42 Dopis šte. 99, Predmet: Srebrna žara s srcem, uprave osnovne šole Rajhenburg ravnateljstvu Narodnega muzeja v Ljubljani, z dne 21. IV. 1949. Arhiv NMS.

43 Vdrtina na žari se vidi še danes.

44 Dopis šte. 99, Predmet: Srebrna žara s srcem, uprave osnovne šole Rajhenburg ravnateljstvu Narodnega muzeja v Ljubljani, z dne 21. IV. 1949. Arhiv NMS.

45 Dopis šte. 92/1–49, Potrdilo o prevzemu srebrne žare s srcem ravnateljstva Narodnega muzeja v Ljubljani zavodu za varstvo kulturnih spomenikov, z dne 21. 3. 1949. Arhiv NMS.

46 JCK – Josef Carl Klinkosch, velika dunajska družba, znana po proizvodnji srebrnih predmetov.

47 Punciran znak dvoglavega orla so na svojih izdelkih lahko imeli samo uradni dobavitelji avstro-ogrskega dvora.

66

Dokument o relikviji – kosti sv. Marka, 20. 5. 1728,

pergamentni papir,
Montepulciano, Italija,
d. 29,8 cm, š. 20,5 cm,
inv. št. N 23156.

Opis: Datum izdaje – 20. 5. 1728. 1. stran: Angelus Maria Vantini, oče aretinski (Aretium – danes Arezzo), škof Montis Politiani (Montepulciano – Italija) ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: svete kosti sv. Marka, evangelista, so v ovalni puščici iz drage kovine, ki je spredaj zaščitena s steklom in zvezana z rdečo svileno nitjo ... 2. stran: Prejemnik listine je olomouška škofija. 8. 6. 1740.

1 relikvija: Sacris Ossibus S. Marci Evang.

67

Dokument o relikviji – kosti sv. Filipa, 28. 8. 1740,

pergamentni papir,
Arisa, Italija,
d. 26,8 cm, š. 19,7 cm,
inv. št. N 23154.

Opis: Datum izdaje – 28. 8. 1740. 1. stran: Simon Gritti, škof Aquipendija (Arisa – Italija), izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: delci svetih kosti sv. Filipa, apostola, se nahajajo v majhni srebrni puščici ovalne oblike, ki je na obeh straneh zaščitena s steklom, je dobro zaprta in z rdečo svileno nitjo prevezana ... 2. stran: Prejemnik listine je olomouška (Olomouc, Češka) nadškofija. 11. 2. 1751.

1 relikvija: S. Philippi Apost.

68

Dokument o relikviji – plašč sv. Jožefa, 12. 8. 1742,

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 25,1 cm, š. 18,8 cm,
inv. št. N 23155.

Opis: Datum izdaje – 12. 8. 1742. 1. stran: Basilius Matranga iz reda sv. Basiliusa Velikega, ohridski škof, izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: sveti plašč sv. Jožefa, ženina Device Marije, se nahaja v majhni srebrni ovalni puščici, na obeh straneh zaščiteni s steklom, prevezani z rdečo svileno nitjo ... 2. stran: Prejemnik listine je olomouška škofija. 9. 5. 1750.

1 relikvija: Sacro Pallio S. Joseph.

69

Dokument o relikvijah – ogrinjalo Device Marije, kosti sv. Joahima in sv. Ane,⁴⁸ 24. 4. 1743,

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 26,9 cm, š. 19,7 cm,
inv. št. N 23159.

Opis: Izdaja listine – 24. 4. 1743, 1. stran: Basilius Matranga iz opatije reda Basiliusa Velikega ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: sveto ogrinjalo Device Marije in kosti sv. Joahima in Ane so v majhni ovalni srebrni puščici, ki je na obeh straneh zaščiteni s steklom, dobro zaprta in prevezana z rdečo svileno vrvico ... 2. stran: Prejemnik listine je olomouška škofija. 17. 4. 1750.

1 relikvija: Ex Sacro Velo Bme Virginis Marie ac de ossibus Sacrum Joachim et Anna.

⁴⁸ Ana, Marijina mati, je postala simbol materinstva, njen mož Joahim pa očetovstva.

70

**Dokument o relikviji – kosti sv. Gertrude,
10. 7. 1744,**

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 37,8 cm, š. 25,6 cm,
inv. št. N 23148.

Opis: izdaja listine – 10. 7. 1744, 1. stran: Annibal, kardinal sv. Clemensa, komornik, izdaja listino, ki potrjuje pristnost več svetih relikvij: sveti ostanki kosti sv. Gatharude (Gertrude), stare device, so znotraj majhne, ovalne, dvojne iz srebra oblikovane puščice. Ta je zaščitena s steklom in prevezana z rdečo svileno nitjo ter z našim španskim rdečim voskom zapečaten. 2. stran: Predmet – sveta relikvija je pregledana in je na voljo za razstavo javnosti za olomouško (Olomouc, Češka) škofijo. Listina je prejeta v palači Brno. 22. 1. 1757.

1 relikvija: S. Gartharude Virg.

71

**Dokument o relikviji –
kosti sv. Sebastiana,
12. 7. 1744,**

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 35,1 cm, š. 24,3 cm,
inv. št. N 23147.

Opis: izdaja listine – 12. 7. 1744, Annibal, kardinal sv. Clemensa, komornik, izdaja listino, ki potrjuje pristnost več svetih relikvij: sveti ostanki kosti sv. Sebastiana so znotraj majhne, dvojne, ovalne iz srebra oblikovane puščice. Ta je zaščitena s steklom in prevezana z rdečo svileno nitjo ter z našim španskim rdečim voskom zapečaten.

1 relikvija: S. Sebastiani M.

72

**Dokument o relikviji –
kosti sv. Blaža, 27. 7. 1744,**

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 34,7 cm, š. 24,5 cm,
inv. št. N 23149.

Opis: izdaja listine – 27. 7. 1744, Annibal, kardinal sv. Clemensa, komornik, izdaja listino, ki potrjuje pristnost več svetih relikvij: sveti ostanki kosti sv. Blasiusa (Blaža), škofa in mučenca, so znotraj majhne, dvojne, ovalne iz srebra oblikovane puščice. Ta je zaščitena s steklom in prevezana z rdečo svileno nitjo ter z našim španskim rdečim voskom zapečaten.

1 relikvija: S. Blasy Ep. Et M.

73

Dokument o relikviji – del lesa Kristusovega križa, 30. 1. 1745,

pergamentni papir,
Mileto, Italija,
d. 26,8 cm, š. 19,6 cm,
inv. št. N 23157.

Opis: Datum izdaje – 30. 1. 1745. 1. stran: Marcellus Philamarinus, oče neapeljski (Neapoli), iz knežje palače izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: del svetega lesa Križa našega Gospoda Jezusa Kristusa, prej prepoznani od škofa nuncijskega Baccaria Boiana, ki je bil nekoč vladarjev mestni odposlanec, se nahaja v majhnem križu, ki je zgoraj in okrog okrašen s srebrom in prevezan s svileno rdečo nitjo ... 2. stran: Prejemnik listine o delu sv. Križa je olomouška škofija. 23. 8. 1747.

1 relikvija: Sacrosanto Ligno Crucis Domini Nostri Jesu Christi.

74

Dokument o relikviji – del lesa Kristusovega križa, 14. 10. 1747,

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 27,1 cm, š. 19,6 cm,
inv. št. N 23158.

Opis: Datum izdaje – 14. 10. 1747. 1. stran: Fr. Silvester Merani, iz reda sv. Avgušтина, apostolski prefekt ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: deli lesa Križa našega Gospoda Jezusa Kristusa iz izvornega kraja so položeni v križ, obdan s steklom in srebrnim filigranom, ki je obvezan z rdečo svileno vrvico in potrjen z našim pečatom. 2. stran: Prejemnik listine je olomouška (Olomouc, Češka) škofija. 17. 4. 1750.

1 relikvija: Particulas Ligno Crucis Dei nostri Jesus Christi.

75

Dokument o relikviji – kosti sv. Janeza Nepomuka, maj 1748,

pergamentni papir,
Rieti, Italija,
d. 27,1 cm, š. 19,9 cm,
inv. št. N 23152.

Opis: 1. stran: Thomas Seuri, arhidiakon iz Reate (Rieti – Italija), škof »tricomensis« ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: svete kosti sv. Janeza Nepomuka, mučenca, ki jih je prej prepoznal Dionizio Peragostino, škof sv. Severina. Relikvija se nahaja v majhni puščici iz drage kovine, ovalne oblike, ki je na sprednjem delu zaščitena s steklom in dobro prevezana z rdečo svileno nitjo ... 2. stran: Ostanke svete relikvije so bili 18. 4. 1748 pripeljani iz olomouške (Olomouc, Češka) škofije.

1 relikvija: Sancis Joannes Nepomoceni Martinis.

76

Dokument o relikviji – kosti sv. Antona Padovanskega,⁴⁹ 11. 1. 1752,

pergamentni papir,
Massa, Italija,
d. 26,9 cm, š. 19,6 cm,
inv. št. N 23160.

Opis: Datum izdaje – 11. 1. 1752. 1. stran: D. Eusebius de Cianis, škof v Massi, glavar Populonije ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: sveti ostanki kosti sv. Antona Padovanskega so v majhni dvojni srebrni relikviarni puščici ovalne oblike, ki je zaščitena s steklom in s svileno rdečo nitjo dobro prevezana ... 2. stran: Prejemnik listine je olomouška škofija. 3. 8. 1753.

1 relikvija: S. Antonis Patavini Conf.

⁴⁹ Sveti Anton (1195–1231) je kot mlad avguštinski redovnik prisostvoval čaščenju relikvij frančiškanskih mučencev, ki so misijonarili v Maroku, kjer so jih muslimani mučili do smrti. Njihova zgodba in trpljenje sta ga tako pretresla, da se je odločil prestopiti v red manjših bratov. Njegove relikvije so v velikih časteh v cerkvi sv. Antona v Padovi, ki ima pravice papeške bazilike.

77

Avtentika relikvije sv. Alojzija Gonzage, 17. 1. 1756,

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 27,8 cm, š. 22,2 cm,
inv. št. N 23145.

Opis: 1. stran: Joannes Antonius, papeški kardinal, glavni namestnik, redni okrožni sodnik, potrjuje pristnost relikvije na podlagi zaupnih besed Alojzija Gonzage. Relikvija se nahaja v srebrni puščici ovalne oblike, ki je zaščiten s steklom na obeh straneh. Puščica je dobro zaprta in prevezana z rdečo svilen nitjo. Listina je z »lastno roko« podpisana in potrjena z našim žigom. 2. stran: Predmet – sveta relikvija je pregledana in je na voljo za razstavo javnosti za olomouško (Olomouc, Češka) škofijo. Listina je prejeta v palači Brno. 22. 1. 1757.

1 relikvija: S. Aloysij Gonzaga.

Objava: Knez 2012, str. 47.

78

Dokument o relikviji – ostanki sv. Katarine de Ricci, 7. 5. 1757,

pergamentni papir,
Brno, Češka,
d. 31,3 cm, š. 20,1 cm,
inv. št. N 23150.

Opis: Ferdinandus, duhovnik, škof v Olomoucu ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: ostanki device sv. Catharine (Katarine) so shranjeni v relikviarni puščici okrogle oblike, narejene iz drage rumene kovine, ki je na sprednjem delu zaščiten s steklom in prevezana s svilen rdečo nitjo ...

1 relikvija: S. Catharina de Riccis Virginis.

79

Dokument o relikviji – ostanki sv. Bonifacija, 7. 5. 1757,

pergamentni papir,
Brno, Češka,
d. 30,9 cm, š. 20,5 cm,
inv. št. N 23151.

Opis: Ferdinandus, duhovnik, škof v Olomoucu ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: ostanki sv. Bonifacija, mučenca, so shranjeni v relikviarni puščici okrogle oblike, narejene iz drage rumene kovine, ki je na sprednjem delu zaščiten s steklom in prevezana s svilen rdečo nitjo ...

1 relikvija: Sancti Bonifacij Martyris.

80

Dokument o relikviji – del srajce sv. Andreja Corsinija, 30. 3. 1781,

pergamentni papir,
Rim, Italija,
d. 26,6 cm, š. 19 cm,
inv. št. N 23153.

Opis: 1. stran: Fr. Nikolaus Angelus Maria Landini, iz reda sv. Avguština, škof Porfirij ... izdaja listino, ki potrjuje pristnost relikvije: del srajce škofa sv. Andreja Corsinija, ki se nahaja v srebrni puščici ovalne oblike, zaščiteni s steklom in prevezani z rdečo svilen nitjo ... 2. stran: Prejemnik listine je brnski (Brno, Češka) škof Matthias Franusius. 4. 9. 1782.

1 relikvija: S. Andrei Corsini.

81

Dokument o relikviji – kosti sv. Klare, 6. 5. 1785,

pergamentni papir,
Brno, Češka,
d. 33,9 cm, š. 21,2 cm,
inv. št. N 23146.

Opis: 1. stran: Mathias Franciscus, nadškof v Brnu, kanonik olomouške nadškofije (nadškofija od 1777) ... potrjuje pristnost relikviji: svete kosti device sv. Klare iz prvotnega kraja. Relikvija se nahaja v majhnem relikviariju ovalne oblike, pokritem z drago kovino – srebrom, spredaj je zaščiten s steklom in prevezana z rdečo nitjo. 2. stran: Dovoljuje se posojanje ali javno čaščenje te relikvije v kateri koli cerkvi ali kapeli. Listina je podpisana z »lastno roko« in potrjena z našim žigom.

1 relikvija: Sacris offibus Sancta Clara Virginis.

KRATICE ABBREVIATIONS

kratica	slovensko	angleško
AP.	apostol	Apostle
C.	spovednik	Confessor
D.	cerkveni oče	Doctor of the Church
D.N.(J.C.)	naš Gospod (Jezus Kristus)	Our Lord (Jesus Christ)
E./Ep.	škof	Bishop
EV.	evangelist	Evangelist
F.	ustanovitelj reda	Founder of Order
g.	globina	depth
inv. št.	inventarna številka	inventory number
Lev.	diakon	Deacon
NMS	Narodni muzej Slovenije	National Museum of Slovenia
M.	mučenec	Martyr
NŠAL	Nadškofijski arhiv Ljubljana	Archiepiscopal Archives of Ljubljana
o.	obseg	volume
OZUU	Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost	Department of History and Applied Arts
Poen.	skesanec	Penitent
PP.	papež	Pope
Reg.	kralj ali kraljica	King or Queen
S.	sveta/sveti	Saint
SS.	presveti	Sacrosanct
š.	širina	width
t.	teža	weight
v.	višina	height
V.	devica	Virgin
Vid.	vdova	Widow

SLÖVAR NAJPOGÖSTEJE UPÖRABLJENIH LATINSKIH BESED GLOSSARY OF THE MOST COMMONLY USED LATIN WORDS

latinsko	slovensko	angleško
arca mortuaria	žara	mortuary box, container
arca sepulcrali	krsta	coffin
breviario	brevir	breviary
coronae spinse D.N.J.C.	trnova krona našega Gospoda Jezusa Kristusa	crown of thorns of Our Lord Jesus Christ
[cravio] corporis	telo	body
de velo	iz tančice	from the veil
domini nostri jesu christi, D.N.J.C.	(sveti ostanki) našega Gospoda Jezusa Kristusa	(holy remains) of Our Lord Jesus Christ
domo	hiša	house
ex bireto	iz bireta	from the biretta
ex capillis	iz las	from the hair
ex carne	iz mesa	from the flesh
ex cineribus	iz pepela	from the ashes
ex indumento	iz oblačil	from the clothing
ex ligneo pulvere, mixto pulveri corporis, quem residuum continebat prima capsula funeralis	iz ostankov lesa, pomešanega s prahom telesa, katerega ostanki so bili v prvem grobu (ali sarkofagu)	from the remains of the wood, mixed with the dust of the body, the residue of which was contained in the first box, (or sarcophagus)
ex ossibus	iz kosti	from the bones
ex praecordis	iz trebuha	from the stomach or intestines
ex praesepis	rojstni kraj našega Gospoda Jezusa Kristusa	birthplace of Our Lord Jesus Christ
ex pelle	iz kože	from the skin

latinsko	slovensko	angleško
ex pluviali	iz pluviala / liturgičnega ogrinjala, ki ga duhovnik nosi ob posebnih priložnostih, npr. ob blagoslovu	cape / cloak wore for Benediction
ex sportula	iz košarice	from the little basket
ex stipite affixionis	(sveti ostanki) Jezusovega mučilnega stebra	(holy remains) of the Flagellation Pilar
ex strato	iz pregrinjala	from the covering / blanket
ex tela serica quae tetigit cor	iz svile, ki se je dotikala srca	from the silk cloth which touched the heart
ex tunica	iz tunike	from the tunic
ex voto (suscepto)	po zaobljubi	from the vow made

LITERATURA IN VIRI LITERATURE

Amon 1999

Karl Amon, Bogoslužje, dušno pastirstvo in pobožnost: Češčenje svetnikov in njihovih relikvij, v: *Zgodovina Katoliške cerkve*, Ljubljana 1999.

Andreis 1977

Paulus Andreis, *Traslazione di San Giovanni vescovo di Traù fata il 4 maggio l'anno 1681*, v: *Storia della città di Traù*, sv. II, Split 1977.

Arhiv Narodnega muzeja Slovenije 1949

Arhiv Narodnega muzeja Slovenije, Dopis štev. 92/1–49, Potrdilo o prevzemu srebrne žare s srcem ravnateljstva Narodnega muzeja v Ljubljani zavodu za varstvo kulturnih spomenikov, z dne 21. 3. 1949.

Arhiv Narodnega muzeja Slovenije, Dopis štev. 99, Predmet: Srebrna žara s srcem, uprve osnovne šole Rajhenburg ravnateljstvu Narodnega muzeja v Ljubljani, z dne 21. IV. 1949.

Badurina 1990

Andelko Badurina (urednik), *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb 1990.

Battenberg 1998

Gert K. Nagel (urednik), *Battenberg Antiquitätenführer: mit Preisen aus der aktuellen Auktionssaison*, Augsburg 1998.

Brauneck 1978

Manfred Brauneck, *Religiöse Volkskunst: Votivgaben, Andachtsbilder, Hinterglas, Rosenkranz, Amulette*, Köln 1978.

Chmielewski–Haguis 1994

Anita Chmielewski–Haguis, »Wieder ale Hexerey und Taufelswerk«. Vom alltagsmagischen Umgang mit Hexen, Geistern und Dämonen, v razstavnem katalogu: *Hexen und Hexenverfolgung im deutschen Südwesen*, 1. in 2. knjiga, Karlsruhe 1994.

Curti 1947

Notker Curti, *Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katholischen Kirchenjahr*, Basel 1947.

Dolenc 1987

Jože Dolenc, *Slovenski romar*, Celje 1987.

Dostal 1943

Rudolf Dostal, Romanja naših prednikov, *Vodnikova pratika*, XXI–XXII, Ljubljana 1943.

- 164 Fassbinder 2003**
Stefan Fassbinder, *Wallfahrt, Andacht und Magie : religiöse Anhänger und Medaillen : Beiträge zur neuzeitlichen Frömmigkeitsgeschichte Südwestdeutschlands aus archäologischer Sicht*, Bonn 2003.
- Flis 1908**
Janez Flis, *Umetnost v bogočastni službi*, Ljubljana 1908.
- Fürst 1993**
Irena Fürst, Razstava Trapisti v Rajhenburgu, v: *Valvasor 1641–1695*, Krško 1993.
- Fürst 2013**
Irena Fürst, Trapisti v Rajhenburgu, v: *Kronika*, letnik 61, št. 3, Ljubljana 2013.
- Gerdih 2008**
Maša Gerdih, Posmrtno življenje svetnikov, *Dnevnik*, 22. marec 2008, str. 24.
- Gnutova & Zotova 2000**
Svetlana Vitalievna Gnutova & Elena Yakovlevna Zotova, *Crosses, Icons, Hinged Icons; Artifacts cast from brass 11th – early 20th century. From the Andrey Rublev Central Museum of Ancient Russian Culture and Art*, Moskva 2000.
- Halbritter 2002**
Roland Halbritter, *Amulette aus Papier zwischen Magie und Heilserwartung – „nem diese puchstaben an ain prieflein geschrieben“*, Esslingen 2002.
- Hančič 2003**
Damjan Hančič, Kronika in nekrolog loškega samostana klaris – 18. stoletje, *ARHIVI*, 26, št. 2, Ljubljana 2003.
- Hengstler in Stocker 1994**
Wilhelm Hengstler, Karl Stocker, *Wallfahrt, Wege zur Kraft*, razstavni katalog, Gradec 1994.
- Hernmarck 1978**
Karl Hernmarck, *Die Kunst der europäischen Gold- und Silberschmiede von 1450 bis 1830*, München 1978.
- Hutter 1985**
Ernestine Hutter, Abwehrzauber und Gottvertrauen – Kleinodien Salzburger Volksfrömmigkeit – Freisketten und Breverl, v: *Krippen und religiöse Kleinodien*, Salzburg 1985.
- Intrigillo 1999**
Gaetano Intrigillo, *Turinski prt: preiskava stoletja*, Ljubljana 1999.
- Kaj delajo trapisti 1915**
Kaj delajo trapisti : brat Gabriel Giraud in njegova ustanova v Rajhenburgu. : 1836–1899 / francoski spisali in Slovencem priredili menihi njegovega samostana, Rajhenburg 1915.
- Knez 1994**
Darko Knez, Svetinjice iz cerkve sv. Jurija v Piranu, *Annales*, Koper 1994.
- Knez 1995**
Darko Knez, *Romanje Slovencev v času gotike*, Ljubljana 1995.
- Knez 1999**
Darko Knez, Ampule, *Argo*, 42/2, Ljubljana 1999.
- Knez 2001**
Darko Knez, *Svetinjice iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije / Pilgrimage Badges From The Collections Of The National Museum Of Slovenia*, Ljubljana 2001.
- Knez 2002**
Darko Knez, *Theatrum vitae et mortis humanae. Prizorišče cloveškega življenja in smrti. Podobe iz 17. stoletja na Slovenskem / The Theatre of Human life and Death. Images from the Seventeenth Century in Slovenia*, Maja Lozar Štamcar &

- Maja Žvanut (urednici), Ljubljana 2002.
- Knez 2005**
Darko Knez, Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije : croce = croix = cross = crux = Kreuz = krst = stauros, *Argo*, 48/1, Ljubljana 2005.
- Knez 2007**
Darko Knez, Baročni relikviarij / Baroque reliquary, v: *Dragocenosti Narodnega muzeja Slovenije / Treasures of the National Museum of Slovenia*, Ljubljana 2007.
- Knez 2008a**
Darko Knez, Breverl – zagovor ali blagoslov?, *Argo*, 51/2, Ljubljana 2008.
- Knez 2008b**
Darko Knez, *Dotik svetnikov. Vloga relikvij v krščanstvu na Slovenskem / In touch with the Saints. The role of relics in Slovene christianity*, Stična 2008.
- Knez 2008c**
Darko Knez, Razstava Dotik svetnikov: vloga relikvij v krščanstvu na Slovenskem, *Argo*, 51/2, Ljubljana 2008.
- Knez 2010a**
Darko Knez, *Od zore do mraka. Križi iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije / From dawn till dusk. Crosses in the collection of the National Museum of Slovenia*, Ljubljana 2010.
- Knez 2010b**
Darko Knez, *Pod Napoleonovim orlom. 200 let ustanovitve Ilirskih provinc / Sous les aigles Napoleoniennes. Bicentenaire des Provinces Illyriennes*, Anja Dular, Jože Podpečnik in Janez Šumrada (uredniki), Ljubljana 2010.
- Knez 2011a**
Darko Knez, *Narodni muzej Slovenije. Zgodovinske in umetnostne zbirke. Stalna razstava*, Maja Lozar Štamcar (urednica), Ljubljana 2011.
- Knez 2011b**
Darko Knez, Baročni relikviarij, *Skriti zakladi slovenskih muzejev*, (Geina knjižnica), Ljubljana 2011.
- Knez 2012a**
Darko Knez, *Zbirka devocionalij : zgodovinske in umetnostne zbirke, Narodni muzej Slovenije, Metelkova*, Ljubljana 2012.
- Knez 2012b**
Darko Knez, *Breverl (Muzejanke)*, Ljubljana 2012.
- Kogoj 1982**
Jasna Kogoj, *Uršulinke na Slovenskem*, Izola 1982.
- Krajnc 2008**
Slavko Krajnc, *Dotik svetnikov: vloga relikvij v krščanstvu na Slovenskem*, Stična 2008.
- Kriss–Rettenbeck 1963**
Lenz Kriss–Rettenbeck, *Bilder und Zeichen religiösen Volksglaubens*, München 1963.
- Kropatschek 1785–1790**
Joseph Kropatschek (izdajatelj), *Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die K.K. Erblander ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer systematischen Verbindung*, 18 zvezkov, Dunaj 1785–1790.
- Kunčič in Ladić 2002**
Meri Kunčič, Zoran Ladić, Trogirski čuvar od kuge i osmanlija, *Hrvatska Revija*, številka I, Zagreb 2002.
- Kuret 1989**
Niko Kuret, *Praznično leto Slovencev, Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*, 1. in 2. knjiga, Ljubljana 1989.

Kušej 1927

Rado Kušej, *Cerkveno pravo katoliške cerkve*, Ljubljana 1927.

Leto svetnikov 1968–1973

Leto svetnikov (pripravila Maks Miklavčič in Jože Dolenc), I. do IV. knjiga, Ljubljana 1968–1970.

Lučin 1998

Kažimir Lučin (urednik), *Život sv. Ivana Trogirskog po izdanju Daniela Farlatija*, Trogir – Split 1998.

Lukman 1934

Franc Ksaver Lukman, *Martyres Christi : izbor zgodovinskih poročil o krščanskih mučencih prvih treh stoletij*, Celje 1934.

Makarovič 1981

Gorazd Makarovič, *Slovenska ljudska umetnost*, Ljubljana 1981.

Metcalf 1997

Simon Metcalf, Weighing up silver objects: evaluating past and future conservation methods, *Conservation Journal*, 22. London 1997.

Milić 2010

Intervju. Zoran Milić in prof. dr. Žiga Šmit, *Argo*, 53/1, Ljubljana 2010.

Nečemer, Kump, Vogel-Mikuš 2011

Marijan Nečemer, Peter Kump, Katarina Vogel-Mikuš, Use of X-ray fluorescence-based analytical techniques in phytoremediation, I.A. Golubev, *Handbook of phytoremediation*, (Environmental science, engineering and technology), New York 2011.

Nemeček 2010

Nataša Nemeček, Zahtevnejše instrumentalne analize metode, *Priročnik*, 6.3.7, Ljubljana 2010, pridobljeno s spletne strani: <http://www.sms-muzeji.si/udatoteke/publikacija/netpdf/6-3-7.pdf>

Nemeček 2014

Nataša Nemeček, Poliranje, *Priročnik*, 5.2.7, Ljubljana 2014, pridobljeno s spletne strani: http://sms-muzeji.si/ckfinder/userfiles/files/5_2_7%20Polirna%20sredstva%2021_10_%20za%20

Novak 1928

Josip Novak, *Šmarna gora*, Ljubljana 1928.

Pavičić 1994

Snježana Pavičić, *Križevi iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja*, Zagreb 1994.

Pieske, Vanja in Nagy 2004

Christa Pieske, Konrad Vanja, Sigrid Nagy (uredniki), *Arbeitskreis Bild Druck Papier*, 7. zvezek, Münster 2004.

Polonyi 1995

Andrea Polonyi, Reliquien aus den römischen Katakomben, v razstavnem katalogu: *Gold, Perlen und Edel-gestein Reliquienkult und Klosterarbeiten im Deutschen Südwesten*, Freiburg 1995.

Sauer 1967

Ekkart Sauer, Zur theologie kirchlichen kultgerätes, v: *Salzburgs alte Schatzkammer*, Salzburg 1967.

Scott 1983

David A. Scott, The deterioration of gold alloys and some aspects of their conservation, *Studies in Conservation*, 28, London 1983.

Selwyn 2004

Lyndsie Selwyn, *Metals and Corrosion. A Handbook for Conservation Professionals*, Canadian Conservation Institute, Ottawa 2004.

Shalem 2004

Avinoam Shalem, Reliquien der Kreuzfahrzeit: Verehrung, Raub und Hendel, v razstavnem katalogu: *Kein Krieg ist heilig: Die Kreuz Züge*, Mainz am Rhein 2004.

Simoniti 1995

Marjetica Simoniti, *Gotika v Sloveniji. Svet predmetov / Gothic in Slovenia. The world of objects*, Maja Lozar Štamcar (urednica), Ljubljana 1995.

Skvarča 1902

Stanislava Skvarča, *Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani*, 1702–1902, Ljubljana 1902.

Smolik 1995

Marjan Smolik, *Liturgika*, Celje 1995.

Sveto pismo 1995

Sveto pismo Stare in Nove zaveze. Ekumenska izdaja z novim prevodom Stare zaveze, Ljubljana 1995.

Štrukelj 1963–1964

Pavla Štrukelj, *Zagovori, Vraževerje na Slovenskem (od mlajše kamene dobe do amuletov 20. stoletja)*, Ljubljana 1963–1964.

Ta guišna Pot pruti nebesam 1754

Ta guišna Pot pruti nebesam, to je, te na temu Hribu Sv. Jošta na gorenjskem na nou postaulene S. Stenge is enim kratkim podučenjiam ..., Ljubljana 1754.

Ušeničnik 1945

Franc Ušeničnik, *Katoliška liturgika*, Ljubljana 1945.

Wagner in Böhme 1966–1967

Herbert Wagner, Clemens Böhme, Die süddeutschen Breverln, v: *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde*, München 1966–1967.

Zakonik cerkvenega prava 1944

Zakonik cerkvenega prava : sestavljen po ukazu papeža Pija X. in razglašen z oblastjo papeža Benedikta XV., Ljubljana 1944.

Žargi 1986

Matija Žargi, *Slovinci v 16. stoletju*, Maja Žvanut (urednica), razstavn katalog, Ljubljana 1986.

Žargi 1989

Matija Žargi, Kovina, v razstavnem katalogu: *Slovinci v letu 1789*, Jasna Horvat (urednica), Ljubljana 1989.

spletni viri:

Caring for your silver. Victoria and Albert Museum, pridobljeno s spletne strani: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/caring-for-your-silver/> (obiskano: 25. 9. 2014).

Care and Conservation of silver and plate. ICON, The Institute of conservation, pridobljeno s spletne strani: <http://www.conservationregister.com/downloads/Silver.pdf> (obiskano: 8. 7. 2014)

Cleaning gold and ormolu. Victoria and Albert Museum, pridobljeno s spletne strani: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/caring-for-your-gold-and-ormolu/> (obiskano: 12. 2. 2014)

Narodni muzej Slovenije, Zgodovinske in umetnostne zbirke, pridobljeno s spletne strani: [Http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=349%3Atudijske-zbirke-uporabne-umetnosti&catid=36%3Astalne-razstave&Itemid=53&lang=sl](http://www.nms.si/index.php?option=com_content&view=article&id=349%3Atudijske-zbirke-uporabne-umetnosti&catid=36%3Astalne-razstave&Itemid=53&lang=sl) (obiskano: 21. 10. 2014)

The Catholic Community Forum. Saints, pridobljeno s spletne strani: [Http://www.catholic-forum.com/saints/ncd07032.htm](http://www.catholic-forum.com/saints/ncd07032.htm) (obiskano: 21. 10. 2014)

Uršulinke Rimske unije. Slovenska provinca, pridobljeno s spletne strani: [Http://ursulinke.rkc.si/?id=105](http://ursulinke.rkc.si/?id=105) (obiskano: 21. 10. 2014)

INDEKS MUČENCEV, SVETNIKOV IN
DRUGIH IMEN
INDEX OF MARTYRS, SAINTS AND
OTHER NAMES

A

latinsko	slovensko	kat. št.
Agapithi, Agapiti	Agapit	46, 48
Agnetis	Agnes, Neža	46
Albuini	Albuin, Albin	58
Aloys Gon., Aloysij Gonzaga	Alojzij Gonzaga	60, 77
Amandi	Amand	10
Amati	Amat	48
Andr., Andreae	Andrej	27, 55
Andrei Corsini	Andrej Corsini	80
Angela	Angela	54
Anna	Ana	39
Anton Pat., Antonii Pad., Antonii Pat., Anthonis Patavini	Anton Padovanski	34, 60, 62, 76
Antoni	Anton	53
Apollonia	Apolonija	11
Aureae	Aureja	17
Aurelij	Avrelij	53

B

latinsko	slovensko	kat. št.
Barbarae, Barbaray	Barbara	48, 62
Barthol., Bartholomaei	Bartolomej	10, 27
Benedicte, Benedicti	Benedikt	46, 53
Berg Kalvaria	Kalvarija	46
Bernard	Bernard	11
Blasy	Blaž	72
Bonav., Bonaventura, Bonaventurae	Bonaventura	9, 43, 55
Bonavitae	Bonavita	17
Bonifacii	Bonifacij	79

C

Caelestini	Celestin	49
Cafti	Kaftij	43
Cantanty	Kancij, Kancijan	45
Catharina de Ricci	Katarina de Ricci	78
Clari	Klar	18
Claudius	Klavdij	11
Clementis	Klement, Klemen	17
Coenaculo	jedilnica, sveta miza	9
Cordula	Kordula	54
Coronati	Koronat	44

D

De Sacrovelo B. V. M., De Velo B. M. V., De Velo B. V. M.	pokrivalo Blažene Device Marije	11, 36, 37, 52
Defendentis	Defendent, Defendij, Branko	43

latinsko	slovensko	kat. št.
Deodati	Deodat, Bogdan	53
Desiderii	Deziderij, Željko	17
Didaci	Didacij	36
Dionyisi	Dionizij, Denis	27
Dominici	Dominik	39
Don Bosk.	Janez Bosko	11

E

Eusebij	Evzebij	53
ex Ligno Sanctissimae Crucis Domini Nostri Jesu Christi, Sacrosanto Ligno Crucis Domini Nostri Jesu Christi, Particulas Ligno Crucis Dei nostri Jesus Christi	les iz sv. Križa našega Gospoda Jezusa Kristusa	35, 73, 74
ex Ossibus S. Catharinae	kosti sv. Katarine	35
ex Palli Sti. Joseph, ex Pallio S. Joseph, ex Pallio S. Josephi	plašč sv. Jožefa	35, 60
ex Sacro Velo Bme Virginis Marie, ex Vel. B. Mariae	pokrivalo Blažene Device Marije	60, 69
ex Sepul. DN	Božji grob	9

F

Faustae	Fausta	45
Filomenae	Filomena	46
Florentii	Florijan	39
Florus	Flor	46
Forti	Fortunat	22
Franc. Assis. , Francisci	Frančišek Asiški	18, 34, 62
Franc. Xav.	Frančišek Ksaverij	62
Frutosi	Fruktuoz	45

G

latinsko	slovensko	kat. št.
Gart Gethsemani	Getsemani	46
Gartharude	Gertruda, Jera	70

H

Helena	Helena	28
Herm.	Hermagora, Mohor	22
Hippolyti	Hipolit	48
Hyacinti	Hijacint	53

I

Iacob	Jakob	56
Ignatii	Ignacij	55
Ignazij. Loj.	Ignacij Lojolski	39
Illuminatae	Iluminata	48
Inoceni, Inocentii	Inocenc	53, 56
Io. Traguriensis	Janez Trogirski	57
Ioan Bapt.	Janez Krstnik	56
Ioan. Nep.	Janez Nepomuk	42
Ioseph	Jožef	36

J

Joan Bap.	Janez Krstnik	9
Joannes Nepomoceni, Joanus Nep.	Janez Nepomuk	39, 75
Josephi	Jožef	9

K

K. Jesu	Jezus Kristus	11
Katharinae	Katarina	46
Kristusova kri	Kristusova kri	8
Križ	Križ	7, 26, 28, 32, 33, 35, 54, 60

L

latinsko	slovensko	kat. št.
Laur., Laurentii, Laurentij	Lovrenc	47, 56, 64
Liberati	Liberat	12
Lignus de arbor	les z drevesa, iz katerega je bil narejen sv. Križ	18
Lucia	Lucija	39

M

M. M. Alacoque	Margaret Mary Alacoque	63
Maria Morl	Maria von Mörl	46
Marth.	Marta	27
Martini, Martinus	Martin	27, 56, 62
Mathe., Mathei	Matej	39, 56
Mathi., Mathias	Matija	27, 56
Mauritij	Mavricij	44
Maximi	Maksim	51

N

NN	relikvija neznanega svetnika	10, 12, 19, 27, 29, 51
Norbert	Norbert	56
Notburga	Notburga	21

O

Offibus Sancta Clara	kosti sv. Klare	81
Ossibus S. Marci	kosti sv. Marka	66
Ossibus Sacrum Joachim et Anna	kosti sv. Joahima in Ane	69

P

latinsko	slovensko	kat. št.
Pallio S. Joseph	plašč sv. Jožefa	68
Pascalis Bay.	Paskal Bajlonski	39
Paschalis	Paskal	47
Pauli, Paulus	Pavel	9, 27, 54, 62
Peregrini	Peregrin	64
Petri	Peter	9, 23, 27, 39, 62
Philip Neri	Filip Neri	60
Philip, Philippi	Filip	27, 39, 67
Pij	Pij	44
Placidi	Placid	64
Praese	predstojnik	9
Primi	Primož	43, 48

R

Redempt	Redempt	59
Reliquae	relikvija	38, 41, 46, 51

S

Sebastiani	Sebastijan	62, 71
Serenus	Serenij	18
Sholastica	Sholastika	11
Simoni	Simon	39
Soc. S. Ursula	družba sv. Uršule	54
srce brata Gabriela Girauda	srce brata Gabriela Girauda	65
Stanis. Kos.	Stanislav Kostka	25
Steph. Prot.	Štefan	61

T

Theod.	Teodat	27
Theodori	Teodor	47

latinsko	slovensko	kat. št.
Theophili	Teofil	43
Theresia	Terezija	11
Theresia a J.	Terezija Deteta Jezusa	46

U

Ursulae	Uršula	45, 55
---------	--------	--------

V

Valens	Valens	46
Valerian	Valerijan	53
Vincentij Fer.	Vincencij Fererski	39
Vincentij	Vincencij	47
Viti	Vid	39

Darko Knez

Relikvije in relikviariji iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije

Relics and Reliquaries from the Collection of the National Museum of Slovenia

Viri. Gradivo za materialno kulturo Slovencev 12

Sources. Topics in Slovenian Material Culture 12

Založnik / Publisher

© Narodni muzej Slovenije 2014

www.nms.si

Urednica / Editor: Maja Lozar Štamcar

Uredniški odbor / Editorial Board: Darko Knez, Tomaž Nabergoj, Jože Podpečnik, Elizabeth Schmuttermaier, Bojana Rogelj Škafar, Mojca Šorn, Peter Vodopivec

Jezikovni pregled / Slovenian Proofreader: Tinka H. Selič

Prevod / Translation: Tanja Kuret

Lektor za angleščino / English Proofreader: Gavin Mackenzie

Tehnična sodelavca / Technical Assistants: Dušica N. Orešnik, Blaž Slabe

Oblikovanje / Design: Barbara Bogataj Kokalj

Fotografija / Photography: Tomaž Lauko

Naklada 800 izvodov

Tisk: Present d. o. o.

Publikacija je izšla s podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

069.5(497.4Ljubljana):27-526.7

KNEZ, Darko, 1966-

Relikvije in relikviariji iz zbirke Narodnega muzeja Slovenije = Relics and reliquaries from the collection of the National Museum of Slovenia / Darko Knez ; [prevod Tanja Kuret ; fotografija Tomaž Lauko]. - Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2014. - (Viri. Gradivo za materialno kulturo Slovencev / Narodni muzej Slovenije ; 12)

ISBN 978-961-6169-93-6

1. Narodni muzej Slovenije

276528128